Sanctorii Sanctorii

DE

Statica Medicina

APHORISMORUM

SECTIONES SEPTEM:

CUM

COMMENTARIO

MARTINI LISTER.

Caron.

LONDINI,

Typis GUL. BOWYER, Impensis GUL. INNYS;
ad Insignia Principis in Cœmeterio
D. Pauli. MDCCXVI.

BRITISH MUSEUM
30
70
SEP

Nobiliſſimo Viro

D. D. *Carolo Spencer*,

Illuſtriſſimi Comitis de SUNDERLAND
Filio Unico:

Præter antiquiſſimam ſtirpem,

Ob præclaram ſuam atque eximiam
Virtutem Digniſſimo;

Maximè quòd

LITERAS HUMANIORES

Quantum nemo ſui ampliſſimi Ordinis
dilexerit, ſemperque vehementiſſimè
coluerit,

Hanc ſuam

Qualemcunque Commentatiunculam in

SANCTORII STATICAM,

Summi honoris atque obſervantiæ causâ
Offert & Dedicat

Martinus Liſter.

In prima Sectione agitur de Ponderatione insensibilis Perspirationis. *Fol.* 1.

In 2. De Aëre & Aquis. 53

In 3. De Cibo & Potu. 75

In 4. De Somno & Vigilia. 111

In 5. De Exercitio & Quiete. 134

In 6. De Venere. 146

In 7. De Animi Affectibus. 158

LECTORI, S.

INter ruſticationis otia, quæ mihi, urbe relicta, valetudinis causâ impræſentiarum præſtiti, cum mihimet ipſi non deeſſem, aliis quoque ſimul benefacere ſtudui. Igitur Medicinam Staticam *aliqua commentatione illuſtrare cogitavi: etenim ex novis in Anatomia inventis de uſu partium, eam aliquantulum explicari potuiſſe credidi. Non aliud profecto inventum in Medicina, præter unum Sanguinis Circuitum, huic comparandum eſt; licet itaque inter ejuſdem ſæculi felicitates utrumque ponere: hoc verò* Sanctorii, *illi quidem* Harvæi *tempore paululum anteceſſit: quod vehementer doleo; cùm ſi illud ſciſſet, ex mirabili hominis induſtria, alios quoque uſus tanti experimenti nos certè docuiſſet. Adde his, librum hunc noſtris hominibus acceptiſſimum fuiſſe: quod ſatis conſtat, ex plurimis editionibus ejus, minimùm decem, intra ſpatium quinquaginta annorum,*

rum, quo primùm excuſus eſt, præter tranſlationes ex Latina in Vernaculas quaſque.

Obicii *verò nugas, ex malevolentia & livore ortas, libenter omiſi, adeoque Authoris reſponſiones, utpote ſupervacaneas. Tacuit quidem* Harvæus *noſter, ſuæ rei certiſſimus, altoque ſilentio, ad viginti annos, innumeros adverſarios vehementer deſpexit; ita ſe geſſiſſe Sanctorium oportuit; nam utriuſque experimenti eadem certitudo eſt. Nullus ſanè dubito, quin multo magis inclaruiſſet Medicina Statica, niſi nuperis inſomniis, tanquam totidem incantamentis medici occœcati eſſent: ſed jam ferè, ut video, exoleverunt Figmenta: ſtateram itaque in medium ſiſto, ſanis penſitandam.*

Illuſtriſſimo, & Excellentiſſimo

GYMNASII PATAVINI

MODERATORI

NICOLAO CONTARENO

Senatori Ampliſſimo

Sanctorius Sanctorius.

DIU mecum cogitavi, & animum diverſimodè diſtractum habui, Illuſtriſſime CONTARENE, an hæc noſtra Ars Statica, nova quidem, & ante me à nemine tacta, in lucem eſſet promenda. Undique erant mihi efficaciſſimæ rationes, quæ me variè exagitabant: ex una parte erat imperitorum & malevolorum hominum

magna acies, qui vel nova improbantes, vel ſubtilia non intelligentes, hanc artem, divinam licet, damnaturi eſſent: alia verò ex parte hæc me impellebant, amicorum interpellatio, & res ipſa innumeris experimentis confirmata: ſed mihi humanius videbatur hujuſmodi arcana in uſum hominum potius expromere, quam ſuppreſſa, interque privatos detentâ parietes quaſi ſepulta continere: Etenim majorem laudem ſemper meriti fuerunt, qui præclaros artis fructus aliis ſunt impertiti, quam qui domi occultatos tenuere. Adhuc tamen ſupererant anguſtiæ, ſi in hoc partu caruiſſem celebratiſſimo defenſore, qui nominis ſplendore, eximia virtute, miroque etiam erga me amore eſſet affectus. Tu ille es, qui ſplendore, & auctoritate præfulges, à cujus conſilio & prudentia Reipublicæ negotia ſumma cum nominis tui immortalitate dependent: Qui Reipublicæ adminiſtrationem cum ſtudiis ſcientiarum omnium conjunxiſti, quod inter cætera tua admiranda demonſtrant præclara illa tua monumenta Hiſtoriarum, nec non de Cive, quæ in tuo Muſæolo abdita inter quam plurimas alias tuas divinas lucubra-

cubrationes publicæ literatorum utilitati præripis, eorum autem editionem ac uſum omnes maximo affectu, ſummaque aviditate anhelamus: Tu ille es, qui me à primis ſtudiorum exordiis in fidem ac tutelam tuam recepiſti, quadragintaque annorum fere curriculo uſque ad hodiernum diem amore proſecutus es; unde ſingulari tuæ benevolentiæ, ac gratiæ accepta refero innumera beneficia tum meo, tum amicorum nomine impetrata. Accipe igitur, Senator Ampliſſime, hanc quam multorum annorum curſu peperi fœturam; eamque qua polles auctoritate contra protervam Zoilorum catervam pro ſumma tua humanitate tueri, & perpetuò defendere non deſinas. Dat. Venet. Kal. Novemb. Anno ſalutis 1614.

A D

AD LECTOREM.

NOvum atque inauditum est in Medicina, posse quempiam ad exactam perspirationis insensibilis ponderationem pervenire: nec quisquam Philosophorum, nec Medicorum unquam hanc Medicæ facultatis particulam aggredi ausus est: Ego verò primus periculum feci, & (nisi me fallat genius) artem ratione & triginta annorum experientia ad perfectionem deduxi, quam consultius judicavi, doctrina aphoristica quàm diexodica describere: primò ad imitationem magni nostri Dictatoris, cujus vestigiis insistere glorioſum semper duxi; deinde id feci quasi necessitate impulsus, quandoquidem ipsa experimenta, quibus quotidie assiduis multorum annorum studiis incumbebam, ita me ad hanc doctrinæ formam aphoristicam manu quasi ducebant, ut aphorismos optime inter se connexos miro hoc ordine digesserim, eo plane modo quo apes primum mel ex variis floribus delibant, & deinde in apiariis per ædicularum suarum favos elaboratum miro ordine disponunt.

De utilitate autem artis nihil dicam, cum neminem lateat, quantum in medendo ponderis habeat

habeat inſenſibilis perſpirationis cognitio: ſolum hoc unum benignum Lectorem admonitum velim, cum ſic ſe ferant res humanæ, ut res novas invidia opprimere potius quam ſtudio illas promovere conentur, ſcio multos non ſolum vulgares, ſed etiam ex literatorum cenſu, non veritatis amore ductos, ſed ambitionis œſtro, aut vana contradicendi libidine, aut invidiæ ſtimulo impulſos, contra artem hanc novam inſurrecturos, eamque graviter detrectaturos eſſe, licet ne nomine quidem tenus artem ipſam ſalutaverint: Verum illis omnibus, ſi veritatem ſectari deſiderant, ita ſatisfaciam, ut veritatem ipſam ſinceram ac puram putam non ſolum animo & intellectu percipiant, ſed oculis etiam, ac ipſis quaſi manibus palpent, ſi modo quæcunque de inſenſibilis perſpirationis ponderatione, deque ejus cauſis, de tempore, de commodis & incommodis, de exceſſu & defectu, de aere, cibis & potibus, & aliis ſex rebus non naturalibus impedientibus, vel promoventibus perſpirationem, & quæcunque alia in hoc libro tradidi, ea ad rigoroſæ trutinæ examen revocent.

Neque faſtuoſo ſupercilio hanc trutinam parvi faciant, vel contra præſtantiſſimam artem inania ſciolorum more deblaterent, quippe eos non alio reſponſo dignos putabo, quam poſtica illa Perſii ſanna, qui Andabatarum more cæcutientes veritatem mordicus peroſi, non ſeſe Euhœos ſolum, aut Cordubenſes in percipienda veritate, ſed ineptiſſimos Ariſtarchos in reprehendenda demonſtrant.

Apho-

APhorismi qui continentur in libro Staticæ noſtræ, aliquot jam per annos in lucem edito, veritate comprobantur ex uſu iſtius Sellæ.

Ex qua duo beneficia colligimus ; primum, quanta quotidie fiat corporis noſtri perſpiratio inſenſibilis ; qua non recte perpenſa, vana ferme redditur Medicina ; namque ob juſto pauciorem vel largiorem perſpirationem, omnes fere malæ valetudines fieri ſolent.

Secundum, in hac Sella ſedendo, facilè inter comedendum animadvertimus, quando pervenimus ad debitam cibi & potus quantitatem, ultra vel citra quam lædimur.

Sella accommodatur ſicuti in hac figura appareret, in qua Statera ad tigna ſupra cœnaculum in loco abdito eſt appenſa, propter proceres, quia cubiculi gratiam tollit ; ac propter indoctos, quibus omnia inſolita videntur ridicula : Sella vero digiti interſtitio à pavimento elevata, manet ſtabilis, ne facilè quaſſari poſſit.

Dum igitur ob cibum ingeſtum ad debitum pondus & menſuram antea præſcriptam devenimus, tunc Stateræ extrema pars paululum attolitur ; ac una Sella illico paululum deſcendit : Hic deſcenſus eſt ille qui ſtatim admonet ſedentem ad debitam ciborum quantitatem perveniſſe.

Quænam vero ciborum ſalubrium quantitas ſeu pondus unicuique conveniat, & quanta in ſingulis corporibus debeat eſſe perſpiratio inſenſibilis, quæ per Sellam commodè perpenditur, *ex lib. noſtro de Statica Medicina* quiſque facilè intelliget.

ERRATA.

Page 54. l. penult. lege *transferatur*. P. 59. l. 8. lege *ſenſui*.

BRITISH MUSEUM 30 70 SEP

DE PONDERATIONE INSENSIBILIS *PERSPIRATIONIS.*

Sectio Prima.

APHORISMUS I.

SI quanta & qualis oporteat, quotidie fieret additio eorum quæ deficiunt, & ablatio eorum quæ excedunt, ſanitas amiſſa recuperaretur, & præſens ſemper conſervaretur.

II.

Si medicus, qui præeſt aliorum ſanitati, ſit ſolum capax additionis & evacuationis ſenſibilis, & neſciat quanta quotidie illorum ſit perſpiratio inſenſibilis, illos decipit, & non medetur.

COMMENTARIUS.

I. II.

Nihil frequentius occurrit apud veteres Medicinæ ſcriptores, quàm inſenſibilis diffiatio, ab Hippocratis uſque temporibus: is autem corpus totum tam foras, quam intro perſpirabile eſſe perhibuit: ideo cucurbitam integræ & non conciſæ cuti adhibitam, ad ſpiritum malè habentem evocandum interpretari licet. Item iſta manantia corpuſcula, (*quorum mentionem facit* C. Celſus) *per* inviſibilia foramina *fuiſſe de materia inſenſibilis perſpirationis: Ejus tamen doctrina, & ponderis certitudo ex toto debetur optimè merito* Sanctorio.

Igitur incertum admodum judicium de morbo aliquo is Medicus laturus eſt, qui neſciverit, quatenus inſenſibilis perſpiratio impedita fuerit, aut exceſſerit.

In Sanitate itaque amiſſa ea unica Medelæ ratio eſt, ut reſtituatur ex integro inſenſibilis perſpiratio, ſi quando ea prohibita fuerit: itemque ut, ſi ſenſibiles evacuationes vitientur, earum quoque remedia ex pondere æſtimentur, non neglecta tamen utriuſque qualitate.

III.

Ille ſolus, qui ſciet quantum & quando, magis vel minus corpus occultè perſpirat, penetrabit, quantum & quando erit addendum vel auferendum pro ſanitate conſervanda & recuperanda.

Quam-

BRITISH MUSEUM 30 70 SEP

Quamvis illa doctrina proximè oritur ab uſu ſellæ penſilis, *tamen non ita erit difficile, ex obſervationibus infrà poſitis, conjecturam ſatis promptam facere de inſenſibilis perſpirationis ſtatu, quomodocunque demum ea ſe habere contigerit.*

IV.

Perſpiratio inſenſibilis ſola ſolet eſſe longè plenior, quam omnes ſenſibiles ſimul unitæ.

Hinc liquet inſenſibilem perſpirationem accuraté ſcire, quam magni noſtrorum hominum interſit, præ reliquis omnibus evacuationibus ſenſibilibus.

V.

Perſpiratio inſenſibilis vel fit per poros corporis, quod eſt totum tranſpirabile, & cutem tanquam naſſam circumpoſitam habet; vel fit per reſpirationem per os factam, quæ unica die ad ſelibram circiter aſcendere ſolet; hoc enim indicant guttæ in ſpeculo, ſi ori apponatur.

Inſenſibilem perſpirationem, ubique corporis ad eundem modum fieri veriſimile eſt; nimirum per excretorios Glandularum ductus, atque hi ipſi illi pori ſunt Authoris; aut per majora viſcerum foramina, qualia ſunt Ductus Hepaticus bili datus, Verſungianus ſive Pancreaticus, & ſi qui fuerint id genus patentiores. Ita Pulmones quoque ſuum munus perficiunt; at perpetua illa ſpirandi neceſſitate poſita, ſpiritûſque expulſi ſumma humiditate, credibile eſt, ad multo majus pondus

humorem inſenſibilem reſpiratione exigi; putà ad quintam circiter partem totius, aut amplius.

VI.

Si cibus & potus unius diei ſit ponderis octo librarum, tranſpiratio inſenſibilis aſcendere ſolet ad quinque libras circiter.

VII.

Quantitas perſpirationis inſenſibilis aliquam varietatem patitur pro varietate naturæ, regionis, temporis, ætatis, morborum, ciborum, & aliarum rerum non naturalium.

Ita quartus Aphoriſmus confirmatur; nam ſunt ut quinque ad octo: conſideratis tamen conſiderandis, nimirum quæ in ſeptimo Aphoriſmo numerantur; ſcilicet pro varietate naturæ, regionis, temporis, ætatis, morborum, ciborum, & aliarum rerum non naturalium.

VIII.

Ex corpore mane ponderato antè & poſt excretionem ſenſibilem, quanta fuerit nocturna perſpiratio, & ſenſibilia excrementa, facillime intelligitur.

Atque ea ratio de hac re computum inſtituendi, ut certiſſima, ita vel faſtidioſiſſimum quemque nequeat offendere.

IX.

Si corporis pondus plus ſolito augeri incipiat ſine majori cibi vel potus additione, vel ſenſibiliu

bilium excrementorum retentione, facta est adiapneustia.

X.

In eadem salubritate corpus conservatur, quando ad idem pondus sine ulla insolita evacuatione sensibili regreditur : sin verò ad idem pondus per solito plenius lotium, vel secessum reducitur, incipit à pristina elongari salubritate.

Ex aucto præter naturam corporis pondere, insensibilem perspirationem retentam esse discimus. Verùm etiamsi Urina, aut alvus plus solito mota corpus ad suum pondus redigere possunt ; neuter tamen modus insensibili perspirationi satisfacit : quippe quod sic perspirat insensibiliter, prius digeri oporteat ductibus suis glandularum excretoriis : ita ut nihil mirum sit, si corpus adversâ valetudine affici incipiat, ubi tertia illa Glandularum Viscerumque concoctio vel leviter præterita sit, atque imperfecta.

XI.

Si ex Staticis deprehendatur, impeditam esse perspirationem, diebus sequentibus vel succedet plenior perspiratio, vel aliqua evacuatio sensibilis plenior, vel cachexiæ vestigium, vel febris.

Ita natura rerum suarum satagit vel aliqua crisi, vel si obstructæ tandem perspirationi succumbendum sit, acuto periculosoque, aut longiore aliquo morbo orto.

XII.

Non poſſunt ſtare ſimul, multa perſpiratio, & multa ſolitoque major ſenſibilis evacuatio.

Ubi ſenſibiles evacuationes ſolito majores ſunt, materiam perſpirandam arripi neceſſe eſt; ut proxime ſequenti Aphoriſmo perhibetur.

XIII.

Si quis plus juſto ſenſibiliter evacuat, minus juſto perſpirat.

Etenim ea tantùm, quæ eſu potuque ſumpſerimus, exinanienda ſunt. Igitur quicquid ſuperat, ſive hac tandem, aut illac effluat, noxium eſt, imò vel levis error in proportione hujus vel illius evacuationis valetudini non parum obſtat.

XIV.

Craſſa excernere, meiere, vel ſudare plus juſto, & perſpirare minus, malum.

Addo & ſputare,

XV.

Si corpus ad idem pondus quotidie revertatur, nulla facta mutatione in perſpirabilium evacuatione, non indigebit criſi, ſanumque conſervabitur.

Inſenſibili perſpiratione bene ſe habente, res in tuta eſt, utpote quæ omnium evacuationum, pondere certè, ſi non virtute longè præſtantiſſima eſt.

Malæ

XVI.

Malæ qualitates introducuntur, dum corpus uno die eſt unius ponderis, altero alterius.

Concoctiones paulatim vitiantur, ſive ſolito plus minúſve conficiant; maximè autem quæ ad inſenſibilem perſpirationem ſpectant.

XVII.

Illud pondus eſt unicuique ſalubritatis norma, quo, dum acclivia aſcendit, ſe ſolito leviorem perſentit.

A defectu inſenſibilis perſpirationis primum Pulmo laborat; quippe qui clivi alicujus aſcenſum moliendo potiſſimum exercetur, & cujus partes tantæ ſunt præ reliquis in perſpirato exigendo.

XVIII.

A copia oriuntur malæ qualitates, ſed non vice verſa.

Ita ſenes, arthriticos putà, non ſemel vidi inedia ſpontanea & pertinaci necatos: & quamvis vis morbi interdum ſic pulchrè minui viſa eſt, tamen Ventriculi concoctio omnino periit. Etenim finita arthritide jam nihil appetere potes fuerunt, & vel protinus extincti, vel hydrope aut tabe brevi conſumpti ſunt.

XIX.

Pondus, nec non copia minuitur, aut evacuatione crudi ſenſibilis, vel inſenſibilis; aut

cocti sensibilis, vel insensibilis: hæc est salubris; illa tollit copiam, sed relinquit malam qualitatem.

Medicamentis & pondus & excessus facillimè tollitur; sed istorum malitia, insensibili perspiratione non ex integro restitutâ, minimè.

XX.

Transpirationis insensibilis duæ sunt species: altera fit statim à somno, facta concoctione, & post hanc augentur vires; altera, in vigilia: & hæc elevatur à crudo succo, & ob hanc flacceſcunt: fit enim cum majori vel minori violentia, prout major vel minor est vigiliæ motus.

Vigilia tempore quod insensibiliter perspiret, hominem infirmat; quod verò à somno avolet, vires dat: quippe illud crudum, hoc concoctum sit. Ratio est, quòd inter dormiendum, placide sensimque concoquant glandulæ; contrà in Vigilia, cùm musculi in perpetua quadam tensione agitationeque sint, perspirabile immaturum vehementer admodum expellant.

XXI.

Perspiratio, quæ salubriter aufert è corpore multum, idque inutile pondus; non est quæ cum sudore fit, sed ille halitus invisibilis, qualis hyeme uno die naturali ad quinquaginta uncias, & ultra exhalare potest.

Sudor vim quandam affert insensibili perspirationi; ideo crudum expellitur eâ festinatione: imò

imo pori in ſudore totidem vomitoria exiſtimandi ſunt, ob nimiam relaxationem Oſculorum Glandularum in cute poſitorum.

XXII.

Inviſibilis perſpiratio fit viſibilis, vel quando nutrimentum eſt nimium, vel quando calor languet, vel ob motum violentum.

Ita frigidis ſudoribus, ubi vis cordis languet, perſpiratio fit viſibilis: ſcilicet ex reſolutione ductuum excretoriorum Glandularum.

XXIII.

Perſpiratio inſenſibilis juncta cum ſudore, mala: quia ſudor fibrarum vires diminuit: dicitur aliquando bona, quia à majori malo divertit.

Ex ſudore Ora glandularum patentiora fiunt; ſcilicet ex craſſioris crudæque materiæ perſpiratæ vehementi ejectione: atque ita imbecillitas, laſſitudiniſve ſenſus oriatur, veriſimile eſt; nimirum à perpetua diſtentione iſtarum innumerabilium particularum corporis.

XXIV.

Quantò ſubtilior, & ſine madore eſt inviſibilis perſpiratio, tantò ſalubrior.

Ratio eſt, quòd quò concoctior rariorque à Glandulis evolet materia perſpirata, eò partes jucundiùs ſuis officiis funguntur: in quo certè ſanitas.

XXV.

Liquida omnia excrementa ſunt graviora; fundum petunt: craſſa ſunt leviora, & innatant, qualia ſunt fæces duræ, craſſæ, ſputamina, & alia id genus.

XXVI.

Liquida excrementa plus oneris, data magnitudinis paritate, à corpore auferunt, quam dura & conſiſtentia.

Dura & craſſa excrementa, quæque inteſtinis inſint, intra habitum corporis contineri minus propriè dici poſſunt; igitur ob eam quoque cauſam minus moleſta ſunt, quàm quæ intra circuitum ſanguinis, perque Glandulas ferantur.

XXVII.

Liquida quoque cibaria ſunt ponderoſiora, & ſolida leviora; panis, caro, levia; vinum, juſculum, gravia. Tanti ponderis eſt vini cyathus, quanti unus integer panis mole ferè triplo major.

Verum leviores iſti craſſioreſque cibi, quales ſunt caro, & panificia quæque, multo valentiora ſunt, quàm vina aut juſcula. Rectè C. Celſus, *quò valentior quæque materia eſt, eò minus facile concoquatur; ſed ſi concocta eſt, plus alat.*

XXVIII.

Illa viventis conditio, dum ſentitur corpus oneroſum quando non eſt, pejor eſt quam illa, dum ſentitur quando eſt.

Corpo-

XXIX.

Corporis viventis pondus eſt æquivocum : ſimul enim ſtare poſſunt, corpus eſſe ſolito oneroſius, & ſe perſentire leviorem : & verſa vice, corpus ſcilicet eſſe factum ſolito levius, & ſe graviorem perſentire.

XXX.

Si hæc duo ſimul conſpiraverint, alterum, quod homo ſe ipſo leviorem ſentiat; alterum, quod revera non ſit levior, indicabunt ſtatum ſaluberrimum.

Quia viribus convulſis vel minimum pondus oneri eſt : iiſdem verò integris, vel ſoliti ponderis exceſſus haud perſentitur. Igitur niſi debitum pondus viribus adſit, ſumma ſalubritas conſiſtere nequit.

XXXI.

Corpus, quod acquirit minus pondus latitudinis ſuæ ſalubritatis, eſt pejoris conditionis, quam illud, quod acquirit majus pondus ſuæ ſalubritatis.

Pondus, quod ſit infra ſalubritatem, haud facilè reſtituitur; exceſſus autem ſani ponderis vel abſtinentia vel medicina citò tollitur.

XXXII.

Dum corpus ob *animi* vel *corporis motum* redditur minoris ponderis, ſtatim redditur minoris virtutis : quod non contingit, ſi reddatur minoris ponderis à ſomno poſt factam concoctionem.

Vide Explicationem Aphorismi vicesimi quarti supra. Certè in debita concoctione summa sanitas, atque virium integritas est.

XXXIII.

Si absque præcedenti violentia pondus fiat minus, & vires cadunt, id accidit, quia non remittitur quantum amittitur.

Multa abstinentia vires cum pondere minuit.

XXXIV.

Tribus modis tantum animal fit debile, vel dum pondus corporis augetur, nulla facta virium resolutione: vel dum resolvantur vires, eodem corporis pondere perseverante: vel dum vires & pondus cadunt.

XXXV.

Lassitudo illa, quæ fit, dum corpus redditur minoris roboris, & minoris ponderis, est aliis periculosior: pondus enim est roboris species.

Horum modorum exempla hæc esse possunt; scilicet ex nimium implentium sumptione: item, quod inter alias causas nimia venere, vel vino se abutentibus contingit; in tertia verò classe sunt morbi quique, tam acuti, quam chronici.

Igitur ea conditio, quæ verè morbosa, longe periculosior est.

XXXVI.

Pondus corporis indit nobis robur, vel dum trahi-

himus aliquid deorſum, vel dum utimur vectione, vertigine, vel pulſu.

XXXVII.

Senis robur ſæpe à corporis pondere magis, quam à viribus dependet: vetus animal exigui ponderis poteſt diu vivere, ſed non poteſt eſſe robuſtum.

Propter magnam ſalubritatis latitudinem in variis ponderibus.

XXXVIII.

Si à ſomno corpus redeat ad conſuetum pondus abſque omni ſenſu moleſtiæ, bonum; ſignum enim eſt perfectæ concoctionis: ſi verò cum moleſtia, malum.

Ex moleſtia à ſomno, etiamſi corpus ad idem pondus conſuetum redeat; tamen aliquam malitiam ſubeſſe, à victu aut infectione putà, ſuſpicari licet.

XXXIX.

Corpus ob externa errata non labitur in morbum, niſi antea aliquod viſcus habet præparatum: præparatio hæc cognoſcitur ex ſolito majori ſeu minori pondere, non ſine aliqua præcedenti moleſtia acquiſito.

Omnes, quibus viſcera ex hæreditaria aliquâ labe infirmantur, ſub hac præparatione cenſendi ſunt. Sedulò itaque caveant externa errata. Ita Phthiſicis, Urbium plerarumq; noſtrarum aër, ferè fumo carbonum foſſilium metallico inquinatus, noxius eſt. Na-

XL.

Natura, dum in perſpirandi officio eſt impedita, incipit ſtatim in multis deficere.

Nimirum, ob præſtantiam inſenſibilis perſpirationis; quâ obſtructâ, (maximè ſi id ſummo ſuo tempore contingat; nam inæqualiter id munus perficitur) reliquæ corporis functiones illicò male ſe habent, tanquam conſentientes: imò inſenſibilis perſpiratio nuſquam non fit. Igitur ſi materia perſpiranda, quæ pleno gurgite expelli oporteat, ubique ſubſiſtat; & ductus excretorios gravari diſtendique, & habitum corporis præter modum impleri, neceſſe eſt.

XLI.

Dum caput dolore gravatur, ſtatim corpus incipit minus perſpirare, & ponderoſius reddi.

Caput omnium ſenſuum ſedes eſt: quare ſi id doleat, omnes functiones, tam quæ ex voluntate pendeant, quàm quæ nobis invitis fiant, qualis inſenſibilis perſpiratio eſt, conturbari neceſſe eſt. Hinc Maniaci, quibus ratio ferè ob vehementem capitis dolorem amiſſa eſt, ex frigore etiam hyberno vix patiuntur, etiamſi nudi incedant; quia in perpetua quadam partium conſtrictione natura occupatur, parúmque inſenſibili perſpirationi vacat.

XLII.

Prima morborum ſemina tutius cognoſcuntur ex alteratione inſolitæ perſpirationis, quam ex læſis officiis.

Etiamſi

Etiamsi nobis usus partium, earumque defectus magis innotescant, at id tardius quidem est. Multoque adeo periculosius officia illa læduntur, quàm perspiratio obstructa: etenim huic incipienti facillimè occurritur.

XLIII.

Si ex ponderatione videris consuetum perspirabile retineri, & sudorem vel lotium post aliquot dies non facessere, inde cognosces, retentum prænuntiare futuram putredinem.

Crisi aliquâ nobis omnino opus est vel per sudorem, vel per urinam, ut morbo futuro caveatur, si insensibilis perspiratio multum diuque obstructa sit.

XLIV.

Si verò ex ponderatione videris ob causam violentam perspirabile plus solito evolasse, scias in locum perspirabilium violenter evacuatorum statim confluere cruda, & in meatibus minimis impingi.

Hinc discimus, à longa fame parcè admodum cibandum esse; item convalescentibus valdè temperandum esse: itidem iis maxima victûs cautio debetur, qui ex septentrione in calidas regiones suscepturi sunt peregrinationes, & propter alimenta inusitata, & propter incredibiles illas exinanitiones materiæ perspiratæ. At quanta vis in fame sit, chylum crudum in venas arripiendi, scire optimè licet ex illo nostro præclaro experimento de chylo colorato in venis lacteis inveni-

endo:

endo : Vide Acta Philoſophica Londinenſia, *ubi olim editum eſt.*

XLV.

Quæ impinguntur, ſi fieri poſſint ſecundùm omnes partes fluxilia, ſeu perſpirabilia, bonum: ſin minus, pars continens prius fit dura, coriiq; ſpecimen referens, & deinde ſcirrhoſa.

Ex impactione cruda materiæ in aliquam Glandulam, niſi ea fluxilis fiat, & perſpiret, in ſcirrhum converti iſtam glandulam, & tandem in Cancrum metus eſt ; nam ipſa Organa omnino læduntur à materia in glandulis requieta ; utpote, quæ celeriter acredinem quamdam concipit putrefacientem.

XLVI.

Si perſpirabile neque à natura, neque à calore febrili reſolveretur, corpus illico ad malignam febrem præpararetur.

Febricula malignitatem avertit : nimirum à cordis motu citatiore materiam perſpirandam attenuari, expellique : ex ejus autem nimia mora, putrefactio ſequitur. Peſtilentes verò quique morbi ſuos inſuper Characteres iſti materiæ corrupti faciliùs ſuperinducunt : adeoque ſatius eſt, crudam iſtam materiam emoliri febricula, quàm ut reſtitet corrumpenda. Hinc quoque liquet, cur laborantia & peptica quæque ferè ſeptica ſint, à calidiſſimâ materiâ.

XLVII.

Febricitantes in pejus æquè incidunt, ſi à Medico

Medico imperito medicamentis importunè exhibitis illorum perſpiratio divertatur, ac ſi ab erratis ægrotantium.

Quàm parcè cautéque dederunt medicamenta in febribus veteres Medici, notiſſimum eſt eorum ſcripta legentibus; contrà quantas in his turbas noſtri homines faciant! horum autem ignorantia an avaritia accuſanda ſit, tute cogita; certè valdè periclitatur is, cui perſpiratio inſenſibilis à nimia copia medicamentorum, etiam per ſe bonorum, obſtructa ſit; multo ſanè magis, quàm ſi ſanus quiſque victûs aliàs ſalubris crapulam patiatur.

XLVIII.

Caſſiæ pauxillum non divertit perſpirationem, non lædet vires, ſed ſolum aufert è corpore inutile pondus: aliæ verò medicinæ magis evacuant, & remotiores partes attingunt, & corpus magis leve efficiunt: cibus tamen & potus ſubſequens implent evacuatos meatus; inde alvus & veſica exſiccantur, & paulò poſt corpus ſæpè ponderoſius redditur.

Claro ſanè documento, quàm inutiles fere ſint vehementes quæque purgationes certè ad morbos præcavendos, cùm corpus, vitiatis viſceribus, ad idem pondus tam citò revertatur: & ſi quod crudum corruptumque uſpiam inhæſerit poſt medicamentum exhibitum, ad malignitatem concipiendam multo aptius erit.

XLIX.

Quilibet corporis dolor ſive labor, cocti perſpirabilis tranſitum impedit.

Vide

Vide n. 47. ſupra ; in Febribus Veſicantia : ex validis medicamentis dejectiones, Vomituſque quòd dolorem excitent : Opium & Sudorifica iterata, quod ſitim (omnium malorum graviſſimum) accendant, perſpirationemque prohibeant.

L.

Quodvis frigus minimum quidem, quod noctu dormiendo patimur, impedit perſpirationem.

Glandularum Oſcula frigus contrahit, ita perſpirandæ materiæ avolationem prohibet : ſomno autem eadem laxiora patentioraque eſſe conſueverunt. Imò ſomno opus eſſe videtur ad perſpirationem ritè exequendam : etenim ubi perſpiratio finita ſit, ſomni quoque neceſſitas deeſſe videtur, nec amplius dormimus. Ideo ſi non cœnati præter conſuetudinem cubitum imus, vix ea nocte dormimus, quòd jam ſomni ratio ex magna parte propter diurnam perſpirationem ceſſavit ; nimirum à defectu materiæ perſpirandæ. Quippe natura inter dormiendum oneris maximè ſupervacui ſatagit.

LI.

Una ex frequentioribus cauſis, quæ tempore æſtivo impedit tranſpirationem, eſt crebra in lecto corporis agitatio.

Ob eandem rationem, quòd Glandularum Oſcula claudit, ſcilicet ex conſtrictione frequenti muſculorum : exertis autem & tenſis Muſculis vaſa quoque minima anguſtantur comprimunturque;

que ; ſanguiniſque adeo motus, & perſpiratio, quæ ab eo dependet, tardantur : hoc autopſia conſtat ; appello Lewenhokii *obſervationes : his accedit nova ſubinde partium agitatarum temperies atque infrigidatio.*

LII.

Tres ſunt internæ cauſæ prohibitæ perſpirationis, occupatio naturæ, diverſio, & vires imbecilles.

Occupatur natura in primis concoctionibus, ſcilicet Ventriculi & Venarum : divertitur dolore quovis aut animi affectibus aut medicina, ut infrà exponitur : in valetudinariis verò & ſenibus ſumma ferè imbecillitas eſt. Igitur ſenes vix perſpirant ad rationem aſſumptorum : ii quidem benè concoquere dici poſſunt ; at tardè admodum per venas chylum digerunt, & ſeriùs perſpirant ; quòd hæ poſteriores functiones præcipuam vim cordis requirunt muſculorumque : quæ omnia annis labefactantur.

LIII.

Hinc ex Staticis patet in die medicinæ, & ab aſſumpto cibo, trium horarum ſpatio exiguam fieri perſpirationem : in die medicinæ intenta eſt natura evacuationi ſenſibili : ab aſſumpto cibo primæ concoctioni.

LIV.

In fluxu & vomitu prohibetur perſpiratio, quia divertitur.

Materia inſenſibiliter poſt cibum ſumptum perſpiranda,

ſpiranda, jam tum internè potius ad ſtomachum & inteſtina fertur; nempe ex ſtimulatione fotuque quodam cibi; atque ita una ex primariis. Concoctionis cauſis fit. In alvi verò dejectione vomitúve idem, at multo vehementius fit; ſcilicet perſpiratio ferè introvertitur, & per inteſtina ſtomachúmque ex magnâ parte evocatur, educiturque.

LV.

Amictus valde oneroſi ſunt impedimento perſpirationi, quia vires debilitant.

Ita à reliquis omnibus, quibus vires corporis convellantur: ut ex nimiâ & intempeſtivâ ſanguinis miſſione, &c.

LVI.

Non qualibet hora corpus eodem modo perſpirat, quia ab aſſumpto cibo quinque horis libram circiter perſpirabilis magnâ ex parte exhalare ſolet, à quinta ad duodecimam tres libras circiter, à duodecimâ ad decimam ſextam (quo tempore occaſio eſt alendi, vel medicandi) vix ſelibram.

Perſpirandi rationem & modum docet; ſcilicet quod admodum inequalis ſit ejus progreſſus; nimirum ex ratione concoctionis in tribus præcipuis Officinis corporis, nempe Ventriculo, Venis, & Ductibus Glandularum.

LVII.

Qui nutritur vel medicamentis evacuatur horis majoris perſpirationis, quales ſunt ut plurimum

rimum matutinæ, maximè læditur, quia à cibo & à medicamento maximè divertitur perſpiratio.

Qui nutritur, id eſt, qui comedit ad ſatietatem horis matutinis præter conſuetudinem: nam ea in his rebus præcipuè conſideranda eſt.

LVIII.

Magis occulta & inſenſibilis perſpiratio nos ſublevat, quam omnes ſenſibiles ſimul unitæ; à ſomno enim ante excretionem ſenſibilium excrementorum quiſque ſentit ſe leviorem, quia revera factus eſt levior ſolito tribus libris circiter.

LIX.

Spatio unius noctis ſexdecim unciæ lotii plus minuſve; quatuor coctorum excrementorum per alvum; quadraginta & ultra per occultam perſpirationem, evacuari ut plurimum ſolent.

LX.

Pluribus unica die naturali per inſenſibilem perſpirationem tantum evacuatur; quantum per alvum quindecim dierum curſu.

Evacuationum rationes hic ſupputantur; & inſenſibilis perſpirationis Calculus cæteris omnibus ſimul ſumptis duplo major eſt.

Senex quidam D. Al. D. mihi amiciſſimus & ex longâ conſuetudine notiſſimus, octoginta & ſex annos agens, admodum ſanus, non parcè edebat imò ſemicoctas & ſubcrudas carnes valdè appetebat; tamen ex plurimis annis rariſſimè niſi ſemel

mel in ſeptimanâ, & ſæpè ad quatuordecim dies dejecit.

LXI.

Ut quid noſtratum plurimi in omni ægritudine ſolùm per alvum, vel per urinam, evacuandum ſibi proponunt, & de inſenſibili perſpiratione vix cogitant ?

Medicorum negligentiam ſocordiamque meritò reprehendit : Etenim, cùm liquidò conſtet ex ſella penſili inſenſibilem perſpirationem eſſe omnium evacuationum longè præcipuam, de ea conſiderationes primariæ in omni morbo inſtituendæ ſunt : præclara itaque ejus inventio inter ſeculi præteriti felicitates numeranda eſt. Huic autem rei fidem facit ex poſteriore par illud nobile Medicamentorum ; nimirum divinum unum ex Cortice Peruviano, *& alterum* Hypochocaana *dictum. Nam ſimplicia illa & prompta remedia omnigenas Febres intermittentes, Dyſenteriamque omnino tollunt, tamen leniter & parcè admodum ſenſibiles ullas evacuationes moliendo, ne ſudorem quidem : igitur inſenſibilem putà perſpirationem ex integro reſtituendo, res ſuas conficiunt.*

LXII.

Si magis ſolito noctu perſpiraveris, ſed ſine ſudore, atque omni moleſtia, perſuaſum te habeas de optima valetudine.

De aliis ſenſibilibus evacuationibus idem dici non poteſt : quæ ſi excedunt, criticæ exiſtimandæ ſunt ; utpote ex intemperantia fere cibariorum natæ.

Tunc

LXIII.

Tunc quam maximè recedimus à morbo, quando pervenimus ad medium latitudinis ponderis ſalubris, non ob evacuationem ſenſibilem ſpontaneam vel a medico factam, vel ob jejunium, ſed ob perſpirationem inſenſibilem, quæ fit a ſomno poſt optimam coctionem.

Illud imprimis notandum jejunium hic poni inter remedia Naturæ inimica.

LXIV.

Quanta conveniat perſpiratio cuilibet, ut conſervetur in ſtatu ſaluberrimo, ſic dignoſces. Obſerva manè poſt aliquam pleniorem cœnam illam majorem perſpirationem, quæ in teipſo duodecim horarum ſpatio fieri poſſit: eſto eſſe quinquaginta uncias: alio mane, ſed poſt jejunium (hac tamen lege, ne in prandio præteritæ diei exceſſeris) idem obſerva; ponamus eſſe viginti; hoc præcognito, eligas illam cibi & aliarum cauſarum non naturalium moderationem, quæ te ad medium inter quinquaginta & viginti quotidie ducere poterit; medium erit triginta quinque unciarum; hoc modo ſanctiſſimam & diutiſſimam, ſeu centum annorum vitam duces.

Illa media ratio, nimirum triginta & quinque unciarum perſpiratæ materiæ, ad victum præſcribendum minuendumque inſtituitur. Etenim ab ejus exceſſu nimium corporis pondus, viſcerumque defectus tandem oriuntur.

LXV.

Corpora quoque virorum ſana & moderatiſſimo victu utentia ſingulis menſibus fiunt ſolito ponderoſiora, unius ſcilicet duarumve librarum pondere, & redeunt ad conſuetum pondus circa finem menſis, ad inſtar mulierum; ſed facta criſi, per urinam paulò copioſiorem, vel turbidiorem.

LXVI.

Ante dictam criſim menſtrualem à ſomno factam, vel gravitas capitis, vel corporis laſſitudo perſentitur, & deinde paulo copioſiori urinâ evacuatâ omnia ſedantur.

Illa obſervatio ſtaterâ ex toto debetur, idque Authori ſuo meritiſſimo adſcribenda eſt. Indè ſanè Menſtruorum quoque ratio eluceſcit, ut quod ſupervacaneum in ſanguine tanto ſpatio accumuletur, nec digeri poſſit à media atque ultima concoctione, Viris naturaliter evacuatur Veſica. Feminis verò per uterum fertur. Atque eadem ſere viris ſymptomata antecedunt, quibus fœminæ laborant, menſtrua jamjam paſſuræ.

LXVII.

Cauſæ externæ, quæ prohibere ſolent perſpirationem, ſunt aër frigidus, cœnoſus, & humidus; natatio in frigida; cibi craſſi & viſcidi; intermiſſio exercitii corporis, vel animi; & in robuſtis nimia abſtinentia à coitu.

LXVIII.

Frigus externum prohibet perſpirationem in debili

debili, quia ejus calor diſſipatur; in robuſto verò auget; calor enim ad imum retrahitur, duplicatur, & deinde natura roboratur, quæ deinde retenti perſpirabilis pondus è veſtigio abſumit, & corpus fit & ſentitur levius.

Aeri cœnoſo adde eundem fumoſum; maximè qui vitietur ex continuo incendio carbonis terreſtris ſulphurei.

Verùm perſpiratam materiam à calore interno duplicato abſumi vana ratio eſt. Etenim ex ſumno cordis muſculorumque vigore fit, ut perſpiratio, non obſtante frigore, in robuſtis promoveatur; ſcilicet vel introrſum ad ſtomachum, & inteſtina, vel extrorſum ad cutem, pulmonemque.

LXIX.

Stabilior & diuturnior eſt ſanitas illius corporis, cujus pondus multorum annorum curſu neque augetur, neque minuitur, quam cujus pondus annuatim variatur.

Valetudinem ſæpe convulſam accelerare ſenectutem ipſamque tandem mortem; non ſolùm, quòd vehementer corporis pondus tollat, ſed quòd ejus augmentum ſubinde mutabile efficiat. Igitur ſola diuturna ac ſolida valetudo ex ſtato quodam & perpetuo eodem pondere conſtare videtur.

LXX.

Reditus ad conſuetam gravitatem crudorum ſuccorum additamento, eſt malus: coctorum verò, eſt ſaluberrimus.

Cùm cruda fuerint addita, facile eſt ſcire; quia vires non reſpondent ponderis augmento.

LXXI.

Sanum fieri minoris ponderis ſolito, eadem ſuppoſita vivendi ratione, malum; amiſſum enim quòd erat ſalubre, non eſt remiſſum.

In ſenibus, pro ætate valdè ſanis, id ferè accidit; neque enim ulla alia mortis, neceſſariò venturæ, notitia eſt, quàm in provectiore ætate ſalubritatis perpetuus quidam caſus, ſive detrimentum.

LXXII.

Excrementa alvi concocta ſunt multæ molis, ſed exigui ponderis: ſupernatant ob aërem incluſum, & quæ una vice excernuntur, nunquam libræ trientem excedunt.

Stercoris humani, una vice dejecti, pondus rari aut nunquam trientem excedit: ita & in reliquis animalibus (Inſectis non exceptis) quorum Stercora, Scybala *dicta, figurata ſunt; ea ſcilicet ad æqualia ferè pondera formari. Hujus autem diſpenſationis ratio non ita obvia eſt.*

LXXIII.

Si unica die ob aliquod erratum libra perſpirationis retineatur, natura triduo ſolita eſt illud retentum inſenſibiliter expurgare.

Illud veriſſimum eſſe experimur: nempe ex ſubito metu aut mœrore, etiamſi eorum cauſa ex toto ceſſaverit

ſaverit, tamen ex vehementi cordis compreſſione inſenſibilis perſpiratio diu labefactari poteſt: valetudinarii certè deinceps, etiam inviti, per multos dies malé ſe habent. Tamen iſta tridui mora, quâ retentæ materiæ libra ſupra quotidianum penſum diſſipanda eſt, etiam quandam rationem habet exceſſûs iſtius inſenſibilis perſpirationis præ aliis omnibus ſenſibilibus evacuationibus ſimul ſumptis.

LXXIV.

Tunc natura multum inſenſibiliter evacuat, cùm per oſcitationes & artuum extenſiones retentum perſpirabile excernere conatur.

In Oſcitationibus Spiritus vehementer, copioſiùs, atque penitùs in pulmonem introducitur, atque eâdem vi diſcutitur; ſcilicet materia perſpirandâ benè onuſtus: imò veriſimile eſt, materiæ in glandulis pulmonum benè coctæ, & avolationi paratæ copiam, ipſius oſcitationis ex magna parte cauſam eſſe.

LXXV.

Perſpirabile habet duas partes, levem ſcilicet, & ponderoſam.

Quicquid inſenſibiliter perſpiratur, maturum eſt: contrà quod ſenſui patet, ut in ſudore, crudum ab ipſo authore perhibetur. Ita non ſpecie inter ſe differunt crudum & coctum, ſed exitûs modo cùm utraque ejuſdem materiæ partes ſint.

LXXVI.

Ponderoſa pars adeò affluit, ut ex ipſa gene-

rentur animalia; ut cimices, pediculi, & alia id genus.

Iste Aphorismus falsissimus est. Nam neque cimices, pediculive sponte uspiam generantur, aut automata sunt, sed suis quique parentibus, ut cætera omnia animalia, originem debent: hi humores quidem, in glandulis cutaneis contentos, sugere possunt: at sanguinem etiam in victum vehementer cupiunt, trahuntque.

LXXVII.

A parte perspirationis ponderosiore contagiosæ infectiones unà cubantium proveniunt: leve enim evolat; ponderosum verò adhærens coinquinat.

In Lue quidem Venerea, Scabie, Hydrophobia hoc verum esse videtur; utpote quæ sint infectiones à contactu, nec aliter contagiosæ. At alii sunt morbi ipso insensibili, maximèque volatili halitu orti, ut Pestilentia, Variolæ, &c.

LXXVIII.

Quibus aliquid perspirabilis in vehementissimis caloribus æstivis exhalare prohibetur, calor est molestus: quibus verò perspiratio omni ex parte est libera, calor non est molestus.

Quia ex morâ in istiusmodi caloribus istum humorem cutaneum acredinem contrahere, verisimile est. Vide infra hujus Sectionis. Aph. 99.

LXXIX.

Differt majus pondus à minori æquè salubri,

ori, quia majus plus accelerat ſenectutem. Eſto liquem frui valetudine cum pondere ducentorum pondo æquè ac cum ducentis quinque: obſervavimus exceſſum illorum quinque magis accelerare ſenectutem.

Ex nimio alimento viſcera quæque maxime diſtenduntur; atque adeo ex perpetua iſta vehementique partium tenſione citius labefactantur pereuntque.

LXXX.

Caro animata cur vivit & non putreſcit ut mortua? Quia quotidie renovatur. Cur pueri diutius quam ſenes vivere poſſunt? Quia ſæpius poſſunt renovari, incipientes ab infimo totius latitudinis pondere uſque ad ultimum: ſunt enim plurimorum ſalubrium ponderum capaces. Senes cur neceſſariò moriuntur? Quia ſolùm ultimorum ponderum ſunt capaces. Sed cur ſolùm illorum? Quia fibræ illorum ſunt duræ, & ut tales, non poſſunt amplius renovari; unde mors.

Per fibras iſtas duras intelligi volo vaſa corporis minima, *quæ in ſeneſcentibus animalibus contrahi atque marceſcere ſolent: unde ſanguinis circuitus paulatim minuitur, vireſque labefactantur.*

Summum ſuum incrementum attingere homo dicitur, ad annum ætatis vigeſimum quintum: vivere tamen poteſt ad centum viginti annos & amplius; igitur citò fit adultus præ Silicernio; nempe illud ex ultimâ partium capacitate atque diſtentione; hoc verò ex earum, at minimarum

primùm casu, ac interitu: neque ea ferè multa simul & velociter pereunt, nisi morbis atque intemperantia.

Per ultima autem ista pondera intellige infima, ac valde diminuta.

LXXXI.

Qui ægritudine pernicioſa corripiuntur, cur ſanantur? Quia multorum ponderum ſalubrium ſunt capaces; à corporibus enim ægritudines triginta libras auferunt plus minuſve, prout corpora magis vel minus repleta ſunt, & prout ægritudo magis vel minus calida & longa exiſtit.

Quidam agrotus, nomine Lane *de* Yarmothe *juvenis ſupra modum obeſus, Variolis correptus eſt. Forte paulo antequam decubuit ad octo ſupra ducentas libras ſe pendere ex Statera cognovit. Menſe vix finito convaluit, atque iterum, animi causâ, ſeipſum ponderabat; & jam ad octoginta minimum libras levior factus eſt, per quindecim ferè dies incredibiliter quidem exſpuebat: at multo certe maximam partem per inſenſibilem perſpirationem amiſit.*

Additi ab Auctore.

LXXXII.

Senes ob frequentia ſputamina vitam protrahunt: retenta ut incapacia coctionis vel digeſtionis impediunt perſpirationem: unde ſuffocatio & mors.

De

De Aphorismis primæ editioni additis illud in primis notandum est; eos ferè morbos, eorumque Symptomata respicere; ac si doctrinam de insensibili perspiratione ex praxi confirmarent, ex quo sane maxima nobis Utilitas, & Lumen.

Frequentia autem illa Senum Sputamina quod spectat, ferè ex diminutâ insensibili pulmonum perspiratione oriuntur; quæ secundum Sanctorium *ad decimam partem totius, ex mea vero æstimatione, an conjectura dicam, ad duplum accedit. Ubi autem pulmones ætate labefactantur, illa insensibilis evacuatio ex bonâ parte in sensibilem pituitam vertitur.*

At omnis pituita sive sputum concoctionis novæ non incapax est: imo etiamsi purulentum esse videatur, tamen haud multum à chylo differt: nempe per sanguinis orbem circumlata, perque pulmonis glandularum ora ejecto. Id quod satis constat ex usu quorundam phthisicorum sputum suum, in os subinde excreatum continuò diglutientium: ita enim nonnulli, quod testor, mihi noti multos annos miseram vitam traxerunt.

LXXXIII.

Senectus revera est ægritudo, sed diu protrahitur, si corpus reddatur perspirabile.

LXXXIV.

Interimunt Senes coitus, corporis actualis frigiditas, potio plus justo, cænare ut juvenes, plus debito irasci, & exerceri.

Senibus summa temperantia utendum, & caute admodum vivendum est; quia senectus meritò

in morbis numeratur. Cùm multo tamen maxima hominum pars existiment, loca, aut hæc vel illa alimentorum genera esse causam vitæ longæ, vehementer inquirere solent, ubi habitaverit, quidve ederit, biberitve iste tot annorum rusticus Senex. Verum Providentiæ divinæ præcipue debetur, quod is vixerit, toto vitæ curriculo sibi per omnia similis, imò is duriter vitam sustentavit, sub crasso cœlo, victu non quæsito; at rarò ei ulla incommoda acciderunt, vel ex necessitate rei domesticæ, vel quòd à tentationibus remotior fuit; aliter vero se habent urbani, & qui rebus agendis distrahantur.

Isti vero excessus jam numerati in sene maximopere vitandi sunt, quòd aliena atque imbecilli ætate fiant; unique perspirabili promovendo incumbat, si vitam diu prolongare sanus velit.

LXXXV.

Senes ætatem decrepitam non attingunt ob diminutas expultrices: Hinc dum plus solito bibunt, minus meiunt, & minus solito perspirant. Remedio est, ut ablatio exæquet additioni.

Senibus propter cordis musculorumque imbecillitatem secunda & tertia concoctio tardiores sunt; expeditior autem prima. Nam prima ventriculi & intestinorum est, citraque sanguinis Orbem conficitur; cùm autem perspiratio in senibus non ita expeditum exitum habeat, per cutem pulmonesque, ideo valde inclinatur in Stomachum & Intestina, & concoquens Septicus vapor fit. Imo non raro senes vehementer edaces sunt; at tarde admodum digerunt per ultimas concoctiones.

Per-

LXXXVI.

Perſpiratio inſenſiblis non ſolum principum, ſed unius partis infimæ omnino vetita vitam tollit. Principum, dum in cerebro fit apoplexia, in corde palpitatio, in jecore polyæmia, & in utero præfocatio: Infimæ partis, gangræna.

LXXXVII.

Dum ſuffocantur mulieres, non fit ob uterum comprimentem ſeptum, ſed à frigiditate ſeminis corrupti non indigentis perſpiratione.

Quomodo autem iſti morbi lethales privatim fiant ex perſpiratione inſenſibili præcluſa, longum eſſet explicare, quod non patitur hujus inſtituti noſtri brevitas. At in uteri præfocatione inſenſibilis perſpiratio interdum tantum non ex toto ceſſat: extant ſane in Hiſtoria medica haud pauca fœminarum exempla, quæ ex eo morbo ad duos treſve annos decubuerunt, fere ſine alimento, certe adeo tenui ſumpto, ut tanquam nullum videretur; tamen vixerunt: imo ex iis aliquæ ad integram valetudinem reſtitutæ ſunt. Id vero fieri non potuit ſine incredibili pulſus languore, tarditateque, aut intermiſſione: atqua hæc vita inſectorum eſt, maxime per hyemem; etiam nonnullorum ſanguineorum Animalium.

In ſuffocatione autem ab utero, is non ſolum per ſe convellitur, ſed non raro & ventriculus gulaque: imo pulmones, ſimulque reliqua interdum omnia viſcera, totaque fœmina. At iſtud muliebre ſemen vana imaginatio eſt, cum iſtiuſmodi res nulla uſpiam ſit.

LXXXVIII.

Humores podagricorum, etiam si craſſiſſimi ſint, ſolum per modum vaporis reſolvuntur.

Humores quidem, quibus Arthritici vexantur, ita attenuari poſſint, ut vel perſpiratione ejiciantur, vel certè in maſſam ſanguinis denuò remeent; iſti verò calli tophique (ſcilicet, quadam ferè oſſium corruptorum materia) vix ullo remedio, niſi exciſione, tolli poſſunt.

LXXXIX.

Vomitus urinam & perſpirationem divertit.

Iſta ſtomachi vehemens irritatio non ſolùm perſpirationem omnem ad internas partes inclinat, attrahitque, ſed reliqui ferè meatus externi, quales ſunt cutanei ductus, pulmonis quoque renumque, ad nixum vomendi adjuvandum, neceſſariò clauduntur.

XC.

Corporis in lecto frequens circumvolutio, cum fiat omnium muſculorum motu, enervat, & coctionem & perſpirationem utilem diminuit. Remedio eſt, in eodem ſitu obſtinate quieſcere.

Perpetua cordis, muſculorumque conſtrictio, etiam in decubitu, concoctionem, perſpirationemque diminuit: at ſomnus (ſcilicet quo tempore eadem relaxantur, ſuique juris fiunt) perſpirationis itinera commodè aperit, facultateſque concoctri-

ces mirificè promovet. At vereor, ne istud remedium, nempe ex pertinacia decumbentis, frustra plerisque præscriptum sit.

XCI.

Dum genua actu calida conservantur, non algent pedes, noctu benè dormiunt, magis perspirant, & minus meiunt.

Forte ex summa illa distantia, quâ pedes à corde ponuntur; nam multo remotiores, longioresque venæ sunt, quæ ad pedes feruntur, quàm quæ ad caput manusve: igitur maximè ex usu, certè valetudinariorum, esse videtur, ut sanguis, tanquam mediâ viâ, scilicet ad genua, denuò incalescat; quo facto rite peragantur functiones corporis.

XCII.

Profluvium alvi tollitur iis quæ perspirationem augent, sicuti est Balneum.

Verisimile est etiam, illud Hypococaana, *ad dysenteriam & tormina ventris longè omnium efficacissimum remedium, quamvis interdum leniter admodum purget, vomatque, tamen perspirationem obstructam, certe externam vehementer promoveat: ita plurima medicamenta exiguâ quantitate antidota sunt; quæ si plenius exhibeantur, stomachum & intestina gravissime irritant; de qua re perpendas velim antiquissimam Mithridatii compositionem.*

XCIII.

Sicuti magnes cum multo ferro, & vinum

in magno dolio melius conservatur quam in doliolo: Sic corpora ponderosiora salubria magis robur conservant, quam cedentia à pondere per inediam.

Ponderis diminutio per inediam vires corporis labefactat, & senectutem mortémque accelerat: scilicet propter minimorum vasorum flacciditatem, contractionem, amissionem.

XCIV.

Qui plus meiunt quàm bibunt, parum vel nihil perspirant.

Tu velim benè perpendas Fontium medicatorum virtutes ad urinam vehementer movendam, & dic mihi quamdiu putabis excessum usumque continuum tantæ potionis tibi salubrem fore; at quod meiis plus quàm bibis, idque celerrimè, ab ista solicitudine vacuus es. Verum scias duo inde incommoda secutura, scilicet perspirationem interim tolli, & metallicos istos sales in omnibus concoctionum officinis impingi, ægrè admodum amovendos, eliminandosque.

XCV.

In febribus intermittentibus cur perspiratio insensibilis prohibetur? Quia humor peccans est in ambitu corporis.

Quicquid febrium intermittentium causa sit, id primùm sentitur circa ventriculum atque intestina; mox cum horrore quodam diffunditur per habitum corporis: an propter subitam atque inusitatam eruptionem bilis fervidæ? unde sequitur

cordis

cordis tantùm non deliquium, & horrores tremoresq; in extremis, tanquam à veneno quodam ſumpto.

XCVI.

In hydrope non reſolvitur aqua abdominis, quia ejus ſiccitas & durities impediunt perſpirationem.

Non evacuatur aqua in abdomine Hydropici, quod ea aqua jam ejecta eſt è glandulis vel intra tunicas peritonæi, vel in ipſam abdominis cavitatem: ita fruſtra expectatur, ut perſpiret, cùm jam omnino extra organa perſpirationis ſit.

XCVII.

Humores calidi confluxi in aliquam partem, calidis digerentibus tractantur, ut per inſenſibilem perſpirationem reſolvantur.

Ita quidem & laxantur pori ſive ora ductuum, & citiùs quoque humor in glandulis digeritur ad maturam evolationem; in quibus ſanè inſenſibilis perſpirationis unica notitia conſiſtit.

XCVIII.

In magnis febribus cur liphothymia juvat? Quia ſudorem & validam perſpirationem facit.

Cùm vehemens illa febrilis intentio ſe remiſerit, ut in deliquiis contingere ſolet, ſudor ex lucta erumpit, & quicquid in ſumma illa conſtrictione in glandulis retentum fuerit, & jam concoctum, perſpirationique aptum, ex laxatis admodum ductibus ejicitur.

Punctura

XCIX.

Punctura nervi, ſi lacte, farina, vel ſimili claudatur, hicor retentus ita acris fit, ut moriantur convulſi, niſi oleo aperiatur vulnus.

Quòd hæc aceſcere apta nata eſt: Farina veri per ſe nimium conſtringit, obturatque; haud aliter quàm faſcia quædam duriter circumjecta.

C.

In tumoribus perſpiratio utilis, ſi fiat humidis actu & potentia; ſecus in ſcyrrhum cedunt, tenue reſolvendo, & craſſum relinquendo.

CI.

Pars corporis ut repleta ſanguine, vel alio humore, ut in tumoribus, & in ipſa pleuritide, non eſt refrigeranda; quia evacuata materia ſponte refrigeratur.

Quis non vidit refrigerandi methodum in variolis eſſe valde periculoſam? Quia ſatis refrigeratur corpus ex ipſa eruptione variolarum; nempe minuitur febris, eruptiſque deſinit.

CII.

Hypochondriaci, ſi frequentibus balneis eorum corpora reddantur perſpirabilia; & victu humido utantur; ſani fiunt.

CIII.

Perſpiratio inſenſibilis facta per fomenta in non purgato corpore, plus attrahit quam reſolvit, ut de Simone.

Balneo

Balneo naturali, ſive Thermis apud nos potius utendum eſt, ob aëris inclementiam: harum quippe effectus admodum celer ob vaporis ſubtilitatem, quo incaleſcant; nempe ſpiritu quodam ſulphureo è pyrata ſive metallis ferreis fervidis, & tantùm non ignitis orto: ita materia glandulis contenta, citò concoquitur, earumque oſcula relaxantur, ut ea liberè & inſenſibiliter effluat.

His adde victum humidum, ut materiæ copiæ & facilis concoctionis glandulis ſuppetat. At in ſolium deſcendant jejuni, id eſt, corpore purgato, ſcilicet primis viis excrementis prorſus vacuis, imò & ventriculo inani.

CIV.

Corpora quæ inſenſibiliter multum perſpirant, neque purgantur, neque phlebotomantur, ut patet de pueris.

Pari ferè ratione qui Febre, verbi causâ, per ſe multum ſudet, ei nec ſanguis mittendus eſt, aut purgandus: ſiquidem ſolus ſudor, ipſi febri ſolvendæ ſatis eſſe videtur.

CV.

Peticulæ cur fiunt? Quia maligni hicoris perſpiratio impeditur.

Peticulæ fieri videntur ex ipſo ſanguine integro, in ductus glandularum excretorios extruſo, corruptoque: idque cum, vel ſine febre; ut in Scorbuto, *hoc non rarò contigiſſe vidi; de quo aliis ſcriptis meis ſatis dixi.*

Gangræna

CVI.

Gangræna iis quæ perſpirant, prohibetur: iis quæ ſuppurant, fit Sphacelus.

CVII.

Pars gangræna affecta cur moritur? Quia arteriolæ ob ſanguinis copiam non attolluntur. Remedio eſt evacuatio ſenſibilis & inſenſibilis.

Quod ſuppurat, ferè incraſſat; quod vero perſpirationem promovet, attenuat.

Gangræna autem ab Arteriolis minimis incipit; mox majora vaſa corripit, & tandem ad cor uſque ſerpit. Igitur ob motum ſanguinis in parte affecta penitus obſtructum, non à copia ejus, ut vult author, id malum oriri videtur.

CVIII.

Craſſiſſimi humores in robuſtis per anguſtiſſimas vias tranant, ut patet de pinguedine per urinam, de mulſa injecta in pectus vulneratum: ergo per inſenſibiles meatus.

At hi inſenſibiles meatus non alii ſunt, quàm ductus glandularum excretorii: in quibus ipſi renes ſunt, pulmonéſque. At id non fit, niſi vitiatis itineribus in corpore malè ſe habente.

CIX.

Per diflationem evacuatur materia utilis & inutilis: ſi verò poſt ſomnum acquirantur vires, plurimùm inutilis.

Diflatio.

CX.

Diflatio, quæ effugit ſenſum, eſt naturalis, & indicat robur: è contra verò ſudor.

At iſte ſomnus naturalis eſſe debet, non Opio acquiſitus; quia ab hoc vires non reſtituuntur, etiamſi ſudor ejus virtutem ſequatur: profectò Opium res eſt omnium maximè reſtringens.

Eſt etiam modus in diffiatione ſedulò notandus, ne utile cum inutili avolet: rectè itaque docemur ejus indicium; ſcilicet ad vires conſervandas reſtituendaſque. Cave itaque ſis moderationem excedas in ſudorificis exhibendis.

CXI.

Si corporis pars hyeme valdè frigeſcat, ita totum corpus conſentit, ut coctio & totius perſpiratio minor fiat.

Id fit ſumma totius corporis contractione ex conſenſu partium, motúque adeo ſanguinis tardato.

CXII.

Natatio veſperi tutior: manè ab aqua frigidiori meatus clauduntur, unde febris periculum.

Per Natationem indicat Mare, aut flumina; quæ eo tempore ferè tepeſcunt per æſtatem; cùm mane multo frigidior ſit eorum aqua; ſcilicet calore veſpertino concepto ex aëre atmoſpharico etiam intra aquam depreſſo commiſtoque.

In

CXIII.

In æstate si corpus jaceat detectum, prohibetur perspiratio: Unde capitis gravitas, & corporis confractio.

A perspiratione prohibita omnes ductus glandularum excretorii, ex copia humoris retenti, distenduntur; unde gravitatis cujusdam & doloris sensus oritur.

CXIV.

Dum quinque, vel sex dierum cursu, corporis pondus augetur, non statim, sed paulatim est tollendum: inedia enim summa rigidè lædit ventriculum, cerebrum, cor; mox totum corpus.

Ex nimio defectu chyli in summè rigida inedia vasa minima labefactantur, flaccida fiunt, & tandem arescere apta sunt; nam ea, ut reliquum corpus, ex sola eaque quotidiana plenitudine distendi, id est, nutriri solent. Igitur perspiratio diu obstructa non tutò inedia pertinaci tollitur, & propter detrimentum viscerum, & quòd tota illa materia supervacua perspiranda (etiamsi plurium dierum fuerit accumulatio) in ductibus ferè excretoriis, (qui mera itinera non sunt, sed etiam receptacula) atque adeo extra venas continetur.

CXV.

In Autumno augetur corporis pondus; quod si excedat salubrem latitudinem, fiunt tertianæ, seu aliæ putridæ.

Febres

Febres ex gravi ferè pondere prohibitæ perſpirationis naſcuntur. Igitur veriſimile eſt earum ſomitem in glandularum, viſcerumque ductibus nidulari.

CXVI.

Extrema frigida in acuta febre, niſi incaleſcant, lethalia, ob adiapneuſtiam.

Etenim ex iſto frigore primùm ductus glandularum ex toto clauduntur: mox ad vaſa minima idem malum transfertur, eaque coanguſtantur, tandem majora patiuntur, quod excipit mors.

CXVII.

Nihil magis nocet ulceribus malignis, quam quæ prohibent perſpiratum, ut adeps, oleum, & cera.

Tamen poſt balnea Unctiones adhibuerunt veteres, ex oleo ſimplici vel medicato: rectè id quidem; ſcilicet ne nimiùm perſpirent oſcula glandularum præter modum ex calidâ aperta. At hæc integræ cuti & non ulceratæ ſuperinjiciebantur. Major tamen cautio adhibenda eſt in ſevo aut adipe uſurpando, quàm in oleo aut cera.

CXVIII.

Quotidiana ſola ex intermittentibus non caret periculo, pituita enim in prohibendo perſpirationem primum locum tenet.

Quotidiana reliquis febribus intermittentibus periculoſior eſt, quòd in ea corporis integritas omnium

nium minima eſt, & ad continuam propius accedit. Pituita autem prohibitæ perſpirationis indicium eſt, quod illa materia, quæ foras inſenſibiliter ferenda eſſet, jam moleſte expurgatur, ſub ſpeciem pituitæ cujuſdam viſcidæ.

CXIX.

Conſtipata perſpiratione in cervice ſtupeſcit ſenſus pericranii, ut depaſtio ambulantis ſub vento & pluvia.

Eſt quidam conſenſus in univerſa cute; at hic privatim ob interceptionem perſpirabilis in cervice pericranium patitur: utpote proximè continuum ſuum & remotius membrum à corde. Vide ſuprà hujus Sectionis Aph. 91.

CXX.

Nihil magis putredinem tollit quam larga ventilatio; non ſolum per inſpiratum, ſed etiam per meatus inſenſibiles facta.

Reſpirationem à perſpiratione malè diſtinguit; nam utriuſque iidem effectus, atque eadem cauſa eſt. At ventilationi certè pulmonum aër temperatus imprimis neceſſarius eſſe videtur; qui ſi tenuior ac ſiccior ſit, quàm par eſt, humorem inſenſibiliter in pulmonem ejectum haud ita prompte in ſe recipit, cumque eo miſcetur: ſin is craſſior, & humidior exeat, jam ſuum pondus habet.

CXXI.

Refrigerationes in morbis acutis indicant mortem, ut in Hermocrate: adimunt enim perſpirationem.

Tre-

Tremenda quidem eſt iſta vehemens & intempeſtiva refrigeratio, quam noſtri homines Variolatis maximè, aliiſque nonnullis febribus acutis, tantâ diligentiâ procurare ſtudent, contra fidem notiſſimam hujus Aphoriſmi.

CXXII.

Poſt balneum, oleo meatus cutis condenſantur, hoc fine, ne humiditas alimentalis attracta reſolvatur, ergo oleum claudet in periculis, & non aperiet poros.

Græci Romanique Unctiones, ut ſuprà dictum eſt, à Balineo adhibuerunt, ad inſenſibilem perſpirationem cohibendam; ne ſcilicet nimia evolatio eos enervaret. At tu mitte Attractionem, cogita ſolum cordis pulſum, & in nutritione & in perſpiratione.

CXXIII.

Ea tamen victus ratio, quam quotidie minus perpendimus, pellit nos ad ſenium Philippi.

Sunt qui eam victus rationem forte fortuna, & parum cogitantes conſequuntur, quæ eos tanquam invitos ad ultimum ſenium perducat. Vide ſuprà hujus Sectionis Aph. 83, 84.

CXXIV.

Diaphragma contrahendo ſe ad ſuum principium dilatat thoracem; dilatando fit inſpiratio; ſe laxando conſtringit, & conſtringendo fit expiratio.

Sphincter

CXXV.

Sphincter verò contrahendo se ad suum principium constringit vesicam, & urinam continet; se laxando dilatat, & eam reddit.

Ad eundem modum perficitur dissipatio per glandulas, in quacunque corporis parte ea fiat. At pulmo non magis perspirationis Organum est, quam Vesica Urinæ: Etenim utraque mera tantùm receptacula sunt: nempe ille aëris, hæc Urinæ.

Vesicæ autem evacuatio est actio voluntaria, & relaxantur musculi Sphincteris, ut emittatur Urina. Pulmonis verò actio reciproca est, ut iste profundus puteus materiæ perspiratæ exantletur: aër itaque primùm intromittendus est, quòd fit ampliando cavitatem; scilicet relaxando musculos circum circa thoracem dispositos, etiam ipso diaphragmate depresso; eorundem verò levi constrictione fit expiratio; nempe ipso aëre accumulato compressoque, sua vi elastica expirandi actionem mirificè adjuvante.

De Peste.

CXXVI.

Res peste infectæ inficiunt quousque durant proximæ & remotæ causæ: unicâ tamen deficiente cessat virus ad instar motus horologii, dum rotarum unico irrito dente quiescit.

CXXVII.

Peste non tactu, sed inspiratu aëris pestiferi, vel halitu supellectilium inficimur. Sic fit: Spiritus vitalis ex aëre inficitur, ab infecto spiritu

ſpiritu congelatur ſanguis, qui extra pulſus, carbones, nigras papulas, & bubones efficit; ſi manet intus, mortem; ſi totus pellitur ad extra, evadimus.

Peſtilentia corruptorum tactu nos non infici vult author: at ulcera à peſtilentia orta videntur eſſe admodum venenata: imò ipſam inſpirationem non aliud eſſe præter tactum quendam: cùm cavitates pulmonum æquè extra habitum corporis ſunt, ac ipſa putà manuum cutis. Igitur mihi certè veriſimile eſt, aërem à peſtilentia capto infectum, contaminatumque, pituitæ & victu ſimul in ſtomachum deglutiri, chylóque mox commiſtum in ſanguinem transferri: tandem irrequieto ſanguinis curſu in glandulas pelli: ubi propter morulam, quòd jam extra pulſum cordis ſit, eas inflammari, atque in dira iſta Ulcera, ab authore commemorata, corrumpi.

CXXVIII.

Si ad carbones & bubones tota peſtis pellatur, bonum: Si minus, lethale.

Quemadmodum Carbunculi Buboneſque, ſecundum vires ægroti, ſola peſtilentiæ ſalutifera; *ita* Papulæ nigræ, *quæ noſtratibus rectè* Tokens *appellantur, certa mortis indicia ſunt. Verum hic perinde ut in Variolis, inſenſibilis perſpiratio ſi forte nobis aliquo medicamento comparanda eſſet, vix ſufficeret ad ſalutem ob morbi ſummam malignitatem, quæ ſua quoque remedia deſiderat.*

Non

CXXIX.

Non ſponte inficimur peſte, ſed fertur ab aliis. Patet experimento Monialium.

Igitur Peſtilentia Europæ morbus indigena non eſt; item quòd ex toto deſinit apud nos; neque unquam per ſe reviviſcit, niſi afferatur ab Aſiaticis.

CXXX.

Non omnes, ſed tertia hominum pars circiter peſte moriuntur. Patet experimento Veſpilionum.

Atque iſta computatio valde propè convenit cum rationibus ex Peſtilentia mortuorum Londini editis 1665. *forte major ejus ſævitia eſt in calidioribus, qualis Italia, regionibus.*

CXXXI.

Qui putant nigrorem papularum & carbonum indicare aduſtionem, errant: ſæpè enim Senes intus & extra frigidi citra febrem inter biduum cum eodem nigrore à Thrombo profecto decedunt.

Maculas quaſdam nigras in Scorbuto funeſtas, etiam citra febrem aut infectionem ſæpè vidi, atque ex his potius fuiſſe, quas Diembrochius ſe in puero in platea ludente Utrajecti *obſervâſſe dicit, quam ad peſtilentiam pertinuiſſe, veriſimile eſt.*

Si

CXXXII.

Si paucus ſanguis ob corruptum ſpiritum vitalem fit thrombus, hic ſi totus expurgetur per bubones & carbones, ſanantur; ſi non totus, moriuntur, ut in nigris papulis.

CXXXIII.

Hinc quibus anthraces & bubones aperiuntur, ſi interna affectio tota exeat, ſanantur: ſi minus, moriuntur.

Neſcio quomodo bubones & carbunculi à papulis nigris differant: Has autem à colore & quòd profundè penetrent ad ipſa uſque oſſa, latiuſque inficiant, ex ipſis vaſis ſanguineis exulceratis, ſphacelatiſque fieri, conjicio: illos *verò glandulas tantùm occupare, adeoque minus pernicioſos eſſe; quod in has ferè materia extra circulum ſanguinis protruſa, corruptaque ſit.*

CXXXIV.

Modus frænandi peſtes duplex; ut ſani ſeparentur, & infecti ſe pandant: modus ut ſe pandant, duplex; ut ad loca illis inviſa non mittantur: & illorum ſupellex non uratur.

Sanorum ſeparatio ab infectis valdè utile eſt; itidem ut ex infectis pauci admodum ſeorſim & libenter unà habitent. At quomodo ſupellectilium uſtio ad peſtilentiam propagandam conferat, non video. Cum antiqui certè ignem optimam luſtrationem & aeris inſalubris purgamentum ſingulare ſemper experti ſint.

CXXXV.

Peſte inficiuntur facilè rarum habentes pulmonem; è contra qui denſum. Rarum habent, ſi facto maximo inſpiratu unicus pulſus ictus fiat quietior.

Valetudinarii, in quibus ſunt pulmones infirmi, opportuniores infectioni ſunt; quòd venenum habitum corporis faciliùs penetrat, & tardius inde expellitur. At vereor, ne ſit verum, homines inſpirato aëre tantùm inſici.

CXXXVI.

Peſtis non eſt ut ignis, qui augeſcente pabulo creſcit: ipſa verò eodem modo pabulo ſe habente decreſcit.

Scilicet propter cœli & tempeſtatum mutationes: ideo cùm peſtilentia, ut ſuprà diximus, nobis non ſit indigena morbus, etiamſi innumeri homines reſtent inficiendi, tamen ſole in brumam inclinante ferè extinguitur.

CXXXVII.

Radii peſtis vento loco dimoventur: corporis lucidi nulla vi.

Quantum ſpatium per aërem vi venti feratur Peſtilentia, non certè definitur: illud veriſſimum eſt, veſtimenta ad ducenta milliaria à Londino tempore peſtilentiæ, miſſa, totam familiam infeciſſe, ut medio præterito ſeculo contigit D. Belenjam, Weſtmorlandiæ.

Qui

CXXXVIII.

Qui aliud remedium pro vitanda peſte inſtituunt, quam fugam, vel ſunt homines ignorantes, vel volunt æruſcare.

CXXXIX.

Hinc nobilium ferè nemo cum remediis; plebei verò ſine iis plures ſanantur.

Hoc ſanè prudens & vetuſtiſſimum remedium eſt; nempe eo tempore peregrinari, navigare.

Optimam ſane medicis excuſationem! ſi quos ægrotos ſibi commiſſos habeant. Veruntamen nullus dubito, quin ſpecifica quoque remedia ad hoc terribile malum in rerum natura dentur, ſeculis venturis inveniendia.

CXL.

Cur diu durat peſtis?

Quia dum ſævit, purgant res infectas, quas purgando fures clam diſſeminant, poſt finitam peſtem non inficiunt; ſecus peſtis eſſet perpetua.

Quia infecti, dum vi mittuntur extra urbem, alii non ſe pandunt: unde infectio creſcit.

Quia non prohibent populi curſum ad templa. Sub dio ſacra eſſent exercenda.

Quia eligunt chirurgos exteros, quibus, quo major peſtis, eo gratior.

Quia ab infectis non ſeparant ſanos in aliam domum.

Quia utuntur remedio interno pro peſte, cum nullum detur, quod non noceat.

Quia permittuut mercatum pullorum, quos tangunt infecti, dein ſani eoſdem tangentes inficiuntur.

Hujus Aphoriſmi iſtum articulum, quo omnia remedia interna explodantur, minimè approbo; quòd aliquot jam cognita ſint, & alia poſſe inveniri, huic malo utut tremendo valdè accommodata, ſpes eſt: maximè, cum aliis Febribus, etiam malignis, curandi methodus, non ſine ſucceſſu inſtituta ſit.

DE

DE AERE, & AQUIS.

SECTIO SECUNDA.

APHORISMUS I.

AER frigidus, & lavacra frigida, corpora robusta calefaciunt, eaque, auferendo superfluum, reddunt leviora, debilia refrigerant, eaque, vincendo calorem, ponderosiora efficiunt.

COMMENTARIUS.

Frigus sive aquæ, sive aëris glandularum oscula constringit, ita perspirationem cohibet: in robustis verò, ubi major resistentia & nixus est, ex quibus calor continuò incenditur, materia perspiranda subtilior fit & vehementiùs foràs ejicitur: contrà in debilibus, pondus ex suppressa perspiratione augetur, viresque labefactantur.

II.

Aër calidus & lavacra actu calida, nisi obstent cruda, juvant quoque perspirationem, refrigerant interna viscera, & corpora efficiunt leviora.

Nescio an non thermarum quoque aqua intus medicè sumpta, possint etiam remedio esse obstructa perspirationi, & magno emolumento visceribus ideo infirmatis.

Eadem sunt peregrinationum commoda, nobis certè Anglis, in cœlum calidius sicciusque.

III.

Aër externus per arterias in profundum corporis penetrans, potest reddere corpus levius & gravius: levius, si tenuis & calidus: gravius, si crassus & humidus sit.

Calidus subtilisque quidem aër glandularum ora aperit, perspirationémque evocat: frigidus autem humidusque eadem obstruit, clauditque. At ut aër externus in profundum corporis per arterias penetret, haud credibile est: ita nec pondus per se vel minuere vel adjicere libenter concedimus.

Sanguinis in orbem motus authori incognitus fuit; ideo ex antiquorum doctrina credidit ipsas arterias aëri suscipiendo vehendoque privatim destinatas fuisse, ipsamque pulmonum substantiam eam admittere. At, ut arbitror, aër non alio itinere intra sanguinis circuitum transsevatur, quam quo chylus, cum quo ferè miscetur, & extra

tra pellitur per ſolos viſcerum & glandularum ductus.

IV.

Quanta ſit aëris ponderoſitas, colligitur primò ex majori vel minori gravitate aluminis fæcum prius exiccati in ſole, & deinde aëri nocturno expoſiti. Secundò ex eo quia ſentiamus majus frigus, quam quod obſervetur in inſtrumento temperamentorum: aëris enim humiditas ſeu ponderoſitas nobis eſt lima frigiditatis. Tertiò ex majori vel minori incurvatione tabulæ ſubtiliſſimæ, præcipuè ex piro. Quartò ex contractione chordarum teſtudinum, vel ex cannabe.

Aëris pondus, ejuſque elater non utique antiquis incognita fuerunt, ut aliis ſcriptis oſtendimus; at hic ejus tantum humiditas notatur; ſcilicet, quatenus repletur aqueis particulis. Nam quo magis iis abundet, ponderoſiorque ſit, eò frigidior eſt; ita quidem author exiſtimat; illud certè veriſſimum eſt; in aere ſic conſtituto, ſcilicet gravi humidoque multo difficilior ſpiritus, emiſſionique perſpiratæ materiæ is magis reſiſtit.

V.

Quanta ſit aquæ ponderoſitas, facile intelligitur, ſi grave perpendatur in aqua; illa enim eſt levior, & per conſequens ſalubrior, in qua grave magis gravitat: illa verò, in qua minus, eſt ponderoſior, & inſalubrior.

Aqua ponderoſa inſalubris eſt; annon omnes aquæ metallis infectæ quavis ſimplici ponderoſiores

ſunt? at dices, ſales & metalla quoque medicamenta eſſe; atque ita ad ſalutem, ſi rectè adhibeantur, plurimum poſſe conferre.

VI.

Aqua gravior, & aër cœnoſior & ponderoſior, convertunt inviſibilem perſpirationem in Ichorem: qui retentus, & deinde non reſolutus, magna ex parte in Cachexiam faceſſere ſolet.

Id intelligi debet de locis paluſtribus atque uliginoſis; ubi ſcilicet aër tanquam aqua, aqua autem cœnoſa eſt: ibi ferè febres intermittentes indigenæ ſunt; ex quibus, ſi diutius corpora afflictent, cachexia, hydrópſque; nimirum propter materiam perſpirandam craſſeſcentem, ductibuſque viſcerum glandularúmque retentam, inque ichorem quendam acrem putreſcentem.

VII.

In aëre frigido ſalubri prohibetur quoque perſpiratio; denſantur meatus, ſed roborantur fibræ, & perſpirabilis retenti pondus nec lædit, nec ſentitur.

Salubre frigus conſtringendo denſat & muſculorum fibras & glandularum meatus, ita firmitatem quidem & vires corpori dat: interim verò, etiamſi perſpiratio non tam copioſa ſit, tamen ob iſtam morulam in viſceribus invigoratis, & benè concocta, & admodum inſenſibiliter materia ejicitur.

In

VIII.

In cœnoſo prohibetur perſpiratio, meatus implentur, ſed non denſantur, fibræ laxantur, non roborantur, & pondus perſpirabilis retenti lædit, & ſentitur.

Propter craſſitiem & humiditatem aëris inſpirati, pulmonum perſpiratio à ductibus ſuarum glandularum parum aufert, evaporatque; cæteri quoque meatus cutanei, etiamſi relaxati, tamen ob cruditatem iſtius materiæ implentur, pondereque ſupervacanei cujuſdam oneris corpus aggravant.

IX.

Si aëri æſtivo frigus ſuperveniat, illa die, ſuppoſita eadem bibendi libertate, tertiam partem circiter perſpirationis exire prohibet, quæ niſi fiat ſenſibilis, facilè ad putredinem vel ad cachexiam diſponit.

I. e. niſi exeat per Urinam, aut alias.

X.

Prohibita perſpiratio facta ab improviſa frigiditate, magis nocet debilibus, quam à ſenſim prohibita.

Improviſa frigiditate valetudinarii non rarò graviter plectuntur; ob organa quædam perſpirationi dicata valdè imbecilla, tenuemque corporis habitum, ut ponderi ſupervacaneo ferendo non ſufficiant, quin aliqua ſenſibilis humorum eruptio vel ſtatim hominem opprimat, vel parti minus

ſanæ impacti diu excrucient; frigore autem ſenſim ſuperveniente etiam partes, ſi quæ ſint naturaliter & ex traduce malè conſtitutæ, minime laduntur.

XI.

Ob aërem frigidum ſupervenientem calori, veſtibus denudatus, minus duabus libris circiter diei curſu perſpirare ſolet, nulla ab ipſo animadverſa moleſtia.

Pondus duarum librarum ſupervacaneum à frigore calori ſubitò ſuperveniente, etiamſi, ob voluptatem refrigerationis, non ſtatim ſentitur, tamen ægrè & non niſi longo tempore certè debilibus diſſipatur.

XII.

Aura jucunda & frigidiuſcula corporibus excalefactis magis nocet, quam aëris vel aquæ frigus in exceſſu: illa enim non reddit corpus levius, ſed obſtruit & laxat: hoc obſtruit & roborat, & inde minus ponderoſa corpora fiunt.

Ex conſtrictione vires confirmantur, idque etiam frigoris exceſſus tutius efficit; cavè itaque ne ab aliquo exercitio vehementi vires reſolvantur ex lenocinio auræ frigidiuſculæ.

XIII.

Malæ aëris & aquæ conditiones, quando ad malignam putredinem diſponunt, eorum pondus magna ex parte non animadvertitur; quaſi quod

quod ab eorum corruptela nervi fortiores fiant, perinde ac in phreneticis.

In Phreneticis, aliàs maximè imbecillibus, tanta meatuum conſtrictio eſt, ut vel intenſum frigus iis nudis minimè noceat; an non quidam etiam ſtupor, ex corruptela acrium quorundam humorum glandulis viſceribuſque præter naturam impactorum, in partibus ſenſui dicatis interdum oriatur? Certè hi ob ſummam iſtam & perpetuam tenſionem Nervorum, vires ad admirationem exerere potes ſunt.

XIV.

Natatio in frigidâ poſt exercitium violentum eſt jucundiſſima, ſed mortifera: motibus enim oppoſitis nihil perniciosius.

Ita & frigidæ potio propter eandem rationem.

XV.

Quod proditoriè diſponit viſcera ad malum, ſæpè nec grave, nec injucundum videtur.

In his meritò numerandi ſunt veſtitus præter conſuetudinem & anni tempus levis tenuiſque; item Spiritus Vini *dictus, ſive is ſimplex, aut medicatus ſumatur; pepticorum valentiſſimorum uſus* quotidianus, *quales ſunt ſales plurium generum, è chalybe aut ferro putà; item fontes medicati ſive calidi ſive frigidi ſint: Fumus Tabaci, ejuſque pulvis medicatus, ob inſignem proditoriam vim: Opium, &c.*

XVI.

Aura jucunda & Auſtrina cum exercitio violento, ſæpe mortifera: ab aura enim adiapneuſtia, ab exercitio acrimonia.

Ad hanc quoque rationem, ſed vehementiùs effectus ſuos edunt odores quique jucundiſſimi; ſcilicet tantam voluptatem debilibus viris fœminiſque præcipuè afferunt, ut in deliquia ex iis oblatis protinus incidunt; nimirum Cordis Syſtole ex toto reſolutâ vi medicamenti.

XVII.

Qui quærunt à cœna auram frigidiuſculam magis quam par ſit, perſpirabile partis veſte non indutæ exire prohibetur: nocte verò vel die poſtero plurimi ſolent pati dolorem capitis gravativum.

Quia perſpiratione impedita, materia ſupervacua in caput ferè ex decubitu transfertur; vel quòd è glandularum majoribus ad os ductibus copioſiùs poſſit eliminari; vel quòd id auræ iſti frigidiuſculæ magis expoſitum fuerit, ut infrà perhibet author Aph. 21.

XVIII.

Si corpora derepentè transferantur ab aëre calido in frigidum, læduntur; quia redduntur majoris ponderis, quàm par ſit; à frigido in calidum læduntur, quia fiunt minoris roboris.

Audi

Audi C. Celſum de hâc re. " *Ergò cum* " *quis mutare aliquid volet, paulatim debebit* " *aſſueſcere.*

XIX.

Debiles magis hyeme, robuſti æſtate, perſpirabile retentum in urinam convertunt.

Debiles quia ferè frigore invigorantur; robuſti autem etiam æſtate ſatis virium habent vel perſpirabile retentum quovis ejiciendi.

XX.

Ventilabrum prohibet perſpirationem, reddit caput ponderoſius & calidius.

XXI.

Ventus ut cute frigidior ſemper obſtruit, & ſemper lædit, ſed magis caput, quia magis exponitur.

Hi duo Aphoriſmi eaſdem rationes habent cum ſuperiore, decimo ſc. ſeptimo.

XXII.

Ex anni tempeſtatibus in univerſum, ſiccitates aſſiduis imbribus ſalubriores, reddunt enim corpora leviora.

XXIII.

Æſtate corpora temperata ſunt minoris ponderis, quam hyeme, tribus libris circiter.

Aër ſiccior, quòd tenuior, ſalubrior eſt: quia aptior

aptior est in se recipere, & tanquam evocare, quicquid perspirare idoneum sit: imo internus aër sanguini cum chylo mistus, cum ambientis particeps sit, ideo majorem vim exerit in materia concoquenda, ductibusque evacuandis; ob liberiorem itaque perspirationem in aëre admodum rarefacto, qualis est aër æstivus, minoris ad tres libras circiter ponderis sumus, quàm hyeme.

XXIV.

Æstate lassitudo sentitur, non quia corpus sit majoris ponderis, sed quia sit minoris roboris.

XXV.

In aëre calido corpus est minoris roboris, tum quia cum perspiratione exhalat aliquid bonorum spirituum, tum quia calor non est concentratus.

XXVI.

Per totam cutim digeritur semper aliquid à calido, quod secum etiam aliquid interni probi humoris aufert.

Æstate lassitudo sentitur, si quando plus forte corpus exhalaverit, quàm par est. At Spiritus quosdam ab istâ exhalatione materiæ supervacuæ distinctos dissipari, fabulæ sunt; calorificas quidem in sanguine particulas aëreas arctius inter se cogi, atque adeo vehementius accendi posse, plurimumque æstate resolvi, discutique, unde virium labefactatio sequatur, verisimile est.

Igitur & supervacui & necessarii perspirabilis aliquid à tantâ accensione evolet, tum propter meatuum

meatuum laxitatem, cum propter concoctionem perſpirabilis præmaturam præcipitemque, credibile eſt.

XXVII.

Æſtate calore vexamur, non primò & per ſe propter aëris caliditatem ; quælibet enim corporis pars eſt aëre æſtivo calidior; ſed quia in aëre æſtivo non eſt tanta frigiditas, ut naturalis calor ſufficienter concentretur : quo fit, ut ita diffuſus minus poſſit perſpirabile ſuâ naturâ calidum inſenſibiliter excernere ; quod retentum redditur acre, & eſt in cauſa, ut magno vexemur calore.

Æſtate calore vexamur propter copiam expanſionemque vehementem verè ſulphurearum particularum ſanguini miſtarum, cutemque adeo ſuo exitu infeſtant ; rectè itaque author perhibet perſpirabile eſſe de ſua natura calidum.

At quæritur, cur qualibet corporis pars eſt aëre æſtivo calidior ? Reſpondeo. Calor inſitus noſter tantus eſt, quantus ex traduce : Etenim in Embryone primùm accenditur ; continuus autem fomes huic accedit ex aëre victu permiſto ; ipſi aëri particulæ quædam verè ſulphureæ præcipue ex vulcanis, id eſt, Pyritis naturaliter accenſis : hæ corpore calefacto receptæ, cordis perpetua compreſſione rotationéque in anguſtiſſimis vaſis, fervorem illum concipiunt, quo eædem, late & tenuiter admodum in aëre diffuſæ, carent.

XXVIII.

Dum corpora in ſummo æſtu ob ſomnum nocturnum vel diurnum abunde perſpirant vel ſudant,

ſudant, redduntur leviora, & nullo illa die vexantur calore.

Iſtas particulas ſulphureas, ut ut per ſummum æſtum accenſas, ſomnus vel inſenſibiliter, vel per ſudorem abunde diſſipat, ne iis magnopere infeſtemur.

XXIX.

Æſtivo calori ſuperveniente frigore, eodem die libra circiter excrementorum inſenſibilium magna ex parte difflari prohibetur.

Nihil mirum itaque, cùm frigus eo tempore ſummæ evacuationis calori ſupervenerit, ſi tanta ſit menſura perſpirabilis prohibiti, quanta libra eſt.

XXX.

Si æſtas fiat ſimilis veri, ut corpora reducantur ad pondus æſtati debitum, excitantur ſudores.

In mitiore æſtate, veri ſimiliori, ſudores excitantur ad pondus diminuendum: nam ſudores critice adjuvant perſpirationem: pondus autem æſtivum tribus libris minus eſt hyemali. Vide ſupra hujus Sectionis Aph. 23.

XXXI.

In æſtatis initio, ſi derepente vehemens æſtus ſuperveniat, fiunt laſſitudines, quæ licet poſt aliquot dies æſtus magis urgeat, non perſeverant, quia minuitur corporis perſpirabilis pondus.

Laſſitu-

Laſſitudo, quæ aucto calore oritur, deſinit, cùm ad juſtam diminutionem ponderis perſpirabilis perveniatur; etiamſi idem caloris exceſſus iſtud urgere debuiſſe videatur.

XXXII.

Eadem virtus minus laborat cum minori, quam cum majori corporis pondere.

Debitum pondus corpori non eſt oneri: at in debito majore eadem virtus fatiſcit.

XXXIII.

Perſpiratio vi aëris vel aquæ calidæ excitata nocet, niſi ejus maleficium longè majori beneficio compenſetur.

Id eſt, vel Laconico vel Balneo; idem quoque dici poteſt de omni corporis evacuatione ſenſibili; quæ niſi commode inſtituantur, & ob magnum beneficium, per ſe nocent.

XXXIV.

Æſtate interdiu, hyeme noctu, corpora robuſta magis perſpirant.

Corpora robuſta hyeme noctu optime dormiunt, magiſque incaleſcunt ob corpora ſua tunc temporis ſtratis bene contecta, æſtate verò ob eximias ſuas vires perſpirationem etiam interdiu vehementer exigunt: contrà eadem corpora æſtate nocte ægre ſtragulas ferunt, & ideo autem ex perſpirabili impedito magis infeſtantur.

Adiap-

XXXV.

Adiapneuſtia æſtate malignam febrem, hyeme vix minimam alterationem efficere poteſt: corpora enim acriori perſpirabili æſtate referta ſunt quàm hyeme.

XXXVI.

Dormitio æſtiva detecto corpore, vel ſub dio, magna ex parte diſponit ad putredinem, prohibendo perſpirationem.

Adiapneuſtia hyeme tantùm non impune ſit; quòd ad ſtomachum & inteſtina perſpirabile fere convertitur; cùm æſtate eadem perſpiratio prohibita, propter corruptelam materiæ acrioris, vehementérque accenſæ, malignam febrem excitare poſſit; imò in aere fervido materia in glandulis retenta, celeriter corruptionem concipit.

XXXVII.

Adiapneuſtia non calefacit interna viſcera, niſi perſpirabile fiat acre ob moram, vel à calore extraneo, vel à motu violento.

Duo ſunt itinera perſpirabilis; ſcilicet ea quæ ad internas partes, maxime ad ventriculum & inteſtina ducunt; atque alia quæ extrinſecus in aërem perſpirabile pellunt: illud totum concoctioni & chylo perficiendo occupatur; hoc fere ad pondus inutile diſſipandum; in neutro verò prohibito male afficiuntur interna viſcera, niſi ab aliquâ cauſarum enarratarum.

Dum

XXXVIII.

Dum frigus ſupervenit calori æſtivo, nimii coitus noxa vix percipitur; ſi verò aër iterum incaleſcat, detrimentum præteriti erroris non leve ſentitur.

XXXIX.

Coitus non immoderati maleficium, aëre frigido concentrante calorem, æquali beneficio compenſari ſolet.

Calor infirmat: itemque venerem vel moderatam ſequitur partium quædam reſolutio; ſcilicet à vehementi tenſione, quâ excercetur: præterea amittitur verè animatus quidam humor.

XL.

In noctibus æſtivis corpora ad febrem maximè diſponuntur ob aëris varietatem; ineunte enim nocte aër eſt accenſus: intempeſtâ verò nocte eſt temperantior; in aurora frigidus: undè ſolitum perſpirabile in correptis ſomnis & ſtragulis denudatis cohibetur, & corpora ponderoſiora ſunt, quod noctibus hyemalibus non evenit.

Etenim hyeme perſpiratio nocte prohibita minus incommodi afferre ſolet; quod propter frigus retentum perſpirabile non ita facilè effervescit. Vide ſuprà Aph. 35.

XLI.

Ab æquinoctio autumnali ad ſolſtitium hyemale qualibet die minus libram circiter perſpiramus;

ramus; inde uſque ad æquinoctium vernale incipimus liberius perſpirare.

Hic calculus valde notabilis eſt, nobiſque indicat autumni inſalubritatem; item hinc diſcimus, cur pituita, pulmonumque morbis eo anni tempore magis infeſtamur; nempe ob copiam perſpirabilis retenti.

XLII.

Autumnus inſalubris, tum quia perſpiratio à ſuperveniente frigore prohiberi ſolet; tum quia quod difflari prohibetur, acre & mordax fit.

Quia perſpirabile retentum hoſpitatur ductibus glandularum viſcerúmque excretoriis; qui ſanè non mera itinera exiſtimanda ſunt, ſed & receptacula ad continendos coquendoſque ſuos quaque humores; at hi autumno ob aeris incertitudinem, copiâ humorum impleri ſolent; unde acredo quædam ſive corruptela earum contrahitur.

XLIII.

Vitantur ægritudines autumnales, ſi corpus Autumno non fiat majoris ponderis, quam dum erat Æſtate.

Hoc præcipuè cavetur rebus non-naturalibus rite inſtitutis; conſule Aph. infrà 46. 47. 48. 49. 50.

XLIV.

Pondus ſenſim auctum, ſenſim minuendum.

Vehe-

Vehementia medicamenta niſi in graviſſimis morbis non adhibenda ſunt.

XLV.

Pondus corporis inſolitum non vere, ſed autumno auferendum: frigidum enim ſuperveniens ponderi magis nocet.

Quòd frigus corpori aptum eſt addere: vere autem aër tepidus per ſe ponderi demendo favet.

XLVI.

Nulla autumno vexaberis ægritudine, ſi ſuperveniens frigus inveniet te veſtibus rectè munitum, ſi uteris diureticis, & conſervaberis in eodem pondere, ut ante.

XLVII.

Bene munitus veſtibus melius perſpirat, & redditur minoris ponderis.

Perſpiratio expeditur veſtibus: ſed autumnalis ponderis diminutio optime quoque diureticis comparatur, propter aëris ſummam humiditatem eo anni tempore, & quòd renum omnium ſenſibilium ex habitu corporis, id eſt, ex venis, evacuationum longè copioſiſſima ſit.

XLVIII.

Qui morbis *ab humorum copia* prodeuntibus hyeme vexari ſunt ſoliti, purgandi ſunt autumno, & non vere, reducendique ſunt ad pondus, quo fruebantur æſtatis initio.

Ver

Ver enim excipit Æſtas; cujus calor pondus ferè humorum ſupervacaneorum, ſine ope alicujus medicamenti diminuit.

XLIX.

Dum verò morbi prodeunt à *mala qualitate*, corpora vere, & non autumno purganda; magis enim æſtate, quam hyeme intenditur qualitatis malitia.

Scilicet ad morbos quoſque hereditarios, aut alius generis malitiæ, qualis eſt Lues Venerea, hyems ferè per ſe remedium eſt contra morborum malignitatem: nam hyeme vel ipſa Peſtilentia regionibus noſtris Septentrionalibus citò extinguitur, ſi quando nobis adducta ſit.

L.

Qui in fine veris præmaturè ſe veſtibus ſpoliant, & autumno tardè induunt, in febres æſtate; in deſtillationes hyeme facile incidunt.

Veſtium præcipua habenda ratio eſt, maximè valetudinariis, & quibus ex patrio more delicatè veſtiri pro perpetua conſuetudine ex ipſis cunabulis fuit.

LI.

Perſpirabile retentum ut acre, febres, & eryſipelata: ut copioſum, apoſtemata, deſtillationes, vel cachexiam facit.

Ex natura Organorum varii humores conficiuntur, ut chylus in ſtomacho & inteſtinis, pituita

in

in glandulis oris, fel in hepate, ſudor in glandulis cutaneis, urina in renibus, &c. neque adeo unum eſt perſpirabile per omnes eos ductus effuſum. At pro copia & acredine perſpirabilis, humorumque retentorum varii morbi oriuntur.

LII.

Externum frigus concentrando calorem reddit naturam tantò robuſtiorem, quantò ultra ſolitum pondus ferre quoque poſſit duas libras circiter retenti perſpirabilis.

Æſtate pondus corporis minus ad tres circiter libras, ſuprà dixit; at iſtum exceſſum ponderis hyemalis, virtute frigoris, tam facile quidem ferimus, ac ſi nulla eſſet in nobis alteratio; non utique moleſtus eſt. Verum iſtam caloris concentrationem non intelligo: ex frigore certè muſculi contractiores ſunt, atque ideo invigorantur.

LIII.

Corpora hyemis initio facile ad ſolitum pondus, æſtatis initio magno labore ad æſtivum pondus reducuntur.

Frigus ſubitò occupat perſpirabile, vireſque dat iſti oneri novo ferendo: ineunte verò æſtate calor vires minuit; ut nec nobis facile ſit, aut ejicere ſupervacaneum pondus, aut id tolerare, donec ad juſtum æquilibrium ventum ſit; nimirum inter vires noſtras, ponduſque nobis ferendum.

LIV.

Sanitas perſeveraret uſque ad extremam ſenectam inculpata, ſi corpora quatuor anni tempo-

temporibus *æquali pondere* ſemper conſervarentur.

Iſtud pondus æquale non ita intelligendum eſt, ac ſi toto anno ad idem pondus pendere debeamus; nam æſtate tribus circiter libris ponderis hyemalis caremus: item Autumno multo graviores ſumus, quàm vere: imò & ſingulis menſibus circiter libram ultra ſolitum pondus naturaliter ejicere ſolemus. Vide ſupra Sectionis primæ Aph. 65.

LV.

Corpora, quorum pondera anni curſu multum augentur & diminuuntur, valdè periclitantur.

Nempe præter ſolitum ac debitum pondus in latitudine ſalubri.

LVI.

Quantò major anni ſpatio eſt ponderis varietas, augmentatio ſanguinis vel diminutio, tantò eſt deterior illius corporis conditio.

Hic Aphoriſmus tantis evacuantibus medicamentis, animi cauſa ſumptis, ac crebris venæ ſectionibus temerè celebratis, haud quaquam favet.

LVII.

Ponderis augmentatio fit in principio Autumni, diminutio in principio Æſtatis.

Meatus, quos calor aperit, frigus contrahit.

Copora

LVIII.

Corpora, quorum pondus augetur, magis periclitantur, quam quorum pondus minuitur.

Ex ſupervacaneis humoribus corruptis multo plures morbi, certè funeſtiores, oriuntur, quàm ex viſceribus inanitis.

Additi ab Auctore.

LIX.

Corporis partes tectæ ſalubriter perſpirant: Si verò à ſomno detectæ inveniantur, etiam ab aëre calidiſſimo eorum pori condenſantur.

Quælibet enim corporis pars æſtivo aëre calidior eſt; ideo præter conſuetudinem nudata meatuum oriſcia conſtringi neceſſe eſt.

LX.

Aër plus juſto frigidus, humidus, aut ventoſus moratur perſpiratum: unde qui domi continentur, ut fœminæ, nec tuſſi, nec catharro, nec inflammatione pulmonis laborant.

Diſcimus quomodo ſe gerere debeant valetudinarii, ſc. cœlo valdè humido, frigido, ventoſo, ad templum mulierum.

LXI.

Aër in urbe pejor aëre ruris; quia craſſior, non perflatus appetitum tollit.

Iſte Aphoriſmus nuſquam verior, quàm in noſtris urbibus, oppidiſque ; ubi magna quantitas iſtius ſulphurei carbonis terreſtris incenditur ; ſcilicet Londini, Briſtoliæ, &c.

DE CIBO & POTU.

SECTIO TERTIA.

APHORISMUS.

STomachus cibo refertus ſi inter dormiendum abſolvat primam concoctionem, illius noctis perſpiratio magna ex parte aſcendit ad quadraginta uncias: ſi non abſolvat, ad octodecim circiter.

II.

Stomachus omnino vacuus, & jejunus, licet dormiat, non perſpirat ultrà 18. uncias circiter.

COMMENTARIUS.

Igitur perſpiratio, etiam in jejunis ad medias circiter aſcendit; unde cibandi neceſſitas calidis animalibus manifeſta eſt. At in inſectis frigidiſque animalibus aliter ſe res habet; nam in his

cordis motus pro arbitrio tardatur, & tantùm non ceſſat ; ita & perſpiratio, quæ primariò à cordis motu dependet, fere deſinit, neque adeo, iis per id tempus, brumam intellige, cibo amplius opus eſt.

III.

Tantum perſpirat corpus plenum non concoquens, quantum ferè jejunus non habens quod concoquat.

Si amplius verò aliquis quærat, quantum ægrotus, ex febre, putà, aut vulnere perſpiret ? Reſponſum non adeo in promptu eſt ; illud certiſſimum, ſi, ex. c. Gallina pleniùs cibata graviter vulneretur, ad plures dies, donec dolor & vulnus ad ſanitatem rectè procedat, ex reſectâ ingluvie nihil omnino deſcenderit in ventriculum carnoſum : itaque cùm ægroti ferè non concoquant, infra menſuram, ut arbitror, jejunorum perſpirare exiſtimandi ſunt ; niſi ex vehementi aliquâ luctâ, criticèque id fiat.

IV.

Cibi multum nutrientes, excepta carne vervecina, à cœna ad prandium non ſolent perſpirare ultrà octodecim uncias.

Qui cibi valentiſſimi ſunt, ſcilicet in quibus plurimum alimenti eſt, ii ægrè in ventriculo concoquuntur ; ita ad eos dirigendos, diſcutiendoſque in ſecunda atque ultima concoctione integro die noctèque opus eſt : aliàs inter non coquentes & vacuos exiſtimandi ſunt.

Car

Caro igitur vervecina, etiamsi plurimi nutrimenti sit, tamen ob celerem concoctionem per omnes officinas inter mediam materiam ponenda est: nec immeritò, cùm ferè castrentur id genus animalia, aut tenerrimæ ætatis mactentur.

V.

Cibi copiosi sed tenuis nutrimenti noctis spatio in plurimis ultrà quadraginta uncias perspirare possunt.

Id est, infirmioris materiæ, bene concoctæ; qualia sunt ostrea, pomaque.

VI.

Alimenta, quæ corpora conservant gravia, sunt copiosa, vel cruda rebellia.

Ex valentissimis nimiæ.

VII.

Quæ conservant levia, sunt consueta, & vaporosa.

Optimè C. Celsus. " *Cibus inusitatus utilis* " *est, id est, quod difficile concoquatur, ut ple-* " *ráque inusitata, ægrè perspirabile est.*

VIII.

Caro vervecina facilè coquitur, & est vaporosa: perspirat enim noctis spatio trientem libræ magis, quam cætera, solitaque edulia.

Ob egregiam placiditatem suam præ cæteris animalibus id genus pecoris primò nutritum est:

at hoc encomium de ſumma illius carnis ſalubritate eximium eſt ; cujus ſanè tanta copia in Anglia, & nuſpiam melior eſt ; tamen neque omni anni tempore, neque omni loco, aut paſtionis genere vervex ſaginatus, aquè concoctilis, aut perſpirabilis eſt.

IX.

Quæ ex paſtâ fermentatâ fiunt eſculenta, non efficiunt corpora ponderoſa : longè enim facilius perſpirant, quàm rapæ.

Hujus generis eſculenta, quæ ex frumentis panificia fiant, innumera ſunt : at hæc omnia virtute fermenti (id eſt, cujuſdam vehementer aërati corporis) & facilè concoquuntur, & perſpirabilia ſunt.

X.

Vir ſanus occultè diei curſu tantum exhalat, quantum per alvum dimidio menſis, licet quotidiè coctas tamen, & conſiſtentes fæces ſemel excernat.

Cur quotidie ſemel dejiciamus, nulla eſt neceſſitas (exemplum vide à me exhibitum ſuprà ad 60 Aphor. Sectionis primæ) niſi ex nimio victu, aut ſumma acredine aſſumptorum : Alimentum tamen hodiernum id requirere videtur, cùm per ſe, tum ex conditurarum generibus ; ideo inteſtina uſque ſtimulantur ad vexationem totius hominis, donec excrementum alvinum ejiciatur.

Idem quoque obſervare licet, de quibuſdam medicamentis immodicè exhibitis ; qualia ſunt mercurius dulcis, antimonium, calybs, ejuſque vitriolum

lum, aquæ pleræque medicatæ; etenim hæc & similia propter pondus ſuum metallicum in inteſtinis, venis, vaſiſque excretoriis diu retineri apta ſunt; atque tandem propter iſtam moram, cùm ex ſua natura vehementer ſeptica ſint, graviſſima ac ſubita tormina, atque ulcera maligna, ad anum putà, aliaſve corporis partes, item funeſtas febres excitare ſolent.

XI.

Stomachus plenus & vacuus minuunt perſpirationem: plenus eam divertit per ciborum corruptelam; vacuus eam trahit, ut impleatur.

Plenus; de exceſſu loquitur, quem vel vomitus, vel dejectio ſequitur; in vacuum verò ſtomachum perſpirationem liberius ferri, quàm in plenum ob nimiam diſtentionem; at perſpirabile ſic intus latum, haud multum pondus minuit, donec vel ſurſum vel deorſum exploſum ſit. Vacuus autem perſpirationem minuit ob penuriam novi chyli, glandulis ſubminiſtrandi, ad perſpirabile ſubinde conficiendum. Perſpirabile autem dici poteſt trahi à vacuo ſtomacho, ſi illum acrimonia interni vaporis vehementer irritet.

XII.

Plenus, quando non abſolvit concoctionem, ex pondere cognoſcitur; corpus enim tunc minus perſpirat: vacuus verò flatibus impletur.

XIII.

Flatus nil aliud eſt, quam rude quoddam perſpirabile.

Flatibus impletur, id eſt, perſpirabili interno; ſcilicet effuſo à ductibus majoribus hepatis, pancreatis, cæteriſque minutioribus innumeris glandulis ſtomachi & inteſtinorum; imò flatus in ſanis, ex maxima certè parte, nihil aliud ſunt, quàm verum & coctum perſpirabile; nempe ipſiſſimum atque illud quod extrà fertur, per pulmonem & cutaneos ductus; niſi à bilario ductu paulo fervidius, acriuſque ſit, concoctionis atque excretionis causâ. Illud certè veriſſimum eſt, non minorem copiam perſpirabilis pro numero & modo meatuum intùs diſſipari, quàm extrà.

XIV.

Robuſtus ciborum plenitudinem abſumit per inſenſibilem perſpirationem: minus robuſtus per urinam: debilis magna ex parte per chyli corruptelam.

Robuſto voraci evacuatio fit maximè ſecundum naturam: minus robuſto per patentiſſimum iter, quod ſit citra habitum corporis, nempe per Urinam: debili verò alimentum ſupervacaneum ejicitur corruptum, id eſt, minus concoctum crudumque, ſcilicet ferè antequam in habitum corporis receptum ſit.

XV.

Dum omittitur cœna, vacuo exiſtente ventriculo nulloque urgente paroxyſmo, retinetur perſpirabile, & retentum fit acre: inde corpus ad calidas ægritudines præparatur.

Ubicunque perſpirabile retineatur, acrimoniam & ſalſedinem quandam, febris incentivam, acquirit.

quirit. Acceſſio autem febrilis, etiamſi vacuo ſtomacho ſuperveniat, iſtud tamen perſpirabile retentum haud tollit ſine magna luctâ & criticè.

XVI.

Jejunium quod reducit corpora ad minus pondus, ſed corporibus inſolitum, malum.

Pondus ſolito minus à jejunio perniciosum: quòd vaſa minima labefactat, metuſque tandem eſt, ne ex iis ſint non pauca, quæ ex inanitione pereant: ita præmatura ſenectus acceleratur.

XVII.

Cur ſint qui fame pereant, ſi in vivo ſanguis nunquam deficiat? Quia verſus ventris vacuum ſanguis tendens relinquit cor.

Rationem mortis ex fame malè intelligere videtur, ob ignoratum ſanguinis circuitum: certè multo maxima ſanguinis pars longâ inediâ perſpiratione diſſipatur: atque ita tandem ex ejus defectu viſcera paulatim tabeſcunt; ipſumque adeo cor ſuo motu privatur.

XVIII.

Non ſolum incoctus cibus, ut quantus, reddit corpus ponderoſius, ſed etiam ut qualis, quatenus ſcilicet perſpirationem impedit.

Quemadmodum concoctio omnibus vitiis occurrit, ita cruditas vel ex minima re corpus lædere potis eſt; quòd ſit ſupprimendo perſpirationem, quæ omnium evacuationum longe præcipua eſt. Siquidem unus chylus probe conficiatur, iteratio ejus

ſive venarum opus leve eſt, tertiatúrque in glandulis nullo negotio.

Ad eundem modum ad ſanitatem maxime facit vel tantillum alicujus medicamenti ſeptici, concoctionem ventriculi mirificè adjuvando.

XIX.

Dum levior ſemetipſo quis videatur factus, & non ſit, valde bonum: id enim oritur à ſuccis trium coctionum exactè coctis.

Hi ſucci ſunt ex alimento chylus, ex chylo ſanguis, ex ſanguine quilibet humores, at cùm iſta triplex concoctio unius ſucci ſit, ad eundem modum omnes tres confici veriſimile eſt; nempe partium organicarum quadam virtute ſeptica, cognatâ.

XX.

Dum tota die perſentitur levitas, & corporis agilitas, præceſſit chyli, & ſanguinis coctio, & penitus exhalarunt tertiæ coctionis recrementa.

Adde, & mens erectior eſt. Verum hîc, ut opinor, perſpirata materia male appellatur recrementa; niſi reſpectu humorum quorundam convaſatorum; nam illa chylo certe longe ſubtilior eſt, quòd inviſibilis avolat; item, quòd à triplici concoctione parata, purgatiſſima eſt; imò duorum priorum, ſcilicet chyli & ſanguinis characteres, quales quales ſint, induat, neceſſe eſt, antequam ei ad diſſipationem ventum ſit.

Cibus

XXI.

Cibus incoctus, quò plenioris est nutrimenti, eò est deterior, vel quia efficit majus pondus, vel deteriorem corruptelam.

Alimentum valentissimum incoctum vehementiora mala parit, quod præter naturam ægrè crudum ejiciatur aut vomitu, aut dejectione, aut tarde admodum & non sine summa molestia invisibiliter discutiendum est.

XXII.

Corpus maximè leve fit ex ciborum corruptela: liquida tamen excrementa omnia magni ponderis.

A Diarrhœa corpus fit leve, quòd suo maxime penu fraudantur aliæ quoque coctiones & sanguinis viscerumque; item quòd ex stimulatis ductibus internis humores quoque necessarii simul dissipantur.

XXIII.

Usus carnis suillæ, & boletorum malus, tum quia hæc non perspirant, tum quia non permittunt cætera edulia simul ingesta perspirare.

XXIV.

Ex usu carnis suillæ, & boletorum, triente minùs solito, corpus magna ex parte perspirat.

Fungi cujuslibet generis ex soporiferis sunt; ille autem somnus stuporem quendam & constrictionem corpori inducit: ita nec ii perspirant, nec

alia edulia perſpirare ſinunt. Quid igitur Opium non faciat, maxime in Febribus datum, ubi perſpiratio vehementer molienda eſt?

Ita bene defendit Moiſes ſuis Iſraelitis carnem ſuillam. At noſtratibus ruſticis ex alimentis fere quotidianis eſt; & quamvis ex valentiſſimis, modo diutius, more noſtro, ſale condiatur, non inſalubre eſt; quòd ſic facilius concoquitur, adeoque ſatis commode perſpirat.

XXV.

Melones adeò pauxillum perſpirant, ut quadrantem circiter auferant perſpirationis conſuetæ.

XXVI.

Retenta illorum perſpiratio in urinam, vel ſudorem faceſſere ſolet.

Magno ſane argumento de inſalubritate melonum, quòd de perſpiratione libram & amplius demant: imò hi etiamſi frigidi cenſentur, tamen ſudores, urinamque movent; id eſt, libera perſpiratione prohibita in alias vias natura invertitur: quæ tanquam imperfecta cujuſdam perſpirationis itinera ſunt.

XXVII.

Uvæ, & ficus recentes pauxillum perſpirant, & aliquantulum aliorum ciborum perſpirationem impediunt, fortaſsè quia ſenſibiliter evacuantur.

Plerique fructus immaturi vel alimentorum colliquationem præcipitant in diarrhœam, vel in-

tra

tra habitum corporis, id eſt, intra circulum ſanguinis admiſſi urinam, ſudorémve vehementer movent.

XXVIII.

Illud genus edulii optimè perſpirat, & commodè nutrit, cujus pondus in ventre non ſentitur.

De omni repletione vel infirmiſſimi alimenti idem dici poteſt: nam pondus inſuetum non ſuſtinet ſtomachus.

XXIX.

Ciborum plenitudo magis nocet in otioſo, quam exercitato: viſcera enim illis gravantur quiete, exercitio verò liberantur pondere.

Viſcera pleraque quaſi penſilia ſunt; ita commodè exercitio concutiuntur, & ad pleniorem perſpirationem glandulæ viciſſim compreſſæ relaxataque excitantur.

XXX.

Ab eo cibo corpus optimè perſpirat, cujus fæces exeunt conſiſtentes.

Diarrhæa humano maximè generi infeſta eſt; nam naturaliter excrementa, quæ ſani ſint, mollia & figurata eſſe debent.

XXXI.

Minus quam lactuca nutriet caro pulli, ſi de carne ea copia edatur, ut in liquidarum fæcum corruptelam exeat.

Diar-

Diarrhæa omne ferè nutrimentum tollit; quòd alimentum non in chylum, ſed in fæces quaſdam liquidas colliquatur.

XXXII.

Ex ponderatione noveris, quando jejunium ſit ſalubre, vel inſalubre: erit ſalubre, ſi aliquid relinquebatur de heſterno edulio perſpirandum; ſin minus, inſalubre.

Jejunium tantum ſalubre eſt, cùm quid de perſpiratione quotidiana hæreat. Igitur magna arrogantia eſt, inconſulto medico, præcipere, quid edendum, quantum, & quoties jejunandum ſit; ac ſi commune aliquod præceptum ſingulis hominibus aptari poſſit.

XXXIII.

Dum per diætam corpus reducitur ad pondus minus ſuo ſalubri minori, quod amittit de robore eſt irreparabile: quod verò detur minus, & majus ſalubre pondus, ex 64. primi, & ex 40. hujus intelliges.

Quoſdam novimus vehementer emaciatos ex jejunio, alios ex morbo, ſputatione putà, tamen vires priſtinas recuperarunt; ut quid ſit robur irreparabile amittere, minus intelligo, an diuturnus ſit plurium annorum cibandi modus infra debitum naturæ pondus?

XXXIV.

Si ſciveris quotidie, quantum cibi tibi conveniat

veniat, ſcies diutiſſimè virtutem & vitam conſervare, idque ex eodem aphoriſmo intelliges.

Ex modico cibo vigor & longa vita.

XXXV.

Naturæ robur non parum abſumitur, dum cœna modò eſt quatuor, modò ſex librarum.

Igitur ſequitur roboris abſumptio ex largis cœnis, id eſt, ex plurimo victu; quo verò tempore diei is ſumptus fuerit, parum intereſt. Id quod evenit ex nunquam intermiſſa concoctione; tanto onere vires labefactantur.

XXXVI.

Illa cibi quantitas eſt ſaluberrima, dum à cibo corpus ſuis negotiis eadem agilitate vacat, ac ſi eſſet jejunum.

Eadem regula habetur apud nobiliſſimum Cornarum *Venetum: quâ ab eo obſervatâ, ex valdè infirma valetudine ſanam vitam protraxit, ad centum, ut fertur, annos.*

XXXVII.

Magis quoque gravatur ab octo libris cibi ſemel in die comeſtis, quàm à decem, tribus vicibus, unicâ die aſſumptis.

Propter grave pondus alimenti, cui ferendo ad uſque perfectam concoctionem ſtomachus impar eſt. Conſuetudo autem hodierna apud Londinenſes ſemel tantum & plenius edendi, res ſuas civiles magis reſpicit, quàm valetudinis commodum. Nam olim

olim apud nos bis die, ſtatiſque horis, undecima ſcilicet & ſexta veſpertina prandium & cœna inſtituta eſt.

Romanorum autem cœna alia res erat. Nam ad tertiam & quartam pomeridianam lectis ſuis decubuere: atque admodum lentè comedebant, nec temere ſurgebant à menſa, niſi ad multam noctem: ſed iiſdem lectulis decumbentes in conclavia à ſuis ſervitiis è cœnationibus ablati fuerunt.

XXXVIII.

Illa cibi quantitas eſt unicuique ſaluberrima, quæ ſine moleſtia poteſt à virtute concoctrice vinci: vincitur, ſi quantum ingeratur, tantum abſumatur: hæc enim ex ponderatione dignoſcentur.

Heſternum alimentum hodie ex toto conſumptum oportuit; unde conſtat, naturam Diarium tantùm, non ad plures dies opſonium, nobis inſtituiſſe.

XXXIX.

Illa cibi copia eſt ingerenda, quam natura poteſt coquere, digerere, & perſpirare.

Ad eandem mentem C. Celſus. " *Bis die potius quàm ſemel cibum capere; & ſemper quàm* " *plurimum, dummodo hunc concoquat.*

XL.

Si natura poſſet digerere centum libras edulii, & exporrigerentur nonaginta novem, animal propterea curſu temporis deſtrueretur.

Strenua

Strenuo ſane argumento contra jejunium: unius tantùm libræ defectus ex centum, quam quis concoquere poſſet, vitam eſt abbreviare: nempe quod vaſa minima ex eo defectu paulatim & maturiùs pereunt. Hinc quoque diſcimus, cur octogenarii ferè edaces ſunt.

XLI.

Tunc cibi boni ſucci diutiſſimam ſanitatem tibi promittent, quando perſpirationis quantitas medium obtinebit locum inter exceſſum, & defectum: exceſſus poſt plenam cœnam ciborum maximè perſpirabilium noctis ſpatio magna ex parte ſolet eſſe quadraginta unciarum circiter; defectus quatuordecim: ille igitur cibi uſus, qui te ad viginti duas uncias quæ eſt medietas, transferet, certiſſimam ſanitatem, & longævitatem pollicebitur.

Hic aphoriſmus diſcrepare videtur ab 64 primæ ſectionis; ita hæc regula unius cujuſque temperamento commodiùs aptatur ex uſu.

XLII.

Celſi ſententia non eſt omnibus tuta, uſus ſcilicet ſex rerum non naturalium modò parcos, modò nimios eſſe debere.

Iſta regula Celſi vitam ſupponit negotiis implicitam: quibus autem victus ſine labore abunde ſuppetit, ſeque ab omnibus negotiis feriatos norunt, utiliſſimum ſanè eſt, certum vitæ genus habere, & nunquam plus juſto aſſumere.

Cor-

XLIII.

Corpora minori moleſtia reducuntur ad conſuetum pondus, ſi aſſumant quatuor ciborum libras in prandio, & quatuor in cœna diſtanti, ut par ſit, quam ſex in prandio, & duas in cœna.

Is erat mos laudabilis majorum noſtrorum bis quotidie cibum capere, ſtatis temporibus : hujus rei nunc teſtes ſunt Collegia utriuſque Univerſitatis Oxonii & Cantabrigiæ; item hoſpitia Legum Municipalium Londini : hodierna verò luxuria vitioſarum conſuetudinum cauſa eſt.

XLIV.

Seipſum ſenſim deſtruit qui ſemel in die *præter conſuetudinem* comedit ; comedat parum, vel multum.

Hic Aphoriſmus primis editionibus aliter exhibitus eſt : & iſtud præter conſuetudinem *omiſſum eſt. Igitur, ſive intellectum oportuit, prout nunc exponitur, dicendum eſt, vel parum, vel multum comedere præter victum quotidianum perniciosum eſſe ; ſive de alimenti ſumptione ſemel tantum in die, ut primùm denunciatum eſt, ſi parum tantùm aut multum fuerit, ad perniciem tendit. Etenim opus concoctionum multo celerius eſt, & labefactatur languetque natura, ſi diu ex toto otioſa ſit.*

XLV.

Corpus magis ponderoſum reddetur quatuor unciis cibi multi nutrimenti, qualis eſt caro porcina,

cina, anguillæ, & pinguia omnia, quam ſex unciis cibi pauci nutrimenti, ut ſunt piſciculi, pulli, aviculæ, & alia id genus.

Quòd alimenta valentiora lentè concoquuntur, & lentè admodum perſpirant; ideo diutius multo ab iis oneratur corpus, quàm ab infirmioribus; etiamſi horum ad tertiam partem plus aſſumantur.

XLVI.

Cibus pauci nutrimenti ſi difficulter coquatur, id accidet ſolum in prima coctione; multi nutrimenti, in omnibus.

Cibi pauci nutrimenti, ſiquidem in ſtomacho in chylum colliquefacti fuerint, poſtea per ſanguinem glandulaſque facillime transferuntur, ob partium eos conſtituentium levitatem, aërationemque.

XLVII.

Cibus exigui nutrimenti humectat, & lenit alvum, cito digeritur, & perſpirationem dormientium & vigilantium facile juvat.

Alia quoque potiorque, ut arbitror, ratio eſt; quòd magis ex natura noſtra ſit; attende figuram dentium noſtrorum, fructus, & nuces & ferè omnigena poma edere, quàm carnem & ſimilia valentiſſima alimenta: at hæc homines invenerunt, ad compendium quoddam vitæ inſtituendum, ut magis ex otio rerum contemplationi, aliiſque ſuis negotiis vacarent.

Cibus

XLVIII.

Cibus multi nutrimenti ſtringit alvum, niſi corrumpatur; difficilè coquitur, & parum perſpirat.

Contrà verò valentiſſima alimenta alvum comprimunt, niſi forte corrumpantur in quandam diarrhœam ex difficili concoctione.

XLIX.

Ubi eſt difficultas coctionis, ibi tarditas perſpirationis.

Quia ventriculus eſt perſpirationis promptuarium.

L.

Cibus non ut fluidus debet præmitti, ſed ut melioris ſucci: pylorus enim non eſt in imo, ut in canibus.

Cibus qui primò & facile in chylum concoquitur, prior in inteſtina exiturus eſt, iſque melior ſuccus exiſtimandus eſt.

LI.

Tria mala eveniunt ob ciborum varietatem; nimium comeditur; minùs coquitur; & minùs perſpiratur.

Alimenta varia, ex piſcibus putà, carnèce, inſectis, aut fructibus, ſimul comeſta, eò difficiliùs concoquuntur, quò magis nobis inuſitata ſint; & quòd infirmiora valentioribus miſcentur, con-

coctio-

coctionem ex cujuſque rei natura, vel præcipitant, vel retardant.

LII.

Tempus minoris perſpirationis eſt, quando Stomachus eſt plenus, & præcipue varietate eduliorum.

Ventriculus alimenti plenus ſtimulatur; unde perſpirationem tum magis verſus illum intrò ferri, credibile eſt.

LIII.

Qui evomunt cœnam, ſtatim tollunt ſtomachi moleſtiam, ſed ſequenti aurora ſentiunt corpus ponderoſius: vomitus enim divertit perſpirationem trahendo ad intra perſpirabile. Quod ut acre laſſitudinem & calorem, ut copioſum gravitatem facit.

Vires minuuntur ex defectu nutrimenti, vomitu ejecti; quodque intus perſpirat, non ex toto protinus avolat, perinde ut à cutaneis ductibus, pulmonéve; ideo laſſitudo & pondus & gravitas ſentitur. Verùm propter moram iſte halitus internus etiam fit acrior fervidiorque.

LIV.

Qui comedit magis quam oportet, alitur minus quam oportet.

Quia is minus concoquit; & ferè ex crapulâ corrumpitur alimentum, id eſt, in alvum deſcendit chylus ſemicoctus.

Qui

LV.

Qui in juventute ſunt victus immoderati, ventriculum plus juſto dilatant, quò fit, ut in poſterum victu moderato magna cum difficultate uti poſſint.

Igitur recte modicus & tenuior victus adoleſcentibus præbetur collegiis noſtris ; idque ad temperantiam docendam inſtituitur. Ventriculus autem ruſtici alicujus, ſub hac diſciplina non nutriti, non ſolum ex labore aſſiduo cibi appetentior eſt, ſed etiam longe ejus quam plurimi ſumendi capaciſſimus eſt.

LVI.

Qui ad ſtatum, & moderatum victum facilè reduci cupit, utatur eduliis pauci nutrimenti; ſic ventriculus citò ſe illo exonerans, minori ſe accommodabit capacitati.

Infirmioris alimenti facilis concoctio & ventriculus cito fit vacuus ; ut, ex paululum protractis cibi temporibus, in anguſtius ſpatium ſe contrahi paulatim aſſueſcat.

LVII.

Quantum edendum noveris ſi pluribus diebus obſervaveris corpus à ſomno ſine moleſtia ad idem pondus reduci.

Idque tandem ſine ulla ſtatera adhibita ; nempe ex uſu quotidiano victum capiendi.

Si

LVIII.

Si post pleniorem cœnam corpus minoris ponderis die sequenti reddatur, id eveniet vel ob corruptelam, vel quia irritatur natura ad expellendum utile, quod est admodum nocivum: corpus enim præparatur ad morbos, dum utilia evacuantur, & cruda detinentur.

Id est, ex crapula per corruptelam ciborum, aut effusissima atque immatura perspiratione. Verùm omne perspirabile simul & confertim prorumpere, valde nocivum. Etenim opus est & modo & spatio quodam ad coctionem etiam in perspiratione, perinde ut in aliis sensibilibus evacuationibus.

LIX.

Si cœna fuerit octo librarum, & edulia in ventriculo corrumpantur, corpus die sequenti erit minoris ponderis, quam si cœna fuisset trium librarum & cibus non fuisset corruptus.

Quòd frustra sumptum est alimentum; nam parum ejus in venas ingreditur, cùm in intestina fere semicoctus chylus descenderit.

LX.

Edulia aptissima perspirationi non corrumpuntur, imò post nocturnas vigilias hominem conservant sine lassitudine & gravitate.

Edulia non perspirantia, obstructiones, corruptelas, lassitudines, mœstitias, & pondus efficere solent.

Quæ sint edulia perspirationi aptissima, vide Aphorismis infra positis, 81. 82. *& quæ sint non perspirantia scire oportet, ut ea vitaremus.*

LXII.

Illa est viventis pessima conditio, dum facta ciborum concoctione, corpus persentitur onerosius solito, cum tamen sit minoris ponderis.

Cùm nihil profecerint alimenta, etiamsi concocta, & perspirata fuerint ad ejus vires sustinendas.

LXIII.

Si quis cibi, vel potus nimietate utatur, & sequantur evacuationes sensibiles longè pleniores consuetis, corpus die sequenti fit solito levius.

Forte quòd iste excessus, certe in potus meracioris nimietate, ut vacuationes sensibiles, per urinam putà, longe pleniores consuetis excitat, ita & per sudorem perspirationem quoque sensibilem ad eandem fere rationem expellit.

LXIV.

Edulia liquida, data molis paritate, sunt ponderosiora solidis, liquida petunt fundum: solida supernatant: cyathus vini, seu jusculi est majoris ponderis, quam integer panis.

At quamvis liquida solidis ponderosiora, tamen infirmioris alimenti æstimanda sunt.

Si

LXV.

Si nimius potus à ſomno efficiat oculos lacrymoſos, ſignum eſt corpus non perſpiraſſe ut par erat.

Oculi à nimio vino madidi indicant humores à glandulis non adhuc concoctos fuiſſe ad inſenſibilem exhalationem, aut acrimoniam quandam concepiſſe ex iſta cruditate, & crapula.

LXVI.

Si poſt multam potationem ſudes, vel multùm meias; aut magnum robur, aut magna infirmitas indicantur.

Si cui imbecillo id acciderit, humor crudus ejicitur, quacunque is feratur viâ; ſi robuſto, concoctior.

LXVII.

Aquæ potatio inſenſibilem perſpirationem impedit, auget tamen ſenſibilem.

Mirificum ſanè eſt ſenſibilis evacuationis augmentum ex aquis medicatis. *Nam* Tunbrigenſes *putà* Ferrugineæ *ad libras ſeptem & amplius à jejuno quopiam potatæ, eodem pondere intra tres circiter horas per urinæ itinera reddi ſolent. Igitur de iſtiuſmodi aquis dies plures perimmodicè potandis, ut moris eſt, quatenus iſte Aphoriſmus verus ſit, ii videant, qui has ægrotis ſuis propinant. Profectò ſi inſenſibilis perſpiratio tantùm ab iis minuatur, quantum ſenſibiles evacuationes per urinam dejectionémve vehementer augeantur,*

corpori graviter damnosa futura sunt, certè valetudinario. At insensibili perspirationi, utpote omnium evacuationum longè primariæ, summopere cavendum est.

LXVIII.

Potatio hisce sæculis in temperatis quoque est improportionata: cibus enim illorum solet esse 12. unciarum circiter, potus quadraginta, & ultrà.

Rectè quidem in dicta errorem notat non ferendum. Cornarus *Venetus, illustre temperantiæ exemplum, ad duodecim uncias cibi, vix unquam trientem supra libram potavit; imò sunt, qui omnino nihil bibunt ad plures dies, neque tamen sitiunt: quod satis testantur Historia medica & itinera marina: idque propter victum parcè admodum sumptum, perspirationemque æquabilem in aëre sereno.*

LXIX.

In homine utente moderato victu, perspiratio nocturna aliquando ascendit ad tres libras: in utente plenissimo, stomacho præ-existente vacuo & robusto, potest ascendere ad quinque libras.

O admirandum sane motûs cordis effectum, circulationi sanguinis par inventum! adeoque nunquam satis laudandum tantæ veritatis auctorem.

LXX.

Jejunium corpus suo majori pondere insignitum

nitum juvat, mediocri nocet, minori longè magis.

Iis ſolis, quibus victus pleniſſimus eſſe conſuevit, jejunium non nocet.

LXXI.

Poſt longum jejunium ſi corpus liberalius nutriatur, perſpiratio redditur plenior ſolito libram circiter.

Quia omnes glandulæ jam valde implentur, concoctionique perſpirabilis ſupervacanei vehementer incumbunt: idque multo expeditius pleniuſque faciunt, ob ſummam illam humorum acrimoniam, in omnibus concoctionum officinis reſiduorum, conceptam ex longo jejunio.

LXXII.

Poſt immoderatum exercitium corporis vel animi ſtatim veſci, malum: corpus enim defeſſum ægrè perſpirat.

Quòd perſpiratio integrum cordis vigorem deſiderat; utpote quæ in ultimis limitibus corporis peragenda ſit.

LXXIII.

Si ſobrii, & in victu temperati præmaturè moriantur, amici mirantur novitatem, quia de perſpiratione inſenſibili nil ſciunt.

Perſpiratio autem, illa vulgo ignota res, impedita ſæpe in cauſa eſt præmaturæ mortis. Etenim cùm illa omnium evacuationum longe præſtantiſ-

ſima ſit, ejus prohibitio, ſi quando immoderata fuerit, maxime in ſobriis, aut victu temperatis, valde exitialis eſſe ſolet.

LXXIV.

Cibus & potus nimius non ſolum retenti perſpirabilis acrimoniam, ſed etiam partium, præcipuè non principum, pravos affectus diu occultant; qui dum corpora purgantur, vel inedia tractantur, derepente erumpunt, & in graviſſimos affectus faceſſunt.

Docemur, quàm difficile ſit helluonibus ſibi temperare, & ſobrie vitam agere. Nam quoties id conantur vel inedia, vel medicamentis purgantibus, infirmitates ſuas ſentiunt, & occultos neſcio quos morbos ſubeſſe meritò ſuſpicantur; quibus avertendis denuò ad intemperantiam redeunt; ſcilicet, quòd ex vino victuque nimio ſtupet animus, ſenſuſque hebetiores fiunt, tanquam ſi quod opium ſumptum eſſet.

LXXV.

Medicus qui præeſt rationi victus principum, ſi neſciat quantum & quando quotidiè perſpirent, illos decipit & non medetur, & ſi juvet, caſu juvat.

Cenſorium opus non eſt inſtituti noſtri; tamen meritò noſtri homines ſummæ negligentiæ culpandi ſunt, qui tantum experimentum parvi, ut video, fecerunt, atque ex ſuis fabulis ſapere maluerunt.

A ci-

LXXVI.

A cibo quatuor horis circiter vix libram plurimi perſpirant; inde ad nonam duas libras, à nona ad decimam ſextam vix libram.

Hujus computationis ratio eſt, quòd non ante ſextam horam à cibo multum chyli in venas tranſit; ita à pleniore ejus receptione duplo plus per glandulas effunditur, quàm aut prius, aut poſtea: nam exhauſtis ferè glandulis, lente admodum, quod reliquum eſt, perſpirat.

LXXVII.

Tunc erit cibandi tempus, quando corpus reducetur ad illud pondus, ſalubre tamen, quo fruebatur paulo antequam heſterno die ingeſſiſſet cibum: iſtud ſolus Apollo ſine trutina ſciet.

At id ex conſuetudine & cibi temporibus ſatis commodè ſciri poteſt: neceſſaria tamen eſt trutina ad diſciplinam doctrinámque.

LXXVIII.

Sin verò nocturnæ potationis pondus inſolitum, neque à robore concoctricis, neque à corruptela die ſequenti tollatur, locum habent illa duo carmina,

Si nocturna tibi noceat potatio vini,
Hoc tu manè bibas iterum, & fuerit medicina.

A corruptela, id eſt, à diarrhœa aut vomitu, vide infrà Aph. 93. hujus Sectionis.

Quicquid ventriculum roborat, perſpirationem etiam promovet; in his verò ſunt vinum, cæterique ſpiritus vini medicati: ſatius eſt tamen iis non indigere.

LXXIX.

Si ſalubre corporis pondus à cœna eſt ducentarum librarum, corpus ob nimium coitum factum minus ſalubre, erit centum nonaginta octo librarum circiter, quia virtus illa languidior impedit, ne duæ alimentorum libræ poſſint ſaltem ſine aliquo angore in pondus ſalubre converti.

Ex nimiâ venere ſequitur virium, ponderiſque adeo ſalubris diminutio, ob immaturam concoctionem ventriculi. Vide infrà plura Sectione ſextâ.

LXXX.

Cibus facilis perſpirationis facilius, & longè minori angore reſarcit vires coëuntium collapſas, quam difficilis, ſeu multi nutrimenti.

Quia partium concoctricium imbecillitas, ex venere putà aut aliàs contracta, infirmius alimentum deſiderat.

LXXXI.

Muſtum aliquantulum turbidum ſi in ventriculo coquatur, non ſolum perſpirat, ſed maximè juvat aliorum eduliorum perſpirationem: hujuſmodi virtutis ſunt calida flatulenta.

Idem dici poteſt de cereviſia noſtrâ novellâ: in illa ſiquidem, non inveteraſcente, particulæ aëreæ

aërea fervida insunt; quibus scilicet se aliaque alimenta, quibuscum misceatur, liquidò per omnes concoctiones digerere, effunderéque potis est.

LXXXII.

Cepæ, allium, caro vervecina, phasiani, maximè omnium succus Cyrenaicus juvat perspirationem eduliorum ægrè perspirabilium.

Loquitur, credo, de succo Cyrenaico ex fide veterum; nam istud medicamentum jam diu perditum est; at opopanax & sagapenum, & quibusdam assa fœtida illi succedanea sunt; in his verò numerare licet Chinchina, Vitriolum Martis, omniaque septica. Vide infrà Aph. 101. hujus Sectionis.

Additi ab Auctore.

LXXXIII.

Cibus valdè paucus à ventre non amplectitur: Inde non coquitur, non restaurat, non perspirat.

Ventriculus vacuus flaccidus est, & satis commodè vel minimum cibum amplectitur; quique parcè comedunt, perspiratione non multum molestantur, sicut nec reliquis duabus concoctionibus: in plurimum verò comedentibus perspiratio & summo labori & detrimento est, ut suprà Aph. 71. expositum est.

Profectò malè esset actum cum reliquis animalibus, si multum, aut nihil alimenti sumerent, comedunt tamen parum vel multum prout id for-

tuna iis obtulerit. Imò ex Aph. 85. *infrà scripto constat ventriculum modò vacuum semper præsto esse vel minimum cibum concoquendo.*

LXXXIV.

Perspiratio insensibilis est excrementum tertiæ coctionis: quare si non fiat prima, neque tertia fiat concoctio.

Id est glandularum viscerumque; scilicet partium, quæ citra venas sunt: eaque omnes velut totidem ventriculi sive exigua viscera existimanda sunt; nempe ad varios humores concoquendos; maximè ad perspirabile ex iis insensibiliter exigendum.

LXXXV.

Ob rigidam inediam, caput repletur, pulsant tempora, tenduntur hypochondria, brachiorum & crurum lassitudo fit.

Ex rigida inedia hypochondria tenduntur; nempe ex insensibili perspiratione in ventriculum & intestina translatâ, ibidémque accumulatâ: item in capite & extremis membris summa molestia ac lassitudo non rarò oritur, ob reliquias retentorum humorum, qui ideo acrimoniam quandam concipere apti sunt.

LXXXVI.

Exinanitio à cibi pauxillo major, quàm a pharmaco, quod movet quidem sensibilem, sed insensibilem evacuationem divertit.

A valdè tenui victu sanguinis massa plus dimi-

minuitur, quàm à pharmaco; imò plus vitiatur à diverticulo inſenſibilis evacuationis.

LXXXVII.

Ventriculo in horis matutinis vacuo ob omiſſam cœnam, in pituitoſo valde juvat edulium ficcum, ut biſcoctum.

Ne quid nimis humidi Oeſophagi oriſque glandulis ſubminiſtretur.

LXXXVIII.

Edulium quatuor librarum circiter ſemel in die ſumptum, ſi noceret, bis vel ter ingeſtum juvaret: Plenitudo ventris evacuationem inſenſibilem divertit.

Sive multum ſive modicum ſumendum ſit, ſatius eſt, certè valetudinariis, id diviſis temporibus, quàm ſemel capere; quòd aliàs ventriculo imbecillo, quatenus is muſculoſus eſt, nimis gravi eſſet oneri.

LXXXIX.

Nemo incidet in morbum, ſi ſedulò prævideat, ne cruditatibus laboret.

Præcipuè ſtomachi: nam ſi illa concoctio benè ſe habeat, cætera neceſſariò conſequentur.

XC.

Senes ter ſumere cibum in die, ut Antiochus, tutiùs eſt quam bis, vel ſemel multum: multum impedit perſpirationem.

In hoc numero ponendi ſunt valetudinarii quique & ex morbo aliquo chronico, Arthritide putà, convaleſcentes.

XCI.

Piſces in cœna cur non ſumebat Antiochus? Quia morantur perſpirationem: à ſomno fit utilis perſpiratio, qua feriata vires langueſcunt.

Piſces citò concoquuntur in ventriculo, ob facilem eorum colliquationem; at forte quòd exminimè aëratis particulis conſtent, glandulis harent apti ſunt. De ſomno verò ſuprà diximus eum à natura inſtitutum fuiſſe ad perſpirationem expediendam: certè glandularum non minus, quàm ipſius ventriculi concoctio vires dat.

XCII.

Succi cucumeris frigiditas & craſſities in venis conſervatur: immo alii ſucci pravi, licet ſint coctu faciles, prohibendo perſpirationem efficiunt malignas febres.

Igitur omnia alimenta infirmiora, quòd concoctu facilia ſint, non protinus boni ſucci ſunt, & ſalubria; quòd glandulis obſtruendis apta ſunt.

XCIII.

Cibi corruptela cur efficit laſſitudinem? Quia divertit perſpirationem: Sed quomodo? Quia facit cœliacum: Sed cur cœliacus laſſitudinem facit? Quia unà cum excrementis exit aliquid prioris cibi benè cocti.

Cibus

Cibus corruptus diarrhœam excitans, duplici de causa lassitudinem parit; quòd nutrimentum sic amittitur; quódque tanquam medicamentum aliquod purgans irritat atque ex intestinorum glandulis visceribusque utiles quoque succos elicit.

XCIV.

Si quis corpore defessо eat cœnatum, lautum, à somno statim carnes frigidæ, & lassitudines: à cœna tamen duodecim horis circiter emendantur omnia: quia tunc coctio, & perspiratio utilis fit.

Et lavatio & cœna defessis inutiles sunt; quòd ii difficilius concoctiones suas moliantur, multoque longius spatium à somno requirunt, ut eæ perficiantur.

XCV.

Cibus à violento exercitio nocet, tum quia non amplectitur, tum quia perspiratum divertit.

Non benè capio auctorem, cur ventriculus cibum non amplectatur: nisi quòd is sit à violento exercitio, ut reliquum corpus, leviter inflammatus: ideo cibum ante concoctionem in intestina præcipitat, ut à tanto onere importuno seipsum liberet.

XCVI.

Qui it cœnatum animo perturbato, longe minus digerit, quam quietus & lætus.

Naturales actiones, quales sunt partium con-

coctiones etiam ab animi affectibus distrahuntur: ideo somnus, in quo ferè animus quiescit, istiusmodi actionibus universis magnopere proficuus est.

XCVII.

Potus inter prandium & cœnam nocet: Sed si tantundem minus in cœna potamus, tollitur nocumentum.

Magni interest, quantum bibamus, (vide suprà aph. 68.) tempus verò & cibi qualitatem sitimque consulere licet.

XCVIII.

Vomitus à cœna debilitat, quia amovet alimentum; tum quia divertit perspirationem.

Duplex detrimentum, & alimenti amissio, & glandularum cutanearum occlusio; scilicet ex vehementi perspirationis revulsione ad internas partes.

XCIX.

Semel aut bis in mense facto excessu in cibo & potu, die sequenti licet sensibiliter non evacuet, minus solito perpendit.

Quia plus solito perspiravit, ut suprà comprehensum est de cibo copiosè sumpto post inediam.

C.

Victus uniformis caret beneficio illorum, qui semel vel bis in mense excedunt: expultrix enim à copia irritata excitat tantum perspiratus, quantum sine Statica nemo crederet.

Robusti

Robuſtis id quidem medicamento eſſe poteſt: at ſatius eſt iſto beneficio carere, quàm periculum facere: ita certe conſulo valetudinarios.

CI.

In frigido corpore mel juvat, quia nutrit & perſpirat; in calido nocet, quia bileſcit.

Adjice adeo mel & ſaccharum ſuperioribus, in aphoriſmo 82. hujus ſectionis memoratis: ut autem mel in aliquibus bileſcat, non intelligo: poteſt quidem, ob ſepticam ſuam vim, minus calefaciendo, irritandoque ventriculum & inteſtina, bilem elicere; ſtomachumque adeo & vicinas partes acrimoniâ ſuâ ladere.

CII.

Nihil magis impedit perſpirationem, quam potus dum fit chylus.

Merum & ſalſamenta quævis ſimiliaque interdum id poſtulant; at fatendum eſt, omnem ſtomachi repletionem perſpirationem pauliſper poſſe morari.

CIII.

Jecur ob refrigerationem minus attrahit chylum, longe minus expellit perſpirabile.

Expulſionem perſpirabilis quod attinet, cor & glandulæ id præcipuè faciunt: at non negandum eſt, quin ipſum jecur ſuas, eaſque magnas partes habeat in perſpiratione; quatenus ſcilicet glandu-

loſum

loſum & viſcus primarium, ductuque inſigni, in inteſtina hiante, praditum ſit.

CIV.

In homine ſano alvus lubrica, vel fit vitiata coctione, vel chyli diſpenſatione ob prohibitam perſpirationem.

An perſpirabile poſſit ſic ex toto occludi, ut chylus regurgitet? Forte ex labefactatis venis lacteis chyli diſpenſatio vitietur; quod ut arbitror, non rarò accidit, ſcilicet ex malis medicamentis, cibiſque inuſitatis.

CV.

Bonæ valetudinis peſtis duplex; corpus ex toto tradere quieti, & comedere ante cibi præcedentis concoctionem.

Exercitium quidem, bonam valetudinem quod ſpectat, utramque paginam implet, omnemque evacuationem promovet: altera verò peſtis nempe quies ſive ſomnus ex conſuetudine limitandus eſt. Nam Meridiatio *ſemper laudabilis exiſtimata fuit; ex Celſi verò regulâ; nempe, "longis diebus "meridiari potius ante cibum, ſin minus poſt "eum.*

DE

DE SOMNO & VIGILIA.

Sectio Quarta.

APHORISMUS I.

SOmnus placidus adeo favet perſpirationi, ut ſeptem horis quinquaginta unciæ cocti perſpirabilis in robuſtis ſæpè exhalent.

COMMENTARIUS.

Igitur ſomni neceſſitas quædam nobis incumbit, perſpirationis cauſa; ut tantum pondus materiæ, à triplici concoctione ſubtiliſſimæ, inſenſibiliter diſcutiatur.

Item hinc liquet, ſi ſeptem horæ ſomni robuſto ſufficiant, imbecillo novem minimùm dentur, propter perſpirationis moram atque imminutionem.

II.

Dormiens ſeptem horarum ſpatio occultè, falu-

ſalubriter, & ſine violentia perſpirare ſolet duplo magis quam vigilans.

Qui vigilat omnes corporis muſculos conſtrictos habet, meatuſque adeo glandularum duplo magis anguſtatos, quàm qui dormit. Qui itaque propter aſſidua negotia ac lucubrationes dormire prohibentur, parum alimenti ſumere debent, ut perſpiratione minus indigeant.

III.

Perſpiratio dormientis, quæ cum multo ſudore fit, non eſt plenior quacunque inſenſibili perſpiratione ſine ſudore.

Effluvia inſenſibilia, quòd valdè aërata & in tenuiſſimum vaporem cocta, longè rapidiora ſunt, quàm quæ cum multo ſudore profundantur: nam ſudor, ut craſſus & lentus, non parum meatus obſtruit.

IV.

A ſomno nocturno corpus ſentitur minoris ponderis, tum ob vires auctas, tum ob exhalationem ſaltem trium librarum circiter excrementorum.

Vires augentur ob relaxatos muſculos ſomni tempore: nam ex aſſidua iſta tenſione diurna, aliquis fatigetur, & labefactetur, neceſſe eſt.

V.

Somnus inquietus impedire ſolet trientem ſolitæ perſpirationis.

Quia

Quia tantum à placido ſomno deeſt: Etenim cui inſomnia vehementer moleſta fuerint, is parum dormire exiſtimandus eſt.

VI.

In ſomno placido perſpiratio aliquando major eſt, data temporis paritate, quam in exercitio violento.

Quia violento exercitio aſſultim ferè & per ſudorem expellitur cruda quadam materia: placido autem ſomno cocta & inſenſibiliter emittitur continuo quodam effluvio: maximum ſanè providentiæ beneficium, quod plurimi ſint ad exercitium vix habiles.

VII.

In ſomno matutino, ſed peracta prima coctione, libra perſpirabilium excrementorum horæ ſpatio: non peractâ, nec quadrans exhalare ſolet.

Id eſt, ad ſextam circiter horam à decubitu, ubi jam chylus ex toto in venas tranſierit.

VIII.

Quæ impediunt ſomnum, impediunt quoque perſpirationem cocti perſpirabilis.

Etiamſi coctum ſit perſpirabile, tamen non temerè avolat niſi dormienti, propter anguſtias meatuum, ad glandulas pertinentium, ſcilicet ex perpetuâ quâdam conſtrictione muſculorum in vigilante.

Somni

IX.

Somni breves fiunt ab acrimonia perſpirabilis retenti: perſpirabile verò ſæpe retinetur, quando natura aliis internis muneribus plus ſolito eſt occupata.

Propter aſſiduas iſtas puncturas ex acrimonia perſpirabilis retenti in meatibus Glandularum. Ita ventriculo concoquente, veniſve nimiùm repletis chylo, haud liberè perſpiramus.

X.

Acrimonia perſpirabilis retenti, vel ſæpiſſimè petit caput, turbat ſomnum, & partium ſuperiorum perſpirationem divertit.

Caput quidem nervique ſua materia acri male affici poſſunt; quod iis ſua quoque glandula concoctrices ſunt. At quod in meatibus aliarum glandularum retinetur, cum extra circuitum ſanguinis ſit, non ita promptum eſt, ut arbitror, de loco in locum transferri.

XI.

Si quis à ſomno ſentiat brachia dolentia, vel plus ſolito defatigata, ſignificat corpus eſſe majoris ponderis, quam natura diu ferre poſſit.

Nempe morbum aliquem brevi venturum indicat.

XII.

Qui dormiunt pedibus ac coxis detectis noctis ſpatio libra perſpirabilis exhalare prohibetur.

An-

An propter numerum & magnitudinem glandularum in pedibus & circa coxas? Certè quia pedes coxaque etiam ad quintam partem circiter totius cutis ſunt.

XIII.

Perennis in lecto corporis agitatio magis agitat, quam velox curſus: in motu enim currentis ſolum muſculi infernarum partium corporis, in motu jacentis muſculi fere univerſi corporis moventur.

Meatuum glandularum conſtrictio atque anguſtatio, adeoque perſpiratio diminuta, ex aſſiduæ muſculorum tenſione dependet. Perennis autem illa agitatio in lecto parum expellit, cum velox curſus perſpirabile, ex ſpiritus retentione, vi ſubinde diſcutit.

XIV.

Magis prohibetur perſpiratio in dormientibus ab auſtrina aura frigidiuſcula, quam in vigilantibus ab ingenti frigore.

Igitur ſatius eſt ſub dio vigilare, quàm vel tabernaculo dormire nudus: nam ita relaxatis meatibus glandularum ob ſomnum, & auſtrinæ auræ frigidiuſculæ dulcedinem, perſpirabile repellitur, recrudeſcitque.

XV.

Si ſomnus nocturnus minor ſolito fit, exhalatio cocti perſpirabilis imminuitur, crudi verò augetur.

Etenim

Etenim materia, ad perſpirationem deſtinata, vi cordis in meatus glandularum aſſidue propellitur; ubi ex defectu concoctionis cruda accumulatur.

XVI.

A cibo facilis perſpirationis corpora potius debilia, quam ponderoſa: à cibo vero difficilis, & debilia & ponderoſa fiunt.

Ad proximè ſuperiorem claſſem propriè pertinet hic aphoriſmus.

Rectè itaque veteres prodiderunt ex ore Celſi, ut, quo valentior quæque materia eſt, eo minus facilè coquatur; ſed ſi concocta ſit, plus alat.

Cur autem alimenta facilis perſpirationis corpora debilitent, quæritur? Forte quòd nimis relaxant viſcera, eorumque meatus; ſiquidem ferè humida ſunt, & tenuium partium: in partium tamen modica aſtrictione vires conſiſtunt.

XVII.

Perſpiratio à ſomno facta differt ſpecie ab illa, quæ in vigilia: prima eſt coctorum perſpirabilium ſine acrimonia, & cum virium levamine; ſecunda eſt crudorum, acris, violenta, & cum labore.

In prima nullum virium diſpendium; quia per ſe quaſi ſponte à ſolo cordis motu placidè atque inſenſibiliter cocta effluunt: in hâc verò ſecundâ ob moram ex nimia partium tenſione acria & cruda obnixè exprimuntur.

Duplo

XVIII.

Duplo magis dormiens perſpirat vigilante. Hinc illud famoſum: *Duæ horæ quietis in vigilante perindè juvant, ac una ſomni.*

XIX.

Perſpirationem inſenſibilem curſu ſeptem horarum in dormiente inveni in multis eſſe quadraginta unciarum circiter, in vigilante viginti.

Scilicet ea differentia, quæ eſt inter aſtrictum laxatumque, meatus glandularum quod attinet.

XX.

Qui vacuo ventriculo it cubitum, ea nocte tertiam partem minus more ſolito circiter perſpirat.

Quod perſpiratio ex concoctione ventriculi ſuppeditatur; quâ feriante, copia perſpirabilis deeſt.

XXI.

Biliſoſi, qui eunt cubitum ſtomacho omnino vacuo, venter & caput implentur crudis, pulſant tempora, eliquantur carnes, tenſiones vehementes circa brachia & manus oriuntur, excitatur aliquando morſus cordis, vertigines, & epilepſiæ, ut accidit Diodoro.

Igitur bilis, ubi præter modum in ventriculum atque inteſtina effunditur, & copia peccat, ſæpius novo chylo diluenda eſt: nam veriſimile eſt hæc ſympto-

ſymptomata oriri ex bile per vaſa lactea in ſanguinem reſluâ.

XXII.

A ſolito majori perſpiratione plenioris cœnæ uſus ſemper ſomnum longiorem & jucundiorem pollicetur.

XXIII.

Perſpiratio minor ſolito prænuntiat ſomnum inquietum, & noctem moleſtam.

Magnum ſanè argumentum primarii uſus ſomni: nempe poſt pleniorem cœnam, quæ perſpirationem ſolito majorem exhauſtamque excepit, is & longior & jucundior eſſe ſolet. Contra verò, ſi perſpirabile diei præcedentis non ritè fuerit diſſipatum, ſomnus inquietus & nox moleſta expectanda eſt.

XXIV.

Si à brevi & implacido ſomno carnes frigidæ inveniantur, & indè febricula ſuccedat, id in debilibus mortem, in robuſtis morbi longitudinem magna ex parte prænuntiat.

Scilicet ob difficultatem perſpirabilia cruda & acria ejiciendi: quod tandem ſecundum vires ægri, vel lethale, vel ferè trahitur in longitudinem.

XXV.

Lecti mutatione ſomnus implacidus, & perſpiratio minor fit: inſolita enim, licet meliora, corpus & animum lædunt.

Magis

XXVI.

Magis ſomniant in lecto inſolito, quam in conſueto jacentes.

Quotidianum certè cubile tutiſſimum eſt; cætera quidem animantia ex inſtinctu vivunt; quo ſervato, mores iis immutabiles ſunt, & quoad victum & loca; ita fere queque ad extremam ſuam ſenectutem commode perveniunt.

XXVII.

Qui dormiunt, & non ſomniant, benè perſpirant, & verſa vice.

Somniare tantum à perſpiratione tollit, quantum deeſt à vero ſomno: nam qui ſomniat, vix ſemiſopitus dici poteſt. Imò ex inſomniis vehementer cor laborat, haud aliter ſanè, quam ſi quis vigilaverit.

XXVIII.

Somnus à cibo quatuor horis circiter eſt utilior: natura enim tunc minus eſt occupata prima coctione, meliùs remittit quod eſt amiſſum, & meliùs perſpirationi favet.

XXIX.

Si à cœna quinque horis ſomno illico excitatum perpenderis, vix mediam libram; ſi octo horis, tres libras perſpiraſſe invenies.

Forte ventriculus ex bona parte ad quartam horam à cœna depletur; chylus tamen vaſa lactea non plene ſubire ſolet ante horam ſextam; ita quinta

quinta poſt cœnam alicui expergefacto parum perſpiratum eſt; chylo verò omni in venas ingreſſo copiose perſpiratur. Igitur duæ ultimæ concoctiones ſimul ſumptæ duplo minimùm citiùs perficiuntur, quàm iſta prima ventriculi & inteſtinorum.

XXX.

Somno ſolito breviore ſemper aliquid perſpirationis prohibetur, quod niſi ſequentibus diebus pleniore perſpiratione compenſetur, immine febris periculum.

Ex menſura ſomni fere perſpiratio æſtimanda eſt: itaque is ubi ſolito brevior fuerat, meridiari oportet, aut exercitatione aliquâ ſolito plenior excitanda eſt, ne febris oriatur.

XXXI.

Retentâ aliqua perſpirationis conſuetæ parte die ſequenti vel à prandio ſomno rapimur, & horæ ſpatio libram circiter perſpiramus: vel nocte ſequenti tantò longior fit ſomnus, quanto magis ſolito expedit perſpirare: vel in ſenſibilem criſim, vel in morbum labimur.

Ita vel leviter amiſſa perſpiratio omnimodò compenſanda eſt; ſcilicet quiete & abſtinentia, ut tanta incommoda caveantur.

XXXII.

A ſomno oſcitatio & artuum protenſio, indicant corpus maximè perſpirare, ſicuti dicitur de gallis, ſeſe alis ante cantum percutientibus.

Utraquo

XXXIII.

Oſcitationes & artuum extenſiones, quæ ſtatim à ſomno contingunt, ex copia perſpirabilium ad expulſionem optimè præparatorum excitantur.

XXXIV.

Corpora oſcitatione & pandiculatione horæ dimidiæ ſpatio magis perſpirant, quam tribus horis alterius temporis.

Utraque videtur, nempe oſcitatio & pandiculatio, ad eundem effectum inſtitui. Nam oſcitatio eſt plenior pulmonis inſpiratio, ad halitus ejus plenius exhauriendos: itidem pandiculatio ad artus vehementer & ſubitò purgandos, ſi qua forte ſupervacua materia in ſomno accumuletur, hæreatque; ſcilicet ne jam vigilantis motui & agilitati obſtet.

XXXV.

Qui ægris dant ſerapia, vel medicamenta horis optimæ perſpirationis, quæ ſolet eſſe à ſomno duarum horarum ſpatio, lædunt: horis verò ſequentibus, proſunt.

Quia quicquid nobis inuſitatum eſt, nauſeámve movet, perſpirationem impedit, etiamſi materia ritè præparata ſit ad exitum; ſcilicet in imbecillis ſubitam & vehementem partium conſtrictionem excitando.

XXXVI.

In paroxyſmis pandiculationes, & oſcitatio-

nes non significant caloris concentrationem, sed excretionem acrium copiosorum perspirabilium retentorum.

In paroxysmis febrium eadem symptomata ac quæ in sanis videmus; idque propter copiam acrium perspirabilium retentorum, atque ægrè discutiendorum.

XXXVII.

Hora dormitionis meridianæ à cibo corpora aliquando libram, aliquando selibram excrementorum occultè perspirabilium excernere solent: libram, si aliquid perspirationis hesternæ diei retentum sit: selibram, si nihil.

XXXVIII.

Si aliquid hesternæ perspirationis sit retentum, & per somnum meridianum illud omninò non excernatur, statim à somno persentitur magnum capitis pondus, magnusque dolor gravativus.

Atque hæc optima ratio est meridiationis, ad horam limitandæ, certè in valetudinariis; scilicet ad mala hesterna, si quæ fuerint, præstantissimum remedium.

XXXIX.

Si quatuor horis à somni initio cibus corrumpatur, statim hæc duo mala se invicem consequentia contingunt: prohibita perspiratio, & vigilia.

XL.

Nulla causa sæpiùs somnum interturbat, quàm

quàm ciborum corruptela: id efficit quæ eſt inter ſtomachum & cerebrum ſympathia.

Ex concoctione vitiata nec perſpiratio ſequitur, quòd ferè nihil concoquendum in glandulas tranſmiſſum ſit; neque ſomnus continuatur propter aſſiduum ſtomachi irritamentum ex corrupto alimento, vel vomitu vel dejectione, ſiquidem in chylum tandem confici nequeat, eliminando.

At ſympathia iſta cerebri cum ſtomacho non eſt alia, quàm qua ei, nervis mediantibus, cum reliquis corporis partibus intercedit; videlicet, opium ventriculi primùm nervos conſtipat, ſtuporemque iis inducit, unde ſomni quaſi quædam fallax ſimulatio ſequitur: in naturali verò ſomno nervi relaxantur, feriantúrque; tamen ex qualibet graviori partis alicujus, ſtomachi putà, affectione ad motum ſtatim & vigiliam excitantur.

XLI.

Somnus hyeme utilior, quàm æſtate, non quia ventres ſunt calidiores, vel ſomni longiſſimi; ſed quia ante diluculum corpora fiunt actu calidiora, & ut talia maximè perſpirant, æſtate verò frigidiora.

Juſta corporis temperies, ratione caliditatis, ad perſpirationem ritè expediendam requiritur; ſcilicet, ne ex frigore illa nimis cohibeatur, aut ex calore nimio in ſudorem effluat.

Rectè itaque præcepit Celſus; " *hyeme totas* " *noctes nos conquieſcere oportere.*

XLII.

A ſomno diſcurſus puritas & corporis agilitas

ſignificant corpus illa nocte ad minus tres libras magna ex parte perſpiraſſe.

Ex mentis integritate atque alacritate æque benè dignoſcitur corporis conditio, ac ex ejus agilitate. Vide quæ de animi affectibus, ſuâ ſectione infrà pluribus expoſiturus eſt.

XLIII.

A ſomno meridiano capitis levitas indicat nihil perſpirationis heſternæ diei fuiſſe retentum.

Æſtate paululùm ante cibum optima meridiatio eſt: hyeme verò eo auxilio ad ſanitatem tuendam, certe apud nos, propter frigus & dierum brevitatem minus eſt opus. Verum à decubitu, ſi aliquid reſtiterit heſternæ perſpirationis, caput maximè afficitur: nempe ex ipſo poſitu plus perſpirabilis ei incumbet.

XLIV.

Somnus externas & internas partes univerſas humectat, quia attenuat perſpirabile, & valdè attenuatum per omnia membra illud diſpenſat.

Perſpiratio, niſi admodum inſenſibilis, vitioſa eſt; id eſt, niſi inviſibilibus effluviis è glandularum oris evaporet; ipſæ verò illæ glandulæ nuſquam non ſunt, certè ubicunque aut nervi aut membranæ ſint. Igitur ſubtiliſſimis vaporibus ab iis continuò emiſſis corpus univerſum intus extraque ſubinde humectatur, maximè ſomno non interrupto, præclaro illo perſpirationis authore.

Vigi-

XLV.

Vigilia movet à centro ad circumferentiam ſanguinem, qui eſt minus præparatus ad perſpirationem, quam in ſomno correptis.

Hoc verum eſt, ſi de cordis motu intelligatur; qui quidem in vigilantibus validior & concitatior eſt; qualibet tamen concoctio melius ſomno perficitur, ob integram naturalium functionum, quales univerſæ concoctrices ſunt, libertatem.

XLVI.

Somno concentrantur humores, unitur calor influens innato, aufertur ſitis, niſi prædominetur bilis, fit converſio ſanguinis in ſecundas humiditates, & corpora leviora fiunt.

Inter has ſomni laudes, utilitateſque minus intelligibiles ſunt humorum concentratio, & caloris utriuſque unitas: reliqua autem ſatis bene explicari poſſunt. Etenim ſitis humectatione aufertur; cùm ſcilicet ſanguis in ſecundas (*mallem dicere in tertias: quia chylus prima humiditas eſt; iſque è ſanguinis penu continuo ſuppletus in glandulis tertiatur*) *humiditates converſus ſit; id eſt, in humores glandulis, viſceribúſque concoctos: his nempe per omnes nervos membranaſque diffuſis, ſi quod fuerit ſupervacaneum, perſpiratione inſenſibili diſſipatur: unde corporis levitas, agilitas, vigor: item ſenſus excitantur, menſque erectior fit.*

XLVII.

Somno animales, vigilia vitales & naturales langueſcunt.

XLVIII.

Vigilia animales roborantur, vitales & naturales langueſcunt.

XLIX.

Per ſomnum magis interiora incaleſcunt, ipſaque magis leviora fiunt. Per vigiliam magis exteriora incaleſcunt, ipſaque magis leviora fiunt.

Hi tres aphoriſmi ex falſis notionibus de ſpiritibus neſcio quibus dependent; illud verum eſt, dum ventriculus alimento repletur, interna ejus perſpiratio ferè major eſt: atque ita interna partes, quatenus perſpiratio intus vertitur, & calidiores levioreſque fiunt; dum verò vigilamus, ex ſolâ partium tenſione, aliâve levi exercitatione, externa magis incaleſcunt, & ex perſpiratione extrà diſſipatâ, leviora quoque fiunt.

L.

Per nimium ſomnum interiora & exteriora frigeſcunt, humores impinguntur, redduntur imperſpirabiles, & corpora ponderoſiora fiunt.

Ex nimio ſomno cor glandulæque languent torpentque: humoreſque adeo retenti ob moram craſſeſcunt atque imperſpirabiles fiunt, unde frigoris ſenſus & pondus.

LI.

Corpora bilioſa per nimium ſomnum valdè læduntur, non quia recrementa tertiæ coctionis fiunt imperſpirabilia, ſed quia fiunt mordaciſſima,

ciſſima, feriuntque deinde caput & alia viſcera.

Corpora, quæ multam bilem gignunt, ex nimio ſomno læduntur; quòd ex ejus miſtura cum pituitoſis glandularum humoribus perſpirabilia acerrima fiunt, quæque ſic capiti aliiſque viſceribus vehementer moleſta ſunt; iſta autem infectio à chylo ferè bile contaminato incipit, & in glandulas uſque per ſanguinem transfertur; nam bilis nuſpiam fit, niſi in hepatis vaſis excretoriis: & regurgitatio ejus, ſi unquam fiat, ex rariſſimè contingentibus eſt: ſæpe tamen reflua eſt per vaſa lactea, interdum ſincera, interdum chylo commiſta. Quæ autem Borellus *de bilis circulatione ſcripſit, fabulæ ſunt.*

LII.

In dormientibus ſtragulis detectis magis impeditur perſpiratio, quam in vigilantibus veſtibus denudatis; cum ob quietem dormientium, tum quia calor externarum partium refugit ad intra.

Aliquo modico & temperato cordis motu opus eſt, ad glandulas perſpirabili ſupplendas. Iſte autem motus in ſanguineis animalibus à calore dependet, qui in dormiente ſtragulis denudato ab aëre frigido facilius minuitur ob perpetuam quietem, quàm in vigilante non veſtito: cujus quidem aſſiduus motus ſubinde calorem excitat renovatque.

LIII.

Inſolita vigilia reddit corpora primis diebus ponderoſiora & debiliora: ponderoſiora, quia

poſt evacuationem excrementorum perſpirabilium relinquitur crudus ſuccus per ſe, & per accidens ponderoſus: debiliora, quia ubi eſt cruditas, ibi non fit converſio, & per conſequens virtutes langueſcunt.

De pondere ex materia retenta ſatis conſtat; nam vigilantes ægrè atque lentè perſpirant ob perpetuam partium conſtrictionem: ſed cur vires etiam minuantur, non ita perſpicuum eſt; niſi dicamus debilitatem ex fatigatione tandem oriri; ſcilicet ex nimio corporis uſu atque agitatione; quæ ſanè unica vigiliæ notitia eſt.

LIV.

Si ſomnus poſt vigiliam immoderatam fuerit ſeptem horarum, perſpiratio erit major conſuetâ ad libram circiter.

Illud ſanè inſigne eſt ſomni beneficium, ut quod, ſupra conſuetum onus, retentum ſit, perſpiret; idque ex crudo concoctum & inſenſibiliter; ſomnus itaque non tantùm facilitat perſpirationem, ſed & mirificè adjuvat concoctionem glandularum; ex quâ ultimâ ſanitatis perfectio eſt.

LV.

Vigiliæ perſeverantes reddunt corpora minus ponderoſa, non ob majorem perſpirationem, vel evacuationem ſenſibilem, ſed quia quantum amittitur pinguedinis & carnis, tantum non remittitur.

Quia præter ſupervacaneæ materiæ perſpiratio-

tio-

tionem, etiam quotidie aliquid amittitur à priſtino pondere; ſcilicet ex concoctionis defectu.

LVI.

Horis matutinis corpus eſt, & ſentitur minus grave: eſt, quia per ſomnum præcedentem tres libræ excrementorum perſpirabilium exhalarunt: ſentitur, tum quia eſt levius, tum quia per coctionem ciborum facilè perſpirabilium auctæ ſunt vires.

Potius ex debita, ut arbitror, concoctione, & continuâ partium ad motum ſenſumque deſtinatarum humectatione vires augentur; quorum omnium ſomnus auctor eſt; quàm quod aliquid ponderis adjectum ſit ex alimentis; cùm id ex Trutinâ nihil eſt. Vide ſuprà aph. 77. ſectionis tertiæ.

LVII.

Corpus vigiliâ inſolitâ reddi poteſt majoris ponderis, ſi cibus, quo alitur, ſit perſpirationi ineptus.

Scilicet, ſi alimentum ſit è valentiſſima materia, malique ſucci; vel ſtomacho ab inſolitâ vigiliâ infirmato minus idoneum.

LVIII.

Tam copioſa eſt corporis exhalatio in dormientibus, ut non ſolum ægri cum ſanis cubantes, ſed ſani inter ſe bonas vel malas diſpoſitiones ſibi ipſis invicem communicent.

Infectionis ratio in occulto eſt; certe effluvio-

rum inviſibilium vis admiranda eſt, ſive ea per contactum, aut per vias ſtomachi, ſalivâ commiſta, atque ſanguini tandem communicata fuerint; imò ſic perſpiratio ſani quoque cujuſdam hominis minus ſano levamini eſſe poteſt.

Additi ab Auctore.

LIX.

A cibo ſomnus, à ſomno coctio, à coctione utilis perſpiratio.

Alimentum ſomni, ſomnus concoctionis, concoctio perſpirationis author eſt.

LX.

Diacydonium non ſtatim à cœna, ſed poſt primum ſomnum excitat ſomnum, dummodo non ſuperbibatur.

LXI.

Diacydonium cum cinnamomo roborat ſtomachum, roborato ſemper ſomnus fit.

LXII.

Modicum vini generoſi & allium conciliant ſomnum & perſpirationem: ſi verò plus juſto ſumantur, utrumque prohibent: perſpirabile tamen in ſudorem convertunt.

Quæ ſtomachum roborant, concoquunt, & perſpirationem excitant: ſi verò eorum nimia ſumantur, ſudorem movent; attende admirandos effectus

effectus medicamentorum exiguâ præter fidem quantitate exhibitorum, in Mithridatio putà, aliisque veteribus compositionibus. In modis sane quorumlibet medicamentorum assignandis mirifica antiquorum peritia fuit.

LXIII.

Ille verè longævus, qui quotidie bene concoquit, & digerit: coctio fit somno, & quiete; digestio vigilia & exercitio.

Digestio concoctione latius patet; nempe quæ universas à ventriculo concoctiones evacuationesque respicere videatur.

LXIV.

Lassitudo à somno, si solito exercitio tollitur, defectus erit in digestione, non in concoctione.

Id est, in expulsione perspirabilis; & in excrementis primæ & secundæ concoctionis eliminandis.

LXV.

Dum à somno surgimus cum solito pondere, sed cum majori lassitudine, hæc, nisi solito exercitio tollatur, cruditatum cumulum, cibi corruptelam, vel nimium coitum significat.

Ex cruditate in glandulis atque imperfectâ colliquatione cibi in ventriculo & intestinis, aut ex nimia venere vires minuuntur; scilicet ex defectu primæ concoctionis.

LXVI.

Somnus meridianus insolitus viscera omnia lædit, hebetatque perspirationem.

Iis tantum meridiandum est, quibus id vel consuetum est, vel quibus hesterna cruditas adhuc perspirationi impedimento est. Vide sup. aph. 37,38.

LXVII.

Lassitudo post somnum tollitur iis quæ facilem perspirationem reddunt: hæc sunt, jejunium, exercitium, vigilia, & ira.

Jejunium superflui augmento obstat: ira autem, vigilia, atque exercitium cordis vigorem incitando, superfluum tollunt.

LXVIII.

Somnus strato & laxo corpore nocet: contracto juvat: Viscera unita coctionem habent facilem: laxa difficilem.

Corpus plene rectaque extensum constringitur, musculique nimium tenduntur; corpus verò in se contractum, membrisque paululùm recurvatis, laxatur; quemadmodum embryonis in utero positus se habet; in hoc itaque ultimo situ decubitus sanior est; quia sic melius concoquitur, & expeditior transitus est de concoctione in concoctionem.

LXIX.

Sanis si à somno sudor frigidiusculus accidat, minus justo perspirant, & temporis cursu si idem accidat, fiunt podagrici.

Sudor

Sudor à ſomno frigidiuſculus cruditatem in glandularum meatibus indicat: ex cujus accumulatione tandem Arthritis oriri poſſit.

LXX.

A nimio ſomno & nimio meri potu ſuffocantur vires: à nimia vigilia & exercitio reſolvuntur: hæc omnia coctionem diminuunt, & diminuta ceſſat utilis perſpiratio.

Nervi & membranæ ita nimis humectantur: ex defectu verò humidi reſolvuntur: at ab iſtis omnibus prima certe concoctio atque ultima malè ſe habent.

DE EXERCITIO & QUIETE.

SECTIO QUINTA.

APHORISMUS I.

IN motu violento corpus occultè minus perſpirat, quàm in aurora poſt novem vel decem horas ab aſſumpta cœna.

II.

Quod in motu violento per poros evacuatur, eſt ſudor & perſpirabile occultum: ſed ut violentum magna ex parte elevatur ex incoctis ſuccis: rarò enim tantum cocti perſpirabilis in corpore colligitur, quantum per violentiam evacuatur.

COMMENTARIUS.

Id eſt, parum inſenſibiliter perſpirat; quòd à tanto motu ferè ſudor effluit, qui inſenſibilem perſpira-

ſpirationem impedire ſolet magna ex parte ; iſte autem ſudor oritur ex maſsâ ſanguineâ in glandulas vehementer propulsâ ; quæ raptim ſub forma liquoris cujuſdam immaturi effunditur. Verùm ut iſta materia fiat occultum perſpirabile, & morula quædam, & cordis temperatior motus, qualis ferè eſt dormientium, deſiderantur. Vide ſuprà ſect. quartâ. aph. 6.

III.

Sudor ſemper eſt à cauſa violenta, & ut talis, (ſicut Statica experimenta docent) impedit coctorum perſpirabilium occultam excretionem.

Occulta tamen coctorum perſpirabilium evacuatio ſola ſalutaris eſt. Vide ſuprà ſect. 4. *aph.* 3.

IV.

Longè magis perſpirat corpus in lecto quieſcens, quam in lecto frequenti & crebra agitatione circumvolutum.

Idem ſuprà expoſitum eſt ; nempe ex conſtrictione partium, quæ ferè relaxantur in quiete.

V.

Longo itinere minus defatigantur hilares & iracundi, quam timidi & mœrentes : illi enim magis ſalubriter, hi verò minus perſpirant.

Ex ira & hilaritate mens erectior eſt ; ipſúmque cor ad vegetiorem quendam motum incitatur ; unde perſpiratio certè plenior : ex ſolâ verò perſpiratione vires ſervantur recreantúrque : timidis autem & mœrentibus omnia contraria ſunt.

Cor-

VI.

Corpora quæ à nimio exercitio illico cibantur, læduntur: quia, ut defeſſa & cibo gravata minus perſpirant.

Imo ut defeſſa tantillo cibi, donec debitè concoquatur, vix ſuſtinendo ſunt; quòd ventriculus, ut reliquæ corporis partes, à nimio exercitio incaleſcit ex levi quadam febricula. Vide ſuprà ſect. tertiâ aphor. 94. 95.

VII.

Exercitium poſt ſeptimam uſque ad duodecimam horam ab aſſumpto cibo, magis reſolvit inſenſibiliter horæ ſpatio, quam tribus horis alterius temporis.

Quia poſt ſeptimam chylus ex toto jam venas ſubierit, ſuámque materiam diffiandam glandulæ concoxerint; ideo exercitium tunc adhibitum plenius evaporat: aliis verò horis, aut tardè nimis, nempe cum parum aut nihil ſuperfluum relictum ſit in glandulis, aut maturiùs eſt, quàm ut quicquam in glandulas tranſierit.

VIII.

Evacuatio inſenſibilis quæ fit ab exercitio violento, impedit ne ſucceſſivè remittatur, quod amittitur: imo ſi eadem perſeveraverit violentia, corpus reddetur adeo leve, ut in pluribus de futura tabe verendum ſit.

Ex perpetuo exercitio violento corpus tandem fit leve ac macilentum: quòd prater ſolitum ſuper-

perfluum ex quotidiano chylo inſenſibiliter perſpiratum, aliquid etiam quotidie de ipſa veteri ſanguinis maſſa diſſipatur.

IX.

Exercitio corpora leviora fiunt: omnes enim partes, præcipuè muſculi & ligamenta, motu ab excrementis purgantur: perſpirabile ad exhalationem præparatur, & ſpiritus tenuiores fiunt.

Nervi, membranæ, ligamenta, muſculique omnes exercitio humectantur: ab iſtâ verò humectatione, quod ſit ſuperfluum, ad evaporationem concoquitur.

X.

Motus præparat corpora ad excretionem excrementorum ſenſibilium & inſenſibilium; quies magis ad inſenſibilium.

Iſta præparatio in debita concoctione conſiſtit: motu autem excrementorum ſenſibilium deſcenſum atque inſenſibilium expreſſionem molimur: ex quiete verò morula quædam perſpirabili in glandulis rite conficiendo neceſſaria adhibetur.

XI.

Si corpus à cœna in lecto quieverit decem horarum curſu, optimè perſpirabit: Si adhuc diutius quieverit, ſtatim incipiet diminui tum ſenſibilis, tum inſenſibilis excretio.

Nempe ex penu ſuperflui jam ex magna parte per-

perſpirato. Robuſtis ſatis ſunt ſeptem horæ; imbecillis, ut ſuprà, decem deſiderantur.

XII.

Quies longa efficit corpora ægrotantia ponderoſiora, tum quia perſpirabilia excrementa motu ad excretionem præparantur; tum quia quiete, cibi & potus, ſi inſoliti ſint, vel debito copioſiores, ut in ægris accidit, non digeruntur, & inde omnia mala, & ſæpiſſimè mortes eveniunt.

Humores ad perſpirationem concocti motu fere diſſipantur: longior autem quies ægrotantes maxime lædit, quia ad ſe movendos prorſus inepti ſunt.

Cibi inuſitati hic debito copioſioribus rectè annumerantur, quia conſuetis concoctu longe difficiliores ſunt; atque adeo inutiles, maxime ægris & valetudinariis; idem dicendum eſt de medicamentis, eorumque copia, præcipue metallicis pleriſque, quòd ſuâ naturâ ægre, ſi unquam, domantur. Neque audiendi ſunt vani iſti chymici de iſtiuſmodi medicamentorum torturis & mangonio.

XIII.

Si diu jacenti dolores pedum ſuperveniant, remedio eſt ambulatio: ſi iter facienti, quies.

Adde decubitum quieti; ſcilicet ob contrarium venarum poſitum; ſic in utroque corporis extremo, circulationis ſanguinis defectus, ſi quis fuerit, optime compenſatur.

Duo

XIV.

Duo ſunt exercitia, alterum corporis, & alterum animi: corporis, evacuat ſenſibilia excrementa; animi, inſenſibilia magis, & præcipue cordis & cerebri, ubi ſedet animus.

Mens irrequieta & affectibus diſtracta cor pulmonémque vehementer exagitat; ipſum quoque cerebrum, & reliqua viſcera; itidem eorum glandulas. Ut autem partis hujus vel illius perſpirationem præ reliquis promoveat, quomodo id fiat, non ſatis video; profectò nec cor nec cerebrum per ſe perſpirant, niſi ope glandularum ſuis quaque membranis nerviſque inſitarum.

XV.

Nimia animi quies magis prohibet perſpirationem, quam corporis.

Quies corporis ſi non nimia ſit, perſpirationem, ut dictum eſt, promovet; quia tum cor, aliaque omnes functiones naturales ſui juris ſunt; at animus ſegnis ipſum cordis motum omneſque naturales actiones deprimit, infirmatque.

XVI.

Animi exercitia, quæ maximè faciunt exhalare ſpiritus, ſunt ira, pericharia, timor, & mœſtitia.

Vide aphor. 2. ſect. 7. ea quidem omnia perſpirationem excitant: ira verò & lætitia maxime; ſed iſtos ſpiritus à perſpirabili diſtinctos neſcio.

Cor-

XVII.

Corpora in lecto quiescentia vehementi animi motu agitata ut plurimum magis resolvuntur, & levioris ponderis fiunt; quam si animo placido cum vehementi corporis motu, sicut fit pilæ ludo, agitarentur.

In ludo pilæ putà, propter variam partium constrictionem, nunc pulmonis, nunc ipsius cordis, vires quodammodo conservantur; in lecto autem, quiescente ac tanquam resoluto corpore, cor, ex animi affectibus, vehementer exagitatur, perspirabiliumque ingens consumptio fit ex relaxatis meatibus glandularum.

XVIII.

Exercitio nimio excrementa primæ & secundæ coctionis magna ex parte per totius corporis ambitum dispensantur; ideò alvus exiccatur; corpora tamen fiunt leviora, quia longè major est evacuatio insensibilis, quam excrementorum crassorum excretio per alvum facta.

Ex nimio exercitio chyli & sanguinis superfluitates per insensibilem perspirationem vehementer expelluntur; ideo alvus exiccatur, atque indurantur scybala; scilicet ab illâ pleniore evacuatione per glandulas cutaneas: corporaque adeo leviora fiunt propter perspirabilis emissi copiam.

XIX.

Exercitium animi, & corporis violentum reddit corpora levioris ponderis, efficit velocem senectutem, & mortem præmaturam minatur; citius

citius enim ex Philoſopho moriuntur exercitati quam non exercitati.

Non tantùm ſucci alibiles, ſive qui intra circuitum ſanguinis ſint, præter modum minuuntur, ſed & ipſa organa viſceráque ex nimio & violento uſu detrita pereunt.

XX.

Exercitium violentum à corpore, cibo, vel crudo ſucco referto, aufert pondus ſenſibilium excrementorum minus ſolito: inſenſibilium fere nihil.

Quia ſenſibilium excrementorum parum adhuc accumulatur: minus verò inſenſibilium, quæ omnium remotiſſime à ventriculo conficiuntur: utpote ex tertia atque ultima concoctione nata: nempe ob concoctiones depravatas. Igitur quies & abſtinentia in iſtis caſibus, ſcilicet & recenter cibato, aut cruditatibus referto, imperanda ſunt.

XXI.

Exercitio corpus minus perſpirat, ſomno magis, & magis lubrica redditur alvus.

Exercitio etiam modico, ob conſtrictionem muſculorum meatus glandularum anguſtantur, & corpus minus perſpirat: at à violento ob vehementer exactam perſpirationem ſiccatur alvus; contrà ſomno alvus mollior & lubrica fit; imo univerſum corpus eo humectatur, in qua humectatione virium reficiendarum unica ratio eſſe videtur.

Fri-

XXII.

Frictiones & cucurbitulæ in refertis crudis ſuccis impediunt perſpirationem.

Frictiones, perinde ut cucurbitulæ, ſi ritè adhibeantur, materiam demere exiſtimatæ ſunt: at cruditates propter craſſitiem & viſcoſitatem ſuam nec per ſe effluere, nec commode iis artibus extrahendæ ſunt.

XXIII.

Tunc exercitium eſt ſaluberrimum, quando poſt factam primam & ſecundam coctionem corpus reducitur bis in die ante cibum ad conſuetum pondus.

Exercitium optime adhibetur à finitâ ſupervacanei perſpiratione, ſcilicet paululum ante cibum; idque fieri poteſt, ſi modice cibetur, bis quotidie.

XXIV.

Natatio ſtatim poſt exercitium violentum, mala: valde enim impedit perſpirationem.

Maxime ſi natatio ſit in frigidâ, aut marinâ.

XXV.

Exercitium violentum ubi ſpirat ventus, malum.

A vento itidem meatus clauduntur; ſcilicet conſtringuntur ex renitentia: ita ſpiritus difficilis ob retentum perſpirabile in pulmonibus.

A

XXVI.

A vento adiapneuſtia : à motu acrimonia.

A motu vehementi calor ; ex vento in perſpirando morula ; ſic humores incenſi acres fiunt.

XXVII.

Equitatio reſpicit magis perſpirabile partium corporis ſupra lumbos, quam infra ; inter autem equitationes tolutans ſaluberrima, ſicut ſuccuſſans inſaluberrima.

Ab equitatione ſanguinis motus à pedibus ſurſum verſus prohibetur ; nempe ex poſitu corporis preſſuràque partium gravi in ſellam ; ita perſpirabile infra lumbos minuatur neceſſe eſt ; certe ex equo ſuccuſſante ad iſtam preſſuram accedit, etiam viſcerum vehemens concuſſio.

XXVIII.

Vectio in lectica, nec non in cymba, corpora minus diſponit ad debitam perſpirationem, quam deambulatio.

XXIX.

Cymbæ & lecticæ motus ſi diu duret, ſaluberrimus, tunc ſolum ad debitam perſpirationem mirifice diſponit.

Iſtæ vectiones ad quietem fere accedunt : Itaque ſi inſuetis diu durent, quòd admodum temperatus ſit motus, optime perſpirationem promovent.

Vectio

XXX.

Vectio in curru omnium violentissima est; non enim solum perspirabile incoctum exspirare facit, sed etiam solidas corporis partes, & maximè renes offendit.

Magna differentia est in hoc genere gestationis: & sunt currus quidam hodierni, qui ad lecticas proxime accedunt; à vulgaribus verò non aliter, quàm ab equo succussore, & cerebrum & renes, id est, imi lumbi malè mulctantur.

XXXI.

Saltus primò vires ad intra trahit, deinde ad extra cum impetu propellit, & cum violentia coctum simul cum incocto expellit.

In saltu primum spiritus inspiratus ad augendas vires valde comprimitur, mox idem extrà ejaculatur cum violentia; quo sane coctum cum crudo vehementer expellitur.

XXXII.

Disci exercitium compositum ex motu moderato & violento, deambulatione scilicet & agitatione brachiorum, perspirationi conducit.

XXXIII.

Tripudiatio moderata, & sine saltu, proxime ad deambulationis moderatæ laudes accedit: perspirabile enim coctum moderatè expellit.

Additi

Additi ab Auctore.

XXXIV.

Ubi perſpiratio in ſanis deficit, exercitio ſarcitur.

Diſci & Pilæ luſus, qualis in viridariis noſtris amœniſſimis Anglicanis habetur, optima ſanè exercitatio eſt; item tripudiatio modica citra ſaltum; hæ tamen omnes poſtponendæ ſunt uni ambulationi omnium longe ſaluberrimæ: ſcilicet quod egregium ſit perſpirationis remedium, ubi in ſanis defecerit.

XXXV.

A nimio exercitio fibræ ſunt duræ, unde ſenectus, quæ eſt univerſalis fibrarum durities: hæc condenſando meatus calorem ſuffocat: mollities aperiendo longævitatem facit.

Per fibras intellige vaſa minima; *in quibus ſunt etiam meatus glandularum minimi: horum quippe apertio, ſuâque integritate conſervatio longævitatem præſtat.*

XXXVI.

Qui vult diutiſſime juvenilem faciem conſervare, caveat ne ſudet: vel nimium præ calore perſpiret.

Vehemens ſudatio, præterquam quod vires debilitat, glandularum meatus præter modum laxat; unde ex eorum iterata contractione cutis ſit rugoſa.

DE VENERE.

SECTIO SEXTA.

APHORISMUS I.

NImia abſtinentia à coitu, & nimius uſus, impediunt perſpirationem, ſed nimius uſus magis.

COMMENTARIUS.

Semen quidem genitale moleſtiſſimum eſſe poteſt, quòd quaſi animatum quoddam ſit; certè velut maſſa quædam ſupra fidem innumerabilium animalculorum: omnis autem vel levis corporis vexatio, ſi aſſidua ſit, perſpirationem impedit ex conſtrictione meatuum. At immodica venus magnopere afficit, quòd de natura convulſionum ſit.

II.

Poſt coitum immoderatum quarta pars ſolitæ perſpirationis in pluribus prohiberi ſolet.

A debilitate partium, poſt immodicum coitum reſolutarum, maxime cordis: quantum autem per-

perſpirationis, tantum virium, & ſanitatis amittimus.

III.

Mala à nimio coitu orta mediatè à prohibita perſpiratione, immediatè à læſis concoctricibus dependent.

Ex inguine ſtomachus præcipue patitur, malumque ab eo incipit, mox id transfertur in glandulas: at hæc omnia ex defectu virium à venere amiſſarum. Vide infrà plura ad eundem ſenſum. aph. 10. 14. 15.

IV.

Cognoſcitur coitum profeciſſe, ſi à ſequenti ſomno nulla ſentiatur laſſitudo, nec ulla corporis mutatio facta ſit in gravitate, vel levitate.

Igitur ſemen iſtud ejectum eſſe quid ſupervacuneum, atque ſalutare, pondus & agilitas indicant. Vide infrà aph. 9.

V.

Diuturnæ venereorum cogitationes, modò gravius, & modò levius efficiunt corpus; gravius ſi pleno, levius ſi vacuo fiant ſtomacho.

In pleno concoctionis impedimentis iſtud quoque adjicitur: ſi tamen id jejuno fiat, cor, perinde ac reliqui affectus graviſſimi, vehementer exagitat; unde perſpirabilium etiam non ſupervacaneorum crudorumque diffiatio.

VI.

Poſt nimium coitum cum muliere, quam maxime concupita, non ſentitur illicò laſſitudo: animi enim conſolatio juvat tunc perſpirationem

cordis, & auget ejus robur, unde in ipso quod amittitur, promptius remittitur.

Ista cordis perspiratio, nisi de universa corporis perspiratione intelligatur, non bene exposita est: quæ tamen ab ejus motu primariò dependet.

VII.

Propensi ad coitum si temperent libidinem, illico succedit corporis agilitas, quia tales melius perspirant.

Ex abstinentia à venere corporis agilitas & mens erectior est; quòd idcirco perspiratio benè se habeat; an animalculorum propagatio, atque accumulatio, ex eorum perpetuis motibus, aliquid ad excitandum cordis vigorem conferant?

VIII.

Immoderatus coitus facit perspirare cruda, quæ deinde carnes frigidas efficiunt.

Ex vehementi agitatione partium, si qua perspirata fuerint, ea cruda esse oportuit; frigiditas verò carnium oritur ex negatâ perspiratione insensibili; quâ non solùm humectamur ex omni parte corporis, sed quatenus ea aëre quodam sulphureo & quasi flammeo miscetur, subinde calescimus. Vide infrà aph. 38.

IX.

Coitum non nocuisse, hæc indicant: urina æquè cocta ut ante, corporis agilitas, respiratio facilior, & idem fere corporis pondus perseverans; eadem tamen servata eorum quæ ingeruntur quantitate & qualitate.

Vide suprà aph. 4.

Præsens

X.

Præsens vulnus immoderati coitus est stomachi refrigeratio: futurum, prohibita perspiratio, unde facile fiunt palpitationes in superciliis & artubus, & deinde in membris obtinentibus principatum.

Id est, à nimia venere ventriculus malè concoquit, & refrigeratur eo sensu, qui suprà ad aph. 8. expositus est.

Palpitationes autem sive isti insultus nervorum oriuntur ex obstructis, ut arbitror, crudo quodam ac frigido succo crassescente meatibus glandularum, ad membranas nervosque præcipue pertinentium; scilicet ut se eo liberarent.

XI.

Coitus in æstate magis nocet: non quia corpus magis perspirat, sed quia coctio, cum fit minor, deperditum difficilius resarcitur.

Eadem ratio senes obligat esse continentes; quippe his multo tardior concoctio est; certe digestio per reliquas concoctiones; itaque difficilius restauratur, si quod perditum sit.

XII.

In actu venereo multum crudi perspiratur, & si diu duret, cruda transferuntur à centro ad corporis ambitum, fiunt obstructiones, & inde alvus supprimitur.

Scilicet ex propulsione violenta, antequam concoqui possit in perspirabile occultum; & si vis ea diu duret, ex toto corpore cruda dissipantur, meatusque tandem obstruuntur: ipsáque alvus, ex defectu perspirabilis interni, minus humectatur supprimiturque.

XIII.

Quanto quis majori coëundi cupiditate conflagrat, tanto ejus uſus immoderatus minus lædit.

Propter copiam & majorem acrimoniam genituræ, an ipſam potius viventem genituram dicam?

XIV.

Coitus immoderati detrimentum præcipuè manifeſtatur poſt ſomnum ſequentem; tunc enim ex ſtaticis experimentis cognoſcitur perſpirationem eſſe impeditam, & cibum eſſe male digeſtum, nec non ſtomachum valde læſum.

Vide quæ ſuprà comprehenſa ſunt aph. 3. *&* 10.

XV.

Coitus lædere ſolet primam coctionem, primo diminuendo perſpirationis promptitudinem, deinde in crudam qualitatem convertendo cibum.

Perſpirationis promptitudo ex violentâ conſtrictione coitûs immoderati primo diminuitur: ex viribus vero reſolutis ab iſta venere concoctio ventriculi frangitur. Igitur cruditas tandem à ſtomacho in glandulas tranſmiſſa obſtructiones parit.

XVI.

Qui coitu utitur, & ſperma non emittit, minus debilitatur. Itidem ſi die ſequenti utatur, & emittat quod die præcedenti fuit præparatum, minus debilitatur.

At metus eſt, cum ſemen genitale de vaſis in vaſa moveatur, ne ipſa tandem illa vaſa ex nimiâ repletione aliquo modo vitientur, vel acrimonia tranſlatæ atque accumulatæ materiæ, vel interitu animalculorum putreſcentium.

Illi

XVII.

Illi qui coëundo ſperma ex ſtudio non emittunt, in tumorem teſticulorum facile incidunt: ſperma enim eſt imperſpirabile.

A motu tamen ſeminis ab omni parte teſticuli tumidi fiunt; cùm autem iſtud ſemen accumulatum ex animalculis maximam partem conſtiterit, ideo in auras non eſt diſſipabile. Neque alii ulli humores, non animati, perſpirabiles ſunt; etiamſi de penu ſuo ſemper aliquid inſenſibiliter evaporant: atque hæc radiatio vires dat. Verùm ſi quandò iſti humores nimiùm effundi & ſenſibiliter diſſipari contingant, corpus valde patitur; ex urina diabetes; ex bile in ictero incredibiles languores fiunt: ex pituita extrema macies; perinde ut ex inguine vehementer inanito non rarò Syncope.

XVIII.

Coitus immoderatus poſt ſtomachum lædit magis oculos.

XIX.

Coitus immoderatus lædit viſionem, quia ab oculis ſubducit maximam ſpirituum copiam; inde tunicæ oculorum præduræ & rugoſæ, nec non meatus minus pervii redduntur.

XX.

A diminuta perſpiratione fibræ tunicarum oculorum opaciores; inde viſio fit per ſpatia perexigua, qualia ſunt in cancellis: Specilla uniunt objecta in cuſpidem, ut diſtinctè per unum ſolum ſpatium videatur.

Ex inſenſibili perſpiratione graviter impeditâ, oculorum tunicas poſſe contrahi & corrugari veriſimile eſt; nempè quadam vaſa minima ad glan-

dulas pertinentia inareſcere; alia verò multa, ob humores valdè incraſſatos lentoſque, vix uſui amplius eſſe, ad humectationem præſtandam: at oculi præ reliquis corporis partibus undique ſtipati innumeris glandulis maximam & perpetuam humectationem requirunt. Quid autem ſibi vult iſta ſpirituum copia, tanquam à materia inſenſibiliter diſſipata, diſtincta, prorſus equidem ignoro.

XXI.

A coitu immoderato diminuitur calor naturalis; à diminuto calore diminuta perſpiratio; à diminuta perſpiratione flatus & palpitatio.

Ex uno ſtomacho læſo omnes facultates itidem læduntur; calorque partium tam internarum quàm externarum diminuitur; nam ex concoctionum integritate (quarum & prima & præcipua eſt illa ventriculi) caloris fomes, ejuſque accenſio diſpenſatioque oritur.

XXII.

Coitus immoderatus poſtulat cibos paucos, & boni nutrimenti.

Nempe propter vitium ſtomachi, ex coitu immoderato labefactati.

XXIII.

Coitus calefacit jecur & renes, quia excitatus calor minus exhalat: refrigerat verò ſtomachum, cerebrum & cor, quia per meatus patentiores excitatus omnino & proprius aliqua ex parte propterea reſolvitur.

Verùm calor omnium partium unus eſt; iſque ex bonâ concoctione continuò renovatur: ex eadem verò diminutâ ad proportionem remiſſior eſt.

Hinc

XXIV.

Hinc coitus immoderatus in hepate bilem, in renibus nephriticum affectum, in ſtomacho crudum ſuccum, in cerebro catarrhum, & in corde palpitationem & ſyncopen.

Ex nimia venere omnes facultates malè mulctari in confeſſo eſt: omnia autem ea mala ex laſo ſtomacho, perſpirationeque diminuta proveniunt: ita & humores quique vitiari, & multiplicari poſſint; qualis eſt bilis in hepate; pituita circa fauces, pulmonem, & cerebrum; item nephritis ex renibus labefactatis, &c. Vide infrà aph. 42.

XXV.

Edulia poſt nimium coitum ſi flatus gignant, ut oſtreacea & muſtum, pernicioſa: impediunt enim ne ad conſuetum pondus corpora reducantur.

Quia edulia flatulenta novo impedimento ſunt ſtomacho infirmato, unde cruditates ad glandulas transferuntur; ex quo major ponderoſitas.

XXVI.

Macilentis magis nocet coitus, quia magis calefiunt, & magis refrigerantur.

Macilenti ferè imbecilli ſunt, quòd in infimis ſanitatis limitibus ſunt; ideo febricula opportuniores ſunt; & amiſſis viribus frigidiores fiunt.

XXVII.

Coitus immoderatus illico maximè leve efficit corpus, quamvis deinde perſpirationem prohibeat: eſt enim vehemens corporis & animi motus; corporis, quia omnia membra conquaſſantur: animi, quia reſolvitur quod colligat animum corpori, ſpiritus ſcilicet vitalis.

Vitalem ſpiritum diſſipari, id eſt, vires corporis plurimum diminui ex vehementer propulſa perſpiratione & ſuperflui & neceſſarii: unde corporis mira levitas infra conſuetum pondus.

XXVIII.

Si poſt coitum ſomnus laborem faciat, ex coitu major facta eſt ablatio, quam ex ſomno facta ſit vitalis ſpiritus additio.

Pone hoc etiam inter indicia malorum ex venere. Vide plura ſuprà aph. 3. 10. 14. 15.

XXIX.

Poſt nimium coitus uſum, ſomnus trahit cruda ad cor : unde languor, prohibita perſpiratio, & ponderis augmentum.

Cruda ad cor trahere abſurdum eſt: at id debilitatur cum reliquis viſceribus: imo languor præcipue cor reſpicit, utpote omnis motus auctorem. Verùm ſi quantitatem humoris viſibilis in coitu amiſſi perpendamus, parvi ſanè momenti eſſe videtur, nec à vigecuplo ſanguinis miſſi tantùm infirmamur. An itaque ſemen quatenus animatum, vigori noſtro, & quomodo conducat ?

XXX.

Senes ex uſu moderati coitus fiunt ponderoſiores & frigidiores: juvenes verò leviores & calidiores.

Quia in ſenibus tardius reficitur iſta materia, quæ ejecta juvenes levat.

XXXI.

Coitus in juvenibus, animalem, vitalem, & naturalem facultatem roborat: animalem per motum expurgat, & ſopitam excitat; naturalem

lem per evacuationem ſuperflui; & vitalem per lætitiam.

Verum ex facultatibus naturalibus alia, ſi quæ ſint, omnino dependent.

XXXII.

Cibus copioſior ſolito, poſt immoderatum coitum, interimeret, niſi ſuccederet aliqua ciborum corruptela.

Vel ſurſum vel deorſum expulſa. Etenim ut concoqui nequeat à vitiato & infirmo ſtomacho; ita nec commodè in venis circulari; neque tandem à glandulis diſſipari.

XXXIII.

Dum eſt coëundum, parum vel nihil comedendum: dum eſt comedendum, parum vel nihil coëundum.

Coitus & cibandi diſtincta tempora ſervanda ſunt; quoniam uterque perſpirationem impedit.

XXXIV.

Si poſt coitus exceſſum nulla perſentitur laſſitudo, malum: id perinde ac in phreneticis fit ab incenſis ſpiritibus, qui exiccando, brevi ſpatio, roborant nervos & tendines, ſed paulo poſt imminuitur ſpirituum generatio; & vires derepente cadunt.

Præternaturalis quædam nervorum tenſio atque rigiditas ex nimiâ venere contingere poteſt, ut damnum non protinus ſentiatur, perinde ut in phreneticis: Verum in his malum ex perpetua quadam tenſione continuatur; in illis verò peractâ venere mox nervi ferè reſolvuntur, vireſque labefactantur.

Additi ab Auctore.

XXXV.

Coitus juvat excitatus à natura: à mente mentem & memoriam lædit,

Illud verisimile est, sperma humanum in adulta ætate, maxime propter victus hodierni fervorem atque acrimoniam, nec non copiam, retineri ferè amplius non posse; ut nec faminis sua menstrua, sed evacuari per se nocturnis pollutionibus: & quamvis ad ultimum vitæ terminum subinde gignetur, senibus tamen multo tardius & parcius, ut cavendum sit iis, ne consumatur: adeo omni ætati, sed maximè provectiore, valetudini conservandæ necessarium videtur.

XXXVI.

In debili ob coitum augetur corporis pondus: quia minus perspirat.

Vires jam infirmas amplius diminuit.

XXXVII.

Coitus importunus impedit perspiratum, quia diminuit vires: unde corpus fit majoris ponderis, nisi sequatur alvi fluor.

Alvi autem fluor ex corruptela ciborum perspirabile retentum aliorsum divertit.

XXXVIII.

Nimius coitus calefaciendo & exiccando magnam jacturam facit: si verò insensibili perspiratione remittatur caliditas, & alimento siccitas, nullam.

Ex

Ex coitu calor accenſus, atque in glandulis retentus inſenſibili perſpiratione eventilatur: attamen æque verum eſt, ejuſdem virtute nos incaleſcere. Nam integrâ glandularum concoctione & meatibus earum liberis perſpirabile diſſipandum, in quandam inviſibilem flammulam accenditur. Ex uno autem alimento & humectamur.

XXXIX.

Corporis agitatio in coëundo, inſtar canum, magis nocet, quam ſeminis emiſſio: Hæc ſolum viſcera, illa omnes nervos & viſcera defatigat.

XL.

Uſus coitus à cibo, & ſtando lædit; à cibo, viſcerum officia divertit; ſtando, muſculos & eorum utilem perſpiratum diminuit.

XLI.

Poſt motum, coitus inſalubris; poſt cibum, non ita; poſt ſomnum, ſaluberrimus.

Vide ſuprà aph. 33. *poſt ſomnum ſaluberrimus, quia major tum perſpiratio, & meatus minus apti ſunt claudi.*

XLII.

Coitus calefacit jecur, & refrigerat ſtomachum; à ſtomacho, crudus ſuccus; a jecore, bilis: unde paracea, & oris morſus. Remedio eſt victus tenuis & libera perſpiratio.

Viſcera malè affecta humores acres & vitioſos gignunt. Vide ſupra aph. 23. 24.

DE ANIMI AFFECTIBUS.

SECTIO SEPTIMA.

APHORISMUS I.

INter affectus animi, ira & pericharia corpora efficiunt leviora; timor & mœstitia graviora: cæteri verò affectus ut his participantes operantur.

COMMENTARIUS.

Vide infrà hujus sectionis aph. 48. *hilaritate atque ira cordis motus longè expeditior est; ideo & perspiratio quoque facilior. Contrà timor & mœstitia cordis motum contrahunt, tardantque. Adde respirationem in illis æquabilem plenamque; in his raram atque impeditam esse.*

II.

Mœrore & timore perspirat levius: ponderosius verò relinquitur: lætitia & ira utrumque.

III.

Hinc timentes & mœrentes facile obstructiones, partium duritiem, & affectus hypochondriacos patiuntur.

Lætitia & ira, ex majore cordis vi, omne perspirabile dissipant: in mœrore & timore cor fatiscit,

ſcit, tantumque quod levius eſt, evaporat; unde ex obſtructis glandulis, craſſo ſcilicet & incocto perſpirabili, melancholici fiunt. Vide infrà aph. 5. 27.

IV.

Qui ira, vel lætitia afficiuntur, nullam in itinere defatigationem perſentiunt; eorum enim corpora facile craſſum perſpirabile exhalant: quod non accidit, dum mœrore vel timore vexantur.

Iracundis, hilaribuſque ex aſſidua tenſione fatigationis ſenſus minor eſt: mœrentibus autem eſt quædam tanquam partium reſolutio.

V.

Perſpirabile ponderoſum plus juſto retentum ad mœſtitiam & timorem: leve vero ad lætitiam vel iram diſponit.

Diximus glandularum meatus eſſe perſpirabili & itinera & receptacula: quod, cum concoctum ſit, inviſibilibus effluviis diſſipatur; ut in lætitia, iráque: ſin crudum craſſumque ibi accumuletur, ægrè expellitur; ut in timidis, mœſtiſque. Vide infra aph. 8.

VI.

Nihil magis reddit liberam perſpirationem, quam animi conſolatio.

Quo ſcilicet tempore cordis motus placidus, & reſpiratio plena atque æquabilis eſt. Vide infra aph. 19.

VII.

Mœſtitia & timore facilè membra humore referta dureſcunt.

Ex humore craſſo & crudo, glandulis vaſiſque minimis impacto, membra indureſcere apta ſunt.

VIII.

Mœſtitia & timor impediunt perſpirationem craſſorum excrementorum perſpirabilium: & perſpi-

perſpiratio impedita à quacumque cauſa mœſtitiam & timorem facit.

Ex quodam circulo operantur; ſcilicet morbi corporis animum malè afficiunt; animique affectus corpus afflictant.

IX.

Mœſtitia, ſi diu duret, carnes frigidas facit: impedit enim ne perſpirabilium craſſa & frigida portio exhalet.

Nimirum ex ſolâ inviſibili perſpiratione, tanquam ex flammulâ quadam tenuiſſimâ incaleſcimus.

X.

Hinc febris, quæ poſt longam mœſtitiam ſuboritur, ſudores frigidos, & ut plurimum lethales molitur.

Ex accumulato imperſpirabili crudo mœror; cui ſi febris ſuperveniat, ferè funeſta; ob fatiſcentem atque irritam perſpirationem.

XI.

Acrimonia perſpirabilis retenti ob mœſtitiam commodè aufertur à pericharia; funduntur enim humores ſuaves, & deinde à corpore pondus & acrimonia tolluntur.

XII.

Ira & ſpes auferunt timorem & lætitia mœſtitiam: paſſio enim animi non medicinis, ſed alia paſſione contraria ſuperatur; contraria enim ſub eodem genere.

Humores crudi, in glandulis tantiſper retenti, ſalſedinem quandam urinoſam ex putredine acquirunt; ita ipſa urina, ſudorque acre quoddam atque ingratum ſpirant. Salſi autem iſtiuſmodi humores, caloris æmuli ſunt, ob glandulas leviter putà inflammatas. Cùm verò ex contrario affectu novum perſpirabile coctum glandulas ſubierit, vetus iſtud acre crudumque ſubinde expellitur.

Igitur

Igitur nec dubitare licet, quin dentur etiam medicamenta contra mœrorem; ſcilicet quæ ſenſus excitent, & perſpirationem mirificè expediant. Vide infra aph. 17. 30. 31.

XIII.

Non implicat, perſpirabile melancholicorum retentum eſſe frigidum, & acre ſeu calidum; tale eſt jecur hydropicorum febricitantium; frigidum videlicet reſpectu caloris naturalis, calidum reſpectu adventitii.

Perſpirabile retentum, ut acre, caloris ſenſum & febriculam movere poteſt: Cor tamen torpidum ſuoque motu labefactatum, ſimul horrore quodam nos & frigore afficere potis eſt.

XIV.

Morbi à melancholia, & ab aëre cænoſo in hoc conveniunt, quod immediatè oriantur à craſſitudine perſpirabilium retentorum: mœſtitia enim intrinſecus impedit ne exeat craſſum: aër cænoſus, extrinſecus.

Quod Melancholia intus perpetrat in cordis motu ſiſtendo, glandulaſque crudo imperſpirabili obſtruendo, id aër cœnoſus à paludibus puta, extrinſecus efficit; ſcilicet primùm glandularum cutanearum & pulmonum meatus conſtringit; quibus leviter præcluſis, cor deficit à motu ſuo naturali atque æquabili.

XV.

Qui eunt cubitum cum mœſtitia, noctu minus perſpirant; atque die ſequenti corpora eorum conſervantur ſolito ponderoſiora.

Mœrentes quacunque de cauſa in lecto fere ſeſe agitant inſomnes unde imperſpirati malè ſe habent ob pondus retenti perſpirabilis.

XVI.

In meditationibus venereis cum mœſtitia, excre-

crementorum perſpirabilium portio craſſa retinetur: quæ evolante tenuiore, adhuc craſſior & frigidior fit: hæc ſi colligatur, ferè invincibilem inducit frigiditatem in capite, palpitationem curatu difficilem in corde, vel aliis membris.

Scilicet ex accumulatione crudi imperſpirati membra tandem extrema torpent; nec non ipſum denique cor, ex ſanguine indies incraſſeſcente, à motu ſuo aquabili deflectit.

XVII.

Melancholia duplici via ſuperatur, vel libera perſpiratione, vel aliqua continua animi conſolatione.

Igitur melancholia medicamentis curanda eſt: nam ſunt quæ liberam perſpirationem vehementer moveant.

XVIII.

Si poſt mœſtitiam corpora fiant leviora, quàm poſt lætitiam, id ex neceſſitate fit, vel ob minorem ciborum quantitatem, vel ob eorum qualitatem magis tranſpirabilem.

Imò dantur quidam, quibus ex corporis conſtitutione, perſpiratio naturaliter expeditior eſt; adeo neque ita mœrori opportuni ſunt. Fœlix ſanè temperamentum; atque hoc aliis diutius vivere aptos natos eſſe, credibile eſt.

XIX.

Animi conſolatio, quacunque de cauſa fiat, aperit meatus, & largam perſpirationem facit.

Vide ſupra aph. 6.

XX.

Si poſt iram ſtatim ſequatur animi conſolatio, vel vice verſa, corpora data paritate eorum quæ ingeruntur die ſequenti fiunt leviora, quam ſi ſola ira vel lætitia perſeveraret.

Viciſſitudo affectuum novas vires corporis dat; lan-

languétque adeo ipſa ira, niſi conſolatione aliquâ reficiatur; imò conſolatione jam minus vegetâ, ſi perſpirabile labefactetur, in ira denuò invigoratur.

XXI.

Sicut magna aliqua voluptas aufertur per exiguam ſpermatis evacuationem; ſic omnes alii immoderati animi affectus per aliquam evacuationem perſpirabilium poſſunt diminui & auferri.

Immodici affectus, perinde ut venereum gaudium, à perſpirabili diſſipato tolluntur.

XXII.

Timor & mœſtitia, ut ex ſtaticis colligitur, per evacuationem excrementorum craſſiorum perſpirabilium: ira & pericharia per tenuium auferuntur.

Quemadmodum timor & mœſtitia à craſſis ſuis excrementis, ſic ira & hilaritas à tenuibus evaporatis auferuntur. Nam humores perſpirabiles ſive craſſi ſive tenues, ſupervacanei ſunt, & qua quis excernere oporteat.

XXIII.

Si quis ſine cauſa ſentiat ſe hilarem, id à magis aperta perſpiratione fit, & ejus corpus die ſequenti minoris ponderis invenitur.

Id quod etiam apparet ex ſumma temperantia in victu, cœlique mutatione: item ex hilaritate naturali populorum regionum tepidarum, non obſtante tyrannide, & miſera eorum paupertate.

XXIV.

Lætitia moderata inſenſibiliter evacuat ſolum ſuperfluum: immoderata ſuperfluum & utile.

XXV.

Moderata juvat coctrices facultates: natura enim non gravata ſuperfluo longè melius ſuorum officiorum munera explet.

Ex vehementi cordis agitatione, qualis accidere ſolet

ſolet ab immoderata lætitia, corpus ſolito ſuo pondere diminuitur: nam ita humores ſuperflui atque utiles quoque perſpirant; ex placido verò ejus motu tantùm ſuperfluum inſenſibiliter exigitur; ita munia naturalia commodius expleri poſſunt.

XXVI.

Improviſum gaudium magis nocet, quam præviſum: non enim ſolum movet exhalationem excrementorum tertiæ coctionis, verum etiam ſpirituum vitalium; præviſum verò excrementorum tantum.

Gaudium improviſum vehementius quidem cor movet, atque adeo perſpirationem copioſiorem exigit, quam præviſum; iſtos tamen ſpiritus perſpirabili tertiæ concoctionis diſtinctos prorſus ignoro.

XXVII.

Lætitia & ira auferunt è corpore, quod ponderat & levitat; mœſtitia & timor ſolum quod levitat: quod ponderat vero, relinquitur.

Id eſt, & quod crudum, & quod coctum ſit. Vide ſuprà aph. 2.

XXVIII.

Lætitia perſeverans per multos dies ſomnum impedit, & vires diſſolvit.

Somnus eſt quædam ceſſatio conſtrictionis partium: lætitia autem non ſtatim cor dimittit, ut ſui juris ſit: maximè ſi duret.

XXIX.

Si quis poſt moderatam lætitiam ſentiat ſe leviorem, id non oritur principaliter à totius evacuatione; ſed à cordis & cerebri, ubi quod evacuatur eſt mole minimum & virtute maximum.

Male explicatur: nam cor & cerebrum per ſe privatim non evacuantur, ſed ope reliquorum viſcerum glandularumque totius corporis.

Edu-

XXX.

Edulia, quæ aperiunt, gaudium, quæ vero impediunt perſpirationem, mœſtitiam movent.

XXXI.

Selinum, & cætera aperientia, gaudium : legumina, carnes pingues, & cætera incraſſantia, & ſtatim replentia meatuum cavitates, mœſtitiam inducunt.

Vide ſuprà aph. 11, 12, 13. Selinum *diureticum eſt, & ſudorem movet. At malè intellexit legumina; utpote quæ venerea ſunt, & vehementer perſpirationem movent; ſed de medicamentorum facultatibus parum conſtat; ut rectè Celſus.* " *His variè medici utuntur; ut magis, ut quiſ-* " *que perſuaſerit ſibi, appareat; quam quid evi-* " *denter compererit.*

XXXII.

Si evacuentur cavitates meatuum, & deinde ſtatim repleantur, rectè dixit Hipp. malas animi paſſiones fieri.

XXXIII.

Quibus prædominatur ira, exercitium immoderatum valdè nocet ; citiſſimè enim illorum meatus fiunt cavi, & magno impetu replentur ; unde Hipp. in bilioſis frictiones & palæſtram vituperat.

Meatus glandularum ab ira vehementer evacuantur ; nam iſte animi affectus tam de utili quàm de ſuperfluo perſpirato conſumit : per cavos autem meatus intelligo, quibus ferè nihil ſupereſt perſpirabilis. Subita autem iſta repletio, certè non ſtatim cibatis, ex utili & neceſſario ſanguine fieri debet.

XXXIV.

In otioſo corpore & animo, meatus non redduntur cavi, nec malæ animi paſſiones fiunt.

Plurimi

Plurimi in remotioribus & montoſis Angliæ locis magnæ ætatis reperiuntur, fortuita quadam ſed conſtanti victus regulâ obligati; his ſuis bonis contenti, & corpore & animo quieſcunt: ut his nunquam cavi ſint meatus, nec malæ paſſiones fiant.

XXXV.

Corpus quieſcens magis perſpirat, & minoris ponderis fit, ſi animo vehementer agitentur, quàm ſi celerrimè corpus moveatur, animo permanente otioſo.

Exercitium corporis pulmones præ cæteris; animi verò agitatio ipſum cor maxime afficit, unde totum magis perſpirat.

XXXVI.

Mutatio corporis diutius alterat animum, quam ipſum corpus.

XXXVII.

Paſſiones animi verſantur circa internum ſubjectum, quod magis movet, quam movetur; quippe mole minimum & virtute maximum, ad inſtar ſeminis; quodque vario modo diſpoſitum perſpirationis, ſeu gravitatis & levitatis eſt origo.

Ita jactitatio corporis in lecto diutius animum afflictat; nam cùm corpus magnopere ſomnum deſideret, per animum dormire non licet. Iſtud verò internum ſubjectum animus eſt, qui ſpermati aſſimilatur non infacetè, cùm forte ex traduce ſit, ut quidam volunt.

XXXVIII.

Corpora, quæ perſpirant plus ſolito, non propter motum corporis, ſed propter vehementem aliquem motum animi, majori cum difficultate ad ſolitam & ſalubrem perſpirationem reducuntur.

XXXIX.

Magis nocet nimius animi affectus quam nimius corporis motus.

Cor-

XL.

Corpus marceſceret, & otio periret ſine animi motu: ſed non vice verſa.

Immodicum corporis motum quies ſedat: at vehemens animi affectus, etiamſi ſedatus videatur, tamen uſque cor irrequieto motu perturbat, ut diu ſit, antequam ad motum ſolitum redeat, & ſui juris ſit: perinde ut de mari, tempeſtate vexato obſervatum eſt; nimirum etiamſi ventus ceſſaverit, tamen per aliquot dies fluctibus tumet.

Principium vitæ animus eſt; idque in pleriſque inſectis evidens eſt; nam iis imperium datum eſt ſuper naturales quaſque facultates; ſcilicet concoctionem, cordis motum, reſpirationem, perſpirationémque; quas quidem omnes ſiſtere vel ex toto poſſunt, vel certè longo tempore, plurium putà menſium, & quandocunque libuerit; nobis autem ſine animi motu otium corporis funeſtum eſt.

XLI.

Motus vehemens animi differt à motu vehementi corporis; hic quiete & ſomno; ille nec quiete nec ſomno ceſſat.

Melancholicis, quo non ullus vehementior eſt animi affectus, ex opio dato ſomnus ægrè conciliatur: & ſi quando ſequi videatur, is falſus eſt, & fere perniciosus, ut non rarò è ſimplici melancholia ægros ad inſaniam redigat.

XLII.

Qui vehementer ludo lucrari cupiunt, non ludant; quia ſi ſemper vicerint, ob perichariam ducent noctes inſomnes, & tandem coctorum perſpirabilium exhalationem amittent.

XLIII.

Victoria moderata ſalubrior, quàm glorioſa.

Ita ut ex continuâ hilaritate cordis motus qui-

dam inordinatus propter exceſſum pulſus oriatur: ex modicâ verò pulſus temperatior.

XLIV.

Studium in affectuum animi mutatione diutius toleratur, quam ſine affectu, vel ſine affectuum mutatione; perſpiratio enim ſit moderatior & ſalubrior.

XLV.

Studium abſque omni affectu vix horam perſeverat; cum unico affectu vix quatuor horas; cum affectuum mutatione, ut in ludo alearum accidit (in quo modo gaudium ob lucrum, modo mœſtitiam ob damnum experiuntur) die noctuque perſeverare poteſt.

Studium cum affectu cor excitat: affectuum autem mutatio ſive viciſſitudo cor ad motum quendam naturalem & temperatum, ſi ex aliquâ parte exceſſerit, reducit. At ex motu cordis perſpiratio rectè aut ſecus procedit.

XLVI.

In omni ſtudio perennis triſtitia bonam cordis conſtitutionem evertit, & exceſſus lætitiæ ſomnum impedit; omne enim nimium naturæ inimicum.

XLVII.

Nunc hilares, nunc mœſti, nunc iracundi, nunc timidi, perſpirationem magis ſalutarem habent, quam qui unico, licet bono, ſemper gaudeant affectu.

Atque hic quoque alicujus affectus exceſſus intelligitur, ut in ſuperiore aphoriſmo exponitur.

XLVIII.

Lætitia diaſtolem & ſyſtolem efficit faciliores: mœror & mœſtitia difficiliores.

Lætitia cordis motum excitat; mœror & triſtitia tardat.

FINIS.